Ex. 6

REVISTA TEOLOGICĂ

SERIE NOUĂ, Anul XIII (85), Nr. 1, IAN.—MARTIE, 2003

EDITURA MITROPOLIEI ARDEALULUI
— SIBIU —

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢĂ ŞI VIAŢĂ BISERICEASCĂ
ÎNTEMEIAT ÎN 1907

CUPRINS

Pag.

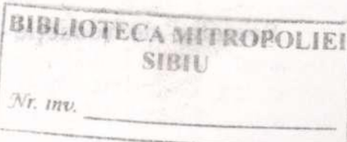
STUDII ȘI ARTICOLE

REVISTA TEOLOGICĂ

— REVISTA OFICIALĂ A MITROPOLIEI ARDEALULUI —

1

SERIE NOUĂ, Anul XIII (85), Nr. 1, IAN.—MARTIE, 2003

Tiparul TIPOGRAFIEI EPARHIALE SIBIU

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ
ÎNTEMEIAT ÎN 1907

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA

ARHIEPISCOPIA SIBIULUI, STR. MITROPOLIEI NR. 24
CONT Nr. 2511.1-61.1/ROL B.C.R. Sibiu

I.S.S.N. 1222-9695

CEL MAI VECHI REGULAMENT DE FUNCŢIONARE A BISERICII ŞI ŞCOLII DIN ŞCHEII BRAŞOVULUI

Ctitorie plurivoievodală, Biserica Sf. Nicolae, ale cărei începuturi sunt posibile încă din veacul al XI - XII-lea, de când datează un «Omiliar», recent descoperit în Şcheii Braşovului, a rezistat de-a lungul veacurilor graţie unei pozitive organizări, fiind slujită cu competenţă de preoţi devotaţi, iar administrativ de credincioşi deosebit de dotaţi. Documentele din Şchei, parte publicate în colecţia de şase volume a lui Sterie Stinghe,[1] parte încă inedite în arhiva muzeului bisericii „Sf. Nicolae", cele peste 80 de hrisoave domneşti, precum şi catastifele vechi ale bisericii confirmă pe deplin eforturile slujitorilor bisericii pentru menţinerea credinţei străbune şi rezistenţă în faţa presiunilor de degradare a cultului creştin.

O expresie a acestor realităţi este prezenta „Instrucţie", aflată în arhiva istorică a bisericii „Sf. Nicolae", pusă la dispoziţie spre descifrare de preotul paroh Iuliu Işa, căruia îi aducem mulţumirile noastre pe această cale.

Considerăm că prin conţinutul ei, prezenta „Instrucţie" poate oferi şi un model spre slujire administrativă în cadrul bisericii de azi.

Pr. Dr. VASILE OLTEAN

Arhiva Muzeului bis. Sf. Nicolae
Piaţa Unirii nr. 2-3
Braşov
Fond necatalogat/1843.
(limba română, grafie chirilică, 9 f.)
f. 1 r.
Nr. Gubern. 13088. 1843.

INSTRUCŢIE

pentru reprezentanţia Sf. Biserici cei mari româneşti neunite din Bolgarseg (n.n. - Şchei), hramul Sfântului Nicolae.

Reprezentanţia stă din mădularele următoare, adecă din parohi Sf. biserici acesteia care astăzi sunt:

D. Protopop Ioan Popazu
D. Părintele Petru Gherman
D. Părintele Ioan Petric

şi din doisprezece bărbaţi parte mirenească, care după sunetul M(inisterial) Decret Gubernial din 1 Martie nr. Guber. 8230. 1819 şi nr. Mag(istratual) 1144. 1826, să aleg de către toată obştea în chipul următor, adecă întru asemănarea M. Decret Gub. 20. Iunie, nr. Gub. 5820. 1804 iar la Magistr(at) 2080. 1804, reprezentanţia în fiinţa de faţă a Domnului Senator rânduitului Inspector bisericesc având mai naltele M(inisteriale) orânduieli, şi anume Decretul Gubernial 14 Masiu nr. Gub. 3480. 1807, iar al Magistr. 1577. 1807 şi punctele regulative din anul 1797, & 3, 5 şi 13, siguranţia Sf. biserici şi folosul obştii înaintea ochilor în cunoştinţa sufletului după jurământul pus va alege din sânul sf. biserici acesteia pentru fieştecare staţie vacantă trei persoane, oameni de frunte, cinstiţi, cu nume şi stare bună, pacinici şi destoinici la slujba reprezentanţiei şi pre aceştia apoi D(o)mnul Protopopul locului împreună cu D(o)mnul Inspectorul întru o duminecă sau sărbătoare împărătească îi va da obştii în cotizaţie săvârşind tot întru aceeaşi zi acest act şi care va căpăta mulţimea voturilor, acela va fi reprezentanş. Astăzi sânt aceşti curatori:

Domnul Ioan Jippa
„ Andreiu Corbu
„ Nicolae Dima
„ Ioan Pantazi
„ Dumitru Oţoţoi
„ Oprea Sfetea
„ Dimitrie Cepescu
„ Dimitrie Nicolau
„ Gheorghe M. Burbea
„ Nicolae Măvoică
„ Hristea Orghidan
„ unu lipseşte.

Această reprezentanţie reprezentând obştea şi Sf. biserică după drepturile reprezentanţiei poartă de grije şi administrează economia (f. 1 v.)

sf. biserici — drept aceea, la 21.9 martie 1842, cu prilejul întregirii reprezentanţii prin alegerea după modalitatea sus arătată a vreo câţiva reprezentanşi, au aflat comissonul cu cale pentru mai bună, mai luminată şi mai temeinică rânduială după duhul timpului de acum şi starea Sf. biserici a să alcătui pentru viitorime, spre strânsa păzire a reprezentaţii această Instrucţie.

ISVORUL INSTRUCŢIEI

Dreptatea şi adevărul întru acurata administraţie a bunului sf. biserici, spre creşterea slavei şi podoabei bisericeşti, spre înaintarea adevăratei şi prea 'naltului cuget împărătesc amăsuratei culturi, folosului şi binelui de obşte să le aibă fieşte care mădurariu a reprezentaţiei, atât parte mirenească, cât şi parohi, adânc tipărite în inima şi sufletul său.

De unde curge sfânta datorie după sunetul M. orânduieli mai 'nalte şi anume M. Decret Guber. 15 martie, nr. Guber. 2164.1824, iar al Magist. 1214.1824 şi 3 iunie nr Gubern. 4594.1833, iar la Mag. 1944.1833, de a îngriji reprezentanţia pentru nestrămutata păzire, stăpânire şi legiuita arenduire a tuturor cuvenitelor bunuri ale sf. biserici, ori de ce preţ, de a păstra şi a eloca capitalele sf. biserici de toată suma, de a hotărî cu cea mai scumpă băgare de samă când va fi de lipsă, pasul de judecată, ori în dorita şi de obşte folositoarea luminare a poporului şi în sfârşit de a priveghia pentru buna şi acurata împlinire a datoriilor mădularelor din partea tuturor ramurilor acestii administraţii sub însuşi răspunderea sa şi mai pe urmă de a păzi şi a nu să abate de la hotărârile reprezentaţii odată încheiate, putându-să acestea schimba numai de locurile mai înalte.

De aici va avea reprezentaţia prin sessie:

1. A priveghia pentru toate moşiile, sineturile şi alte documente de stăpânirea sf. biserici atingătoare, ca să nu pătimească ceva călcare, dărăpănare, înstreinare şi păgubire şi să poarte grije de a le păstra în veci şi a le stăpâni nestrămutate între obicinuitele acelora hotare. Drept aceia:

2. Să îndatorează reprezentaţia a purta grije ca curatorii să-şi împlinească datoriile sale şi în privirea moşiilor sf. biserici, adecă în câtu-i pentru cele de aici să cerceteze măcar la doi ani starea acelora, şi despre cum au găsit în scris să arate reprezentanţii, iar în câtu-i pentru Ka(r)calechii Vechi i (şi) Reda Barbului, moşia acestii sf. biserici din Ţara Românească, judeţul Buzeului, însuşi reprezentanţia va avea nesmintit la toţi trei ani a trimite un mădulariu din sânul său, cu cheltuiala sf. biserici afară la faţa locului să ia în ochi atât trupul moşiei în hotarele sale, cât şi starea, mulţumirea şi numărul clăcaşilor ... însă sub

(f. 2 r.)

răspunderea sa să nu pricinuiască fiitorului arendaşu nici o păgubire sau vătămare în drepturile sale cuprinse în contract şi apoi să facă în scris de ştire acestii reprezentanţii cum au fost. Aşa apoi spre folosul sf. biserici va avea reprezentanţia:

3. A purta cu toată luarea aminte grije pentru ca să se dea în arendă moşiile sf. biserici, atât cele de aici din loc, cât şi cele din vecinul Principat al Valahii, anume Ca(r)calechi vechi i Reda Barbului şi muntele Sint Ilie prin legiuită liţitaţie pe lângă condiţii preferitoare de toată sf. biserici păgubitoare întâmplare, când aceasta în cunoştinţă din vreme prin ţircular după obiceiu şi anumit pentru moşiile din loc şi muntele Sint Ilie în tot Districtul Braşovului, iară pentru moşia de afară Ca(r)calechi vechi I Reda Barbului, afară de Diştrictul Braşovului şi în prinţipatul Valahii cu trei luni mai nainte de hotărâta zi a liţitaţii cu care prilej:

4. Va avea reprezentanţia înainte de a păşi la actul liţitaţii a ceti înainte şi a face cunoscute condiţiile sub care vin a să da moşiile sf. biserici în arendă, unde între altele negreşit să se afle şi de a pururea să se păzească şi cele următoare:

a) Cine voieşte a lua moşiile sf. biserici în arendă, trebuie să fie supus Iurisdicţii locale din Braşov, sau de va fi strein este dator a sa plăcut şi îndestulat chizaş supus acestii Iurisdicţii, atât pentru arendă, cât şi pentru orice altă pagubă răspunzător şi împlinitor. Care:

v) trebuie să dea „Cautio real“ de îndoit preţ, cât este arenda anuală, care trebue întru urmarea M. mai 'nalte orânduieli decret Gub. 15 martie nr. 2164. 1824 şi 3 iunie Gubern. nr. 4594.1833, petrecut la protocolul cetăţii „primo loco“ pentru assecurarea atât a arenzii, cât şi a altei pagubi ce s-ar pricinui.

ţ) Ca arenda totdeauna să se plătească înainte pă fieştecare jumătate de an fără întârziere.

5. Între acestea va avea reprezentanţia a să întocmi după înaltele M. orânduieli şi a nu îndăzni nici un mădular a reprezentaţii să ia în arendă vreo moşie a sf. biserici.

Aceasta în câtu-i pentru bunurile sf. biserici cele nemişcătoare, iar:

6. Ce să atinge de averea sf. biserici cea mişcătoare şi anume în bani va fi reprezentanţia strâns îndatorată a purta acurat grije pentru bunăstarea, siguranţia, înmulţirea şi creşterea capitalelor, veniturilor sf. biserici — adecă:

7. Reprezentanţia va avea sfântă datorie a priveghea ca cât banii gata, cât şi toate alte venituri ori din ce izvor ar curge fără zăbavă să se aşeze de către cuviincioşii curatori, pe lângă regulat şi deslușit protocol de cassa (Cassa Buch) şi să pă-

(f. 2. v.)

streze până când va veni a să încămăta în lada de fier, ce este înzestrată cu trei chei ,între care, precum până acum, aşa şi de aici înainte, o cheie va fi la parohul del dintăiu, sau la care să va găsi cu cale de toată reprezentanţia, alta la cel mai bătrân reprezentanşu, parte mirenească şi a treia la cel mai bătrân curator — înţelegându-se peste tot bătrâneţea slujbei iar nu a vârstei.

8. Când vine a se da în camătă vre-un capital ori de ce sumă (care trebue curatorii cu toată scumpătatea să îngrijească ca să nu zacă capitalele sf. biserici fără folos), să îndatorează reprezentanţia a avea M.

orânduieli anumit M. Decret Guber, 15 martie, nr. Gub. 2164. 1824 ş.a. înaintea ochilor şi după cuprinsul acelora cu zapis autentic desluşit, şi numai la oameni cinstiţi de omenie pe lângă îndoit prin offiţioasă preţuire dovedit „real Caution“, supus Iurisdicţii locului de aici şi după rânduială petrecut la Protocolul locului, numai aşa să îndrăznească a da din fondul sf. biserici bani cu dobândă legiuită, iară vreunui mădulariu al reprezentanţii nicidecum. Însă:

9. Fiind că după punctul al 7-lea toţi banii sf. biserice vor întra, vin fără întârziere a să aşeza în lada de fier, fireşte urmează cum că curatorilor nu va fi slobod a ţinea banii sf. biserici şi a şcoalei la sine, şi aşa nici pot aceştia de sine întimpina fiitoarele cheltuieli ale sf. biserici, despre una, iar despre altă parte, ca să nu să prea îngreoeze cei ce ţin cheile lăzi(i) de fier — de vreme ce cheltuielile sf. biserici sânt ştiute sau neştiute mai mari sau mai mici, adecă toţi slujitorii sf. biserici, numai cu prilejul particularei socoteli de trei luni îşi vor primi cuviincioasa angarie — putând acestea curatorii şi de sine a le întimpina şi apoi cu prilejul socotelei de 3 luni a aşterne cvietanţie — în câtu-i pentru cele neştiute, însă mai însemnate, mai mari, adecă de la 25 fior.V.V. în sus, fiind că acestea şi aşa vin a să hotărî prin sessie, a acestora urmare rămâne a atârna de la concluzul reprezentanţii, iară mai pre urmă, ce să atinge de celelalte cheltuieli neştiute mai mici, adecă de la 25 fior. V.V. în jos, spre întâmpinarea acestora este îngăduit curatorilor totdeauna a avea afară din lada de fier 100 fior. V.V., adecă una sută fiorini valută de Viena — îndatoraţi fiind altmintrelea şi despre acestea despre toate a lua desluşite conturi sau cvietanţii pentru legitimaţie la vremea socotelei(i). —

Acestea în privirea banilor. Iar:

10. În câtu-i pentru altă avere mijlocitoare a sf. biserici, precum odăjdii, cărţi, candele, cruci şi alte argintării, sau ori ce odoară a sf. biserici, despre acestea se facă Inventarium şi apoi cele trebuincioase să vor lăsa sub grija curatorilor, iară cele netrebuincioase să se aşeze în lada de fier şi numai la ceva vreme

(f.3 r.)

de lipsă să se scoaţe sub revers, după care Inventarium curatorii ca răspunzători totdeauna să-şi dea seama — şi acest Inventarium să se păzească totdeauna deplin şi să se revază la toţi 3 ani fără sminteală asemenea.

11. În câtu-i pentru Documentele, Sineturile de stăpânire despre orice bunum şi avere a sf. biserici, acestea toate, precum şi toate zapisele de banii încămătaţi şi contracturile de arenda moşiilor, originalele să se ţie în lada de fier — care acestea de pre urmă pentru lipsa curatorilor încasarea a dobânzilor şi arenzilor la facerea lor să se petreacă la protocolul zapiselor, iară alte scrisori şi hârtii offiţioase a aceştii sf. biserici să se păstreze după orânduială în Arhivum înzestrat cu o cheie, care să va încredinţa cui va afla reprezentanţia cu cale pe lângă deplinrepertorium, de unde numai la vreme de lipsă cu ştirea sessii va fi slobod, afară de când în vreo pricină de judecată ar fi neîncunjurat de lipsă, în care în-

tâmplare pe lângă revers să va putea încredința vreunui reprezentanșiu sau Notareșului sf. biserici ca unui jurat advocat și peste acestea apoi la toți trei ani să se revază atât toate documentele din lada de fier, cât și arhivul de este în bună rânduială.

12. Reprezentanșii împreună înțeleși și parohi ca niște părinți ai obștii, care obște, după înțelesul reprezentanții, au încredințat în numele și sufletul D-lor precum tot dreptul așa și toată nădejdea și îngrijirea pentru dorita Duhului vremii și părintescului cuget prea 'nalt amăsurata ei însuși foarte și neîncunjurat de lipsa și de obște trupește și sufletește folositoarea buna întru învățături creșterea tinerimei sale, reprezentanșii zic că vor fi îndatorați a împlini mai sus arătatele cu slujba reprezentanții după sunetul M. mai 'naltelor orânduieli împreunatele sf. datorințe părintștii cu toată râvnă, a priveghea și a purta de grije din inimă cu cuvântul și cu fapta, pentru chivernisirea, buna și statornica stare a școalei de lângă această sf. biserică.

13. Pentru ca mai lesne și mai cu acurație să se poată purta administrația sf. biserici, ca să nu se întâmple în aceeași nici o scădere, s-au aflat cu cale a să împărți slujba reprezentanții sf. biserici: adecă

la) Slujba curatorilor

bb) Slujba îngrijitorilor sau Inspectorilor de școale

A cărora deosebite datornițe vor urma în jos.

14. Reprezentanția în ființa de față a D.D. Protopopul locului și Inspectorului bisericesc cu mulțimea voturilor va alege din sânul său trei curatori, parte mirenească și doi Inspectori de școli, unul din parohi și unul mirean. acestora slujbă va ținea 3 ani, iară după trei ani iarăși să va face noă alegere, cu care pri-

(f. 3.v.)

lej căpătând mulțimea voturilor vor putea rămânea și mai încolo tot cei vechi.

15. Va avea reprezentanția a îngriji ca de câte ori va lipsi vreun reprezentanșu prin moarte sau altă legiuită pricină din sânul său, să pue la cale ca după cugetul M. mai 'nalte orânduieli, după modalitatea acum s-au zis mai sus, fără zăbavă să se aleagă altul, ca așa numărul de doisprezece reprezentanși să fie totdeauna deplin. Apoi:

16. Când reprezentanția, sau de sine ar simți, sau din arătările oareșcărora mădulare ale sale, sau ori în ce chip ar vedea, că ori în ce chip, ori sub ce nume s-ar face ceva piedică sau pagubă în administrația sf. biserici: precum p.p. dacă vreo moșie sau orice bun sau avere a sf. biserici s-ar călca, dacă vreun arendaș nu ar plăti arenda sau ar face ceva pagubă în bunurile sf. biserici, dacă vreun datornic nu ar plăti dobânda, sau poftit fiind capitalul nu ar da îndărăt, sau orice drept al sf. biserici s-ar călca, va fi îndatorată reprezentanția împreună sfătuindu-să cu Notareșul, cu toată socotința și luarea aminte însă fără întârziere a ceoli paguba și căuta a apăra dreptul sf. biserici și pe calea judecății.

17. Reprezentanția în adunările și sessiile sale se îndatorează a duce un protocol deosebit întru care să se petreacă toate Instrumentele

de Damii fără deosebire îngrijind a să păzi şi împilni voia benefăcătorilor întocmai şi după pracsişul obicinuit şi buna rânduială, a ţinea nu numai toate protocoalele socotelelor în stare bună, curate, ci încă şi despre tot ce vine înainte, despre toate lucrurile şi hotărârile sale care din ce pricini şi din ce temeiuri au urmat, a duce protocol regulat în forma sa, petrecându-să cu prilejul fieştecării sesii, nu numai mădularele reprezentanţii cele de faţă, ci şi cele ce nu sânt de faţă cu numele, împreună cu pricina lipsei lor, asemenea apoi şi obiecturile sfătuirii, starea întrebării şi mai pre urmă hotărârile cu pricinile şi temeiurile sale sânt a să petrece n mai sus numitul protool, săvârşind acestea cu toată acuraţia Notareşul sub răspunderea sa.

18. Reprezentanţia va avea în sessie a să sfătui cu toată înţelegerea despre lucru de faţă ce să va propune spre sfătuire, şi aşa având fieştecare mădulariu[2] a reprezentanţii asemenea drept a vorbi şi a-şi spune părerea sa, pentru aceea nu va fi slobod nici unuia a tăia vorba altuia... cu mult mai puţin a să slobozi la personalităţi vătămătoare, ci înţelepţeşte vor avea de a vorbi pe rând unul după altul, şi la întâmplare, când nu s-ar vede luminat încătrău atârnă mulţimea. Să vor culege voturile prin curatorul cel mai bătrân, începând după obiceiu de la cel mai tânăr cu slujba mădulariu al reprezentanţii până la cel mai bă-

(f. 4 r.)

trân şi mulţimea va hotări. Iar de cumva ar fi vreun lucru mai încurcat, mai mare, care ar pofti mai multă cercetare şi sfătuire, ba încă ar fi de lipsă a cerca şi «Ante acta»[3] din Arhiv în această întâmplare.

19. Să va încredinţa acest lucru acelor mădulare a reprezentantii de a căror slujbă să va ţinea, ca acestea luând lucru mai de aproape în chibzuială şi socotinţă, şi de va fi de lipsă cercetând şi toate ante actele după punct al 11-lea în casa adunării să poată la vremea sa însă fără întârziere a da reprezentanţii deplină informaţie în seris, ca aşa apoi să se poată încheia din temeiu ce va fi cu care. Însă:

20. Pentru ca mai regulat şi cu bună rânduială să se poată păzi şi săvârşi cele mai sus zise şi prescrise, reprezentanţia, precum până acum, şi astăzi aşa şi în viitorime va ţinea un legiuit advocat în sânul său ca advocat şi notareş al sf. Biserici, om cu frica lui Dumnezeu, cu haracter cinstit şi cu ştiinţa legilor Ţării bună a M. mai 'nainte orânduieli şi a limbilor patrii, precum româneşti, latineşti, nemţeşti şi ungureşti cu stilul şi scrisoarea lor deplin împodobit, a căruia datorie va fi a duce protocol curent după regulă, a ţinea arhivul în stare bună fără sminteală, a ţinea dreptul şi adevăratul înţeles a M. mai 'nainte orânduieli şi în toate lucrurile şi împrejurările, şi anumit punct 8.11 şi 16 ş.a. ca un cunoscătoriu de legile Ţării şi mai 'naltele orânduieli, a da reprezentanţii sfat folositor, însă întru toate aceste în sessie ca notareşu sau actuar fără votum, afară de acestea apoi:

21. Va fi îndatorat notareşul a purta toate pricinile de judecată care cri pentru ce lucru după punct al 16. s-ar afla cu cale şi de lipsă a să începe în numele reprezentanţii cu toată credinţa şi strădania aici în

loc, precum și poftind stările împrejur, va fi dator a merge și afară din Brașov, oriunde va fi de lipsă, dară cu diurnum de la sf. Biserică... Însă:

22. Ca să fie acest advocat și notareș, cu atâta mai legat și credincios sf. Biserici, cu atâta mai râvnitor și folositor pentru foloasele, bunele orânduieli și așezământurile sf. Biserici și să aibă mai mare deprindere și tragere de inimă la buna administrație, apărarea drepturilor sf. Biserici și ferirea tuturor păgubitoarelor urmări, va fi acest advocat și notareș despre a cărui credință și hărnicie reprezentanția în trei ani de zile s-au încredințat după legile omenirii și articolul Dietal a 25. din anul 1791, cu obicinuita sa leafa de 250 fior. v.v., adecă două sute cincizeci fiorini în valută de Viena, pe an statornic, așa încât precum dânsul să nu poată fără destulită pricină a să lăsa de slujba notărășiei și nejudecat să nu să

(f. 4. v.)

poată lipsi din această slujbă... Și această omenoasă și sf. Biserică și obștei foarte folositoare rânduială din aceșteași temeiuri va avea reprezentanția cu toată scumpătatea a o păzi și în privirea profesorilor de la școala sf. Biserici acesteia, petrecând aceasta de amândouă părțile odihnitoare condiție și în cuviincioasele contracturi... având mai pre urmă pentru profesori la restaurația oareșcărei stății[4] de paroh sau diacon, cuviincioasa reflecsie.

23. Pentru că din pricina nevenirii reprezentanșilor la adunare și sessie se poate întâmpla mare împedecare și păgubire în administrația sf. Biserici, pentru acea să hotărăște, ca fieștecare mădulariu al reprezentanții, mirea și paroh, la zioa și ceasul de către curatori numit, nesmintit și fără întârziere să se afle în sesie, unde va avea la locul său a ședea și a rămânea până la sfârșit și a păzi regulele cuviinții și preste acestea voturile reprezentanților ce au lipsit de la sessie vin a să socoti cu a celor de față aflători și anumit la întâmplare, când voturile celor de față s-ar împărții părții cei mai mari, și așa reprezentanșii cei de față totdeauna cu mulțimea voturilor hotărăsc cele de lipsă ce vor afla cu cale în numele întregii reprezentanții... împotriva cării reprezentanșii, cei ce nu au fost de față nu vor avea drept a vorbi și a critiza..[5] Mai încolo să hotărăște ca oricare reprezentanș, care, poftind fiind, fără îndestulită pricină p.p. betejală, lipsirea din loc. Din Brașov, de patru ori, una după alta, nu va veni la sessie, să va privi ca unul ce nu poate sau nu voiaște a purta slujba de reprezentanșu și să va alege altul în loc...

Aceasta pentru trupul reprezentanții, de aici urmează în parte:

I.
SLUJBA CURATORILOR

24. Curatorii vor fi îndatorați a purta grija economiei sf. Biseerici din lăuntru, precum de făclii,[6] untdelemn, tămâe ș.a., a da după cuviință parohilor odăjdii, și acestea toate a le face cu acea băgare de seamă, ca încâtu-i pentru cele dintâiu, făclâi ș.a., să le dea curatorii eclisierului

din vreme, ca sub slujbă să nu se sminteascâ evlavia, având aceasta curatorii înaintea ochilor şi la împărţirea făclâilor la zile de nume şi la umblarea cu discurile, iară din câtu-I pentru odăjdiile acestea, parte ca văzându-le să se mângăe şi îndemne şi alţii la asemenea Dănii...[7] din aceste pricini să le dea cam pe rând. Mai încolo, curatorii vor fi îndatoraţi a purta socoteala despre toate veniturile şi

(p. 5).

cheltuielile sf. Biserici, ori de ce titule pe lângă luminate protocoale cuviincioase, după rânduială păzind în privirea clopotelor şi gropilor, taxele hotărâte.

25. Când să adună o sumă mai mare de o sută de fiorini în valută de Viena, după punctul al 9 şi 17, strângând sessie să-i bage în lada de fier.

26. Curatorilor nu le este slobod a cheltui nimic fără conturi sau cvitanţie, nici a da afară din banii sf. Biserici după punct. al 9-le mai mult de 25 fiorini în valută de Viena, fără ştirea şi învoirea reprezentanţii.

27. Mai încolo vor fi curatorii îndatoraţi a primi toate înscrierile în numele reprezentanţii, a deschide fără întârziere sessie totdeauna când sau însuşi sau după arătarea oareşcărui reprezentanşiu va găsi de lipsă slobozind spre acest sfârşit cu o zi mai înainte prin eclisierul bisericii un înscris cuprinzător de toate numele mădularelor reprezentanţii, la care despre altă parte să îndatorează fieştecare dintr-aceste mădulare a însemna după numele său: că au văzut, care înscris apoi prin eclisier înapoindu-să curatorilor. Aceştia vor avea la începutul sessii cuviincioase a-l aşterne reprezentanţii pentru de lipsa îndreptare. Tot aceştia vor avea mai încolo a da înaintea sessii pricinile pentru care s-au adunat şi obiecturile ce vin a să lua înainte urmându-să mai încolo după punct al 18-lea şi culegând la vremea sa şi voturile curatorul cel mai bătrân.

28. Curatorii sunt datori în privirea economiei sf. Biserici din afară a lua în ochi şi a purta grije atât pentru biserică, cât şi pentru celelalte zidiri ale sf. Biserici, precum casa de adunare, chiliile, ca să fie în stare bună, şi dacă să află ceva stricăciune cu reflexie la punct al 9-lea fără zăbavă să arate reprezentanţii... Asemenea să privegheze ca şi lăcuitorii din curtea bisericii să ducă o viaţă morală după cuviinţa locului din protivă, aflând să arate reprezentanţii.

29. Mai încolo curatorii vor avea a purta grije cu toată scumpătatea ca toţi arendaşii moşiilor sf. Biserici ori de ce nume şi preţ, precum şi debitorii ei, ori de ce sumă la terminurile hotărâte prin contracturi şi zapise fără sminteală să plătească arânzile şi cametele care, primindu-le cu toată acuraţia şi fără întârziere să le petreacă în protocoalele cuviincioase, urmând mai încolo cu dânsele după punctul al 7 şi 9-lea. Iară de cumva în treaba pvotirii (?) acelora s-ar întâmpla ceva pricină de împedecare, ceva împotrivire, adunând numaidecât sessie să dea aceasta reprezentanţii în cunoştinţă, pentru ca să se urmeze după punctul al 16-lea cele de lipsă.

30. Tot curatorii vor fi și însărcinați a cerceta toate moșiile sf. Biserici de aci din loc, precum și cauțioanele puse la

(f. 5. v.)

sf. biserică, atât pentru siguranția arănzilor, cât și a capitalelor elocate și cametele acelora la toti doi ani după punct. a 2-lea și despre cum au aflat, adecă de sânt în stare bună, de este sf. biserică destul de siguripsită[8] ș.a. sau nu, să arate reprezentanții în scris; acestea în câtu-i pentru moșiile și cauțioanele din loc, iar în câtu-i pentru moșia de la Țară, Ca(r)calechi Vechi i Reda Barbului,[9] vor avea curatorii a aduce aminte reprezentanții ca după puntul al 2-lea la trei ani odată să trimiță un mădulariu al reprezentanții la fața locului spre a cerceta starea moșii în toată privirea și a face despre aceasta reprezentanții relație în scris.

31. După punctul al 9-lea curatorii vor fi îndatorați la toate trei luni a-și da particulară socoteală înaintea reprezentanții despre toate luatele și datele ce au urmat până atunci și cu sfârșitul fieștecărui an apoi să dea socoteală preste tot după poruncile împărătești și aceste toate;

32. Să îndatorează curatorii cu atâta mai vârtos a le păzi și împlini, că altfeliu orice pagubă s-ar întâmpla sf(intei) beserici din neîmplinirea datorințelor slujbei sale, însuți vor fi datori a împlini unul pentru altul.

2.

SLUJBA CURATORILOR ȘCOALEI

33. Inspectorii școalelor sunt datori a ținea protocol pentru pruncii și pruncele din școală, a petrece pe toți în protocol și a da țedulă. fără de care profesorilor nu le este slobod a primi nici un prunc sau pruncă în școală. Vor fi însă însărcinați Inspectorii a nu da nici unui prunc sau pruncă țedulă de intrare până ce nu va plăti tacsa școalei și doi fiorini valută de Viena și tacsa semnelor, cerneală și condee, patruzeci creițari v.v. (viener verung=monedă vieneză) pe un semestru și anume de iarnă în 10 creișari v.v. . . .

Iar de va fi sărac și va avea despre aceea attestat de la tatăl de vecini,[10] sau strein de la deregătorii locului, pre uni(i) ca aceștia vor avea Inspectorii vremelnicește a-i primi în școale fără de a fi plătit tacsa. însă în termin de treizeci de zile vor avea a așterne reprezentanții spețificația tuturor acestora împreună cu attestaturile de sărăcie spre hotărâre de sânt întru adevăr de tacsa școlastică scutiți sau nu.;

34. Inspectorii școalelor vor fi mai încolo însărcinați la un fărtal de an după începutul fieștecărui semestru, negreșit a

(f. 6 r.).

așterne deslușită socoteală despre câți prunci și prunce au intrat în școale, adminstrând și toți banii pentru cei ce sunt în stare, iar pentru cei săraci hotărârile reprezentanții, fiindcă dânșii, Inspectorii nu sânt volnici[11] a face nici o cheltuială, ci toate lipsele școalei sânt datori a le arăta curatorilor pentru de lipsa îngrijire.

35. Să însărcinează mai încolo Inspectorii a purta grije ca lucrurile, sculele școalei ori de ce nume, care pre lângă Inventariul li să vor

încredinţa, să nu se strice sau înstreineze nicidecum din şcoală, ci să se păstreze cu toată scumpătatea pe sama şcoalei, împovărându-să totodată a îngriji pentru zidirea şcoalelor ca să nu se strice şi văzând ceva scădere, fără zăbavă să arate reprezentanţii... îngăduindu-să şi aceasta ca la vreme de lipsă să aducă reprezentanţii înainte împlinirea voi benefăcătorilor după punctul al 17-lea în privirea oareşcăror legaturi şcolastice.;

36. Să îndatorează apoi Inspectorii şcoalelor cu atâta mai vârtos a păzi şi împlini toate cele mai sus zise fără nici o scădere, căci altfeliu orice stricare sau păgubire s-ar întâmpla din pricina neîmplinirii datorinţelor slujbei sale, însuşi vor fi datori a răspunde şi a împlini unul pentru altul.;

37. Şi mai pre urmă de toate, fiindcă evlavia este la toate de lipsă, toate mădularele reprezentanţii, atât mireneşti cât şi preoţeşti vor fi îndatoraţi a purta grije ca întru săvârşirea sf. slujbe dumnezeeşti la această veche pravoslavnică biserică se păzească tipicul ritului relighiii noastre întocmai după aşezământul sfinţilor părinţi.

38. Pentru ca mai sus atinsele puncturi sapre siguranţa sf. biserici, mulţumirea obştii şi odihna chiar a însuşi reprezentanţii să se păzească fără sminteală şi cu toată scumpătatea, va fi îndatorată întreaga reprezentanţie, atât mădularele cele mireneşti, cât şi parohi, a pune următoriul jurământ:

«Eu N. N. jur pe Dumnezeul cel viu şi adevărat, care este Tatăl, Fiul şi Duhul sfânt, cum că eu cu toată gătirea voiu păzi întocma această Instrucţie şi nici nu voiu face eu, nici nu voiu îngădui cu ştirea mea a să pricinui sf. biserici şi obşti aceştia nici cea mai mică păgubire, aşa să-mi ajute Dumnezeu şi să-mi dea mântuirea sufletului».

Nr. Gubern. 13088/1843
Extractus Protocoli Repraesentantie ad Nr. 20, ddto 3. Octobris 1843.

Profesorii şcoalei obştii de lăngă această sf. biserică Ierodiacon Iosif Barac, Nicolae Preda şi Andreiu Androne, pin inscrisul său ddto et praes.[12] 1 septemvrie a.c. să roagă a se lua înainte Instanţia ce încă în anul trectu au aşternut aceştii reprezentanţii.

În urma căreia au păşit la treaba şcoalelor, s-au luat înainte atât zisa Instanţie a profesorilor ddto et praes. 14 Noemvr. a.c., cât şi Instanţia obştii ddto et praes ... care cetindu-se din cuvânt în cuvânt s-au văzut cum că numiţii profesori pe larg silindu-se a arăta lipsa şi folosul şcoalelor şi totodată descoperind cum că dânşii cu lefile sale de până acum nu numai că nu-şi pot sigurisi traiul vieţii, al familii şi al său pe o vreme de betejală, sau bătrâneţe, ci încă nici până sânt sănătoşi nu pot întâmpina trebuinţele de toate zilele, să roagă a li se mai înmulţi, atât spre mângăerea sa, ca să poată trăi după cuviinţă şi a-şi chivernisi familiile sale într-o zi pănă-ntr-alta, cât şi spre întemeerea şcoalelor care numai chiar prin acelaşi singur mijloc se pot căştiga, dacă ar fi hotărâte lefi ca acelea, cu care să poată cineva trăi, care să tragă la sine în toată vremea oameni procopsiţi şi destoinici profesori.

Asemenea și obștea în mai multe rânduri, precum dovedesc hotărârile de sub nr. 59/1836 și 120/1840, arătând în tot chipul lipsa și folosul școalelor, au cerut a se statornici și întemeia școalele poftind această însuși binele comun, lipsele obștii și poruncile împărătești.

La care D. Protopop Ioan Popazu și mai vine și mai de aproape, au deslușit marele folos și ne-încunjurata lipsă a școalelor, mai cu seamă în privirea neamului nostru românesc și respective aceștiii număroase obștii a Brașovului, care pe lângă toate prea M. porunci gubernialicești și împărătești, prin care neîncetat să poruncește a se înființa școli și a se ridica la mai bună cultură și clerul și poporul românesc, totuși până acum să află întru așa groasă neștiință și moralicească stricare și ticăloșie,

(f. 7. r.)

cât afară de aceea că partea cei mai mare a acestui popor nu are nici o dreaptă idee și cuviincioasă despre datoriile către Dumnezeu, către stăpânire, către sine și către deaproapele, nici nu are nici un meșteșug și așa mai multe mii de mâini fisice sănătoase spre cea mai mare pagubă a industrii patrii, rămân neîntrebuințate. Siliți fiind unii ca aceștia a umbla cu ștreangul în glugă și spre câștigarea ticăloasei sale hrane de toate zilele a săvârși numai slujbele unor dobitoace, purtând adecă în spinare și trăg și trăgând în căruțe feliu de feliu de poveri dintr-un loc până'ntraltul; drept aceea, spre împlinirea a mai mult decât părintescului cuget prea înalt în privirea culturii clerului și poporului românesc, cugetă D-sa a fi îndatorați a lua tyreaba școalelor în mai scumpă băgare de seamă și îngrijire, a face de lipsa buna rânduială, ca școalele întru adevăr să fie în cea mai bună și nestrămutată stare, chivernisite cu profesori harnici și statornici, căci numai așa să vor plini poruncile împărătești, și prin urmare la mai vrednice de oameni moduri de trăit, numai așa se va putea aduce la dreaptă cunoștință și bucuroasa împlinire a mai sus atinselor sale datorințe către Dumnezeu, către stăpânire, către sine și către deaproapele. Numai așa va putea scăpa din jugul patimilor și soțietății foarte păgubitoare demoralizații, care toată această pășire din întunerec la lumină... întru adevăr, de vom privi îndărăt, cu încredințare vom vedea că numai de aceea până acuma nu s-au putut dobândi, pentru că plățile profesorilor n-au fost în faptă, nici întocmite după cuviincioasele lipse a unui vrednic profesor, de la care cu temeiu să se poată nădăjdui de lipsele roduri în tinerime, neîngăduind aceasta nici starea veniturilor sf. Biserici, n-au fost în faptă nici statornice, de unde, firește, urmează că statornicirea și temeinica ținere a școalelor în stare bună, numai prin hotărârea de așa lefi statornice, care în toată vremea să fie destul îndemn de a trage la slujba de profesori, oameni cât mai procopsiți și harnici, și a-i mulțămi, ca așa, apoi, toate puterile sale să le ținteze spre împlinirea părților slujbelor sale cu toată râvna. Așadară fiind că acum și duhul timpului de față în gura mare strigă cultură!, astăzi au sosit vremea când cu tot adinsul, cu toată strădania să facem orice ne este cu putință, pentru ca să se mai lumineze și să vie la mai bună cultură și neamul nostru; poftind aceasta ca niște buni îngrijitori părinți și prea bunul nostru monarḥ și celelalte împreună cu noi lăcuitoare nații a dulcei

noastre patrii a Ardealului, să facem tot ce este prin putință; așa să luăm cererea și poftirea obștii și a profesorilor în draptă socotință care D-sa și a posteriori[13] le cunoaște de adevărate și nădăjduiește a se încredința despre aceasta și celelalte c(instite) mădulare a le

(f. 6. v.)

reprezentanții ca unii ce singuri sânt obșteni și familiști și știu lipsele obștii și casnice, apoi dovedește și aceea că profesorul Nicolae Preda n-au putut să trăiască aici și așa s-au dus ca profesor la Săcele în satul Cernatu.[14]

În dreaptă socotință și spre mângăerea jeluitorilor profesori, dară mai cu seamă din temeiul statornicirii și asecurării școalelor după pofta și cererea obștii împotriva tuturor întâmplărilor, să se hotărască niște lefi după înțelesul cum s-au zis mai sus: amăsurat căruia și starea veniturilor sf. Biserici întru asemănarea M. decret guber. 1. Martie nr. gub. 8230/1919 nr. Magistr. 1144/1926 proiectează D-sa lângă părintele Diacon, care totdeodată însuși din datoria deregătorii sale de Diacon trebue să fie totdeauna și profesor și pentru celelalte două stații de profesor, pentru partea bărbătească, ba de vreme ce religia, moralitatea, învățătura, cultura este neîncunjurat de lipsă și mult folositoare și părții femeiești, având aceasta până la vârsta de a merge în școală, ba încă și după aceea, acasă, mare încurgere în educația copiilor săi și pentru stația profesorului părții femeiești să se hotărască pentru toți statornice lefi de fieștecăre câte 60 fiorini în valută de Viena pe an și cvartir[15] după cum va avea sf. biserică, sau neavând în natură, o rebonificație de 60 fior. v.v., stând în toată întâmplarea slobodă voia reprezentanții a da cvarir sau rebonificația 60 fior. v.v.

Însă pe de altă parte, ca să se poate (sic!) cu încredințare nădăjdui și roduri vrednice de aceste lefi, și împlinitoare de toate lipsele obștii, ca se nu mai cădem în obicinuitele mai dinainte întâmplări; de a se ținea ca profesori ori ce om lipsit de cunoștințele și de lipsele scumpe însușirii a unui profesor calificat, sf. Biserici și întregii obști foarte păgubitoare, fiindcă unul ca acela de-și trage plată mai puțină, însă de tot în zădar neaducând rodurile dorite de tinerime, din acest temeiu spre sfârșită pázire a să hotărâ: ca la sus arătatele patru stații de profesori nicidecum să nu se primească alte individuri, decât cari vor fi sau absoluți teologi de Viena, sau absoluți iuriști și deodată teologi de Sibiiu și toate acestea cu eminenții sau măcar cu prima bună și acestea atât din studii cât și din năravuri sau moral și pe lângă acestea, afară de românește și latinește să știe cât mai desăvârșit sau limba ungurească sau nemțească, după trebuința stației vacante; unii ca aceștia, vrând a apleca la aceste școli ca profesori, vor avea spre acest sfârșit, după vechiul obiceiu, să se arate împreună cu documentele sale la reprezentanție, care apoi împreună cu protopopul și parohii locului va avea în cunoștința sufletului a cerceta aceste documente și la întâmplare, când vor fi mai mulți competenți, vor avea luare aminte de calculul fieștecăruia, atât din științe, cât și din moral, pre aceia a-i

(f. 7. r.)

hotărâ de profesori, carii vor fi mai procopsiți și de mai bună nădejde având «caeteris paribus»[16] fiii orașului preferenție și care așa să vor hotărâ de profesori vor avea în timp de trei ani a duce slujba de profesor vremelnicește, după care, timp mulțămită fiind reprezentanția împreună cu protopopul și parohii locului cu sporiul și purtarea dânsului, va avea pe lângă umilită rugare pentru a aceluia întărire a-l arăta direcții, unii ca aceștia apoi după înțelesul articolului dietal 25 din anul 1791, sânt în slujbele sale statornici, neputându-se scoate din slujba lor fără îndestulată pricină neascultați și nejudecați.

Iar pentru sf. și vecinica păzire a aceștii întocmiri, spre încunjurarea părților rele și arbitrioase urmări să se facă aceasta spre părintească lăsare în loc și la locurile mai înalte cunoscută... ca așa nici reprezentanția și parohii, nici obștea să nu mai poată de capul său a strica și a se abate de la aceasta bună orânduială.

La care D. Ioan Jipa au cuvântat cum că aceasta părintească cugetare și înțelept proiect. Nu numai că și D-sa îl află de bun și de lipsă, ci încă mărturisește cum că mai de mulți ani aceasta au hrănit-o în inimă, aceasta au fost îndemnul și ținta ostenelilor mai de mulți ani ce au pu c(instita) reprezentanție întru înmulțirea și înaintarea veniturilor sf. Biserici, după cum aceasta dovedește protocolul nro. 59/1836 ș.c.l., pentru aceea și D-sa conglăsuiește cu D. protopop întru toate, fiindcă acum au sosit vremea întru care se poate pune în lucrare această mântuitoare întocmire spre înaintarea binelui de obște, de vreme ce acum din darul lui Dumnezeu și bună îngrijirea reprezentanții au ajuns și veniturile sf. Biserici în așa stare, de se pot întâmpina poftitele cheltuieli...

După care, apoi întreaga reprezentanția, cei mai sus scriși, împreună cu toți cinstiții parohi, cu o gură și cu un cuget au lăsat în loc, au primit și au întărit această părintească cugetare și înțelept proiect al D. protopop ca o sfântă și nestrămutată hotărâre, cu acea deslușire ca individurile ce după înțelesul de sus vor veni a să aplica în acestea școli ca profesori, care, firește, se înțelege să fie de religia sf. Biserici a răsăritului neunite...

Aceasta slujește spre știință și nestrămutată păzire; de aceea se încunoștiințează curatorilor după înțelesul de sus, pe de o parte, iar pe de altă să se facă fără 'ntârzier pasurile cele de lipsă în treaba aceasta la locurile mai înalte, îngrijindu-se reprezentanția împreună cu D. protopop a întregi stațiile vacante și cele respective cu individuri nu destul destoinice vremelnicește, chivernisite a le întregi cu individuri și profesori calificați după cuprinderea de sus.

(f. 7 v.)

Cu prilejul hotărârii de sus nr. 20 a.c., fiind ci(nstiții) parohi de față s-au rugat, cum că fiindcă și sfințiile sale slujesc la școală în privirea relighii și moralului, care și până acum, dar mai cu seamă de aici înainte *adunându-se mai multe sute de prunci, parte bărbătească și femeiască (s.n.)* și mai mare strădanie și osteneală poftește, pentru aceea să se facă rânduială ca și sfinților sale să li se dea cvartir după cum și înainte de aceasta în scris au cerut.

HOTĂRÂRE

Măcar că sfinţiile sale, cu prilejul aplicaţii sale ca parohi lângă această sf. Biserică au dat în scis revers, cum că sfinţiile sale nu vor cere niciodată decât au avut predeţesorii sfinţiilor sale şi vor fi mulţumiţi după vechiul obiceiu al bisericii, măcar de ar fi poruncile împărăteşti ca parohii să dea catihizaţie; totuşi spre mulţumirea şi odihna sfinţiilor sale, precum şi depărtarea de la orice feliu de alte pretenţii sub orice titulă, pentru oarecare remuneraţie, şi pentru ca să îngrijească mai cu mare râvnă pentru întemeerea tinerimii în relighie şi moral făcând adecă fieştecare paroh în toată duminica şi sărbătoarea înainte de intrarea în sf. biserică ekshortaţie[17] la toată tinerimea de amândouă secsurile, s-au aflat cu cale a să hotărâ fieştecărui paroh în viitorime o rebonificaţie de cvartir parohial în 120 fior., adecă o sută douăzeci fiorini în valută de Viena, însă cu aceea luminată deslușire, ca această rânduială să nu facă nici cea mai mică prejudecare, nici mai sus pomenitelor reversuri şi vechiului obiceiu a sf. biserici, nici M. mai înainte orânduieli.

Preot Dr. VASILE OLTEAN

NOTE EXPLICATIVE ŞI BIBLIOGRAFICE

1 Sterie Stinghe, *Documente privind trecutul românilor din Şchei*, Braşov, 1901-1906.

2 Mădulariu – membru.

3 grafie latină.

4 – treaptă.

5 – critica.

6 – lumânări.

7 – danii.

8 – asigurată.

9 În ţinutul Buzăului, Biserica Sf. Nicolae deţinea moşiile: Sudiţii, Redea Barbului, Carcaleţii Vechi şi Meteleu, în urma daniei soţiei agăi Costantin Bălăceanu la 1750.

10 Şcheiul era împărţit în vecinii şi de fiecare vecinie răspundea un cetăţean numit de obşte, care răspundea de bunul mers al veciniei.

11 – nu au voie.

12 = lb. lat. – datat şi prezentat.

13 Ultimul cuvânt în grafie latină – urmaşii.

14 *Nicolae Preda* este adus de la şcoala din Cetate la 1840 de Ion Popazu, protopopul din Şchei, reorganizând şcoala din Şchei împreună cu Iosif Barac şi Andronic Androne. Numeroase memorii, aflate în arhiva din Şchei mărturisesc nemulţumirea acestor dascăli, privind salarizarea, motiv pentru care în septembrie 1843 Nicolae Preda demisionează, plecând la şcoala din Săcele. V. Vasile Oltean «Şcoala românească din Şcheii Braşovului», Bucureşti, 1889, p. 166.

15 locuinţă.

16 Redat în grafie latină.

17 – cuvântare.

MARTORII LUI IEHOVA
— ASPECTE ORGANIZATORICE ȘI FUNCȚIONALE —

Organizarea și funcționarea Societății „WATCH TOWER" — structura de conducere la nivel mondial a „Martorilor lui Iehova", se caracterizează printr-o serie de particularități, care o individualizează în cadrul spectrului neoprotestant și post-neoprotestant contemporan.

Sintetic, Societatea poate fi descrisă drept o structură suprastatală, cu acute accente centralist-autoritariste, preocupată în mod sistematic să elimine reperele naționale, etnice, tradiționale și culturale ale propriilor adepți. În fapt, în mod deja consacrat, liderii mondiali ai „Martorilor lui Iehova", impun un sistem specific de organizare și funcționare care să le asigure, simultan, concretizarea următoarelor obiective:

- centralizarea și uniformizarea cvasitotalității manifestărilor de cult, în scopul impunerii discreționare a intereselor conducerii mondiale privind structura, tipologia și obiectivele universaliste vehiculate de discursul public.
- înregimentarea și controlul aderenților, inclusiv prin ingerințe discreționare în viața personală, vizându-se transformarea acestora în mase de manevră, direcționate exclusiv de interesele și scopurile transnaționale ale Societății.
- promovarea propriilor politici de cadre, astfel încât adeziunea necondiționată la valorile Societății constituie singurul criteriu de evaluare și apreciere.
- depistarea, contracararea și eliminarea aderenților care nu acceptă, critică sau resping modul de lucru, principiile și normativele Societății.
- coordonarea centralizată, direcționarea și maximizarea activităților de prozelitism, prin implicarea tuturor aderenților și definirea apriorică a priorităților de acțiune.

Modalitățile folosite de Societatea „Watch Tower" pentru atingerea acestor obiective s-au decelat în timp, pe baza experienței acumulate, atingându-se un nivel considerabil în privința capacității de control a aderenților și nucleelor locale, ceea ce a permis, între altele limitarea tendințelor fracționiste inerente, disidențele fiind nesemnificative și incapabile de a demasca sau de a se contrapune organizației-mamă.

I. *Organizarea piramidală a Societății*

Eșaloanele organizatorice folosite în prezent de „Martorii lui Iehova", pornind de la baza structurii piramidale, sunt următoarele:

1. *Congregaţia*

Reprezintă nucleul de bază al sectei, care grupează de regulă 80—100 adepţi. În principiu, unitatea se divide după atingerea unui plafon de 100—120 aderenţi. Congregaţia este condusă de un „supraveghetor", sprijinit de un grup de „bătrâni", în marea majoritate a cazurilor, neretribuiţi.

În oraşele mari, congregaţiile se constituie pe principii teritoriale şi etnice, la nivelul României, putând depăşi numărul de 20 în Bucureşti precum şi în municipiile Cluj, Oradea, Timişoara, Braşov. În mediul rural, de regulă, aderenţii sunt repartizaţi unei congregaţii care grupează „martorii" din mai multe localităţi.

2. *Circumscripţia*

Reuneşte 10—20 congregaţii, organizarea administrativ teritorială nefiind luată în considerare la definirea acestora. Astfel, în România, într-un judeţ pot coexista 1—3 circumscripţii sau „martorii" din mai multe judeţe pot fi arondaţi aceleaşi unităţi. Întotdeauna, circumscripţiile respectă criteriul originii etnice a aderenţilor.

„Supraveghetorul de circumscripţie" — liderul structurii, este, în majoritatea situaţiilor, cetăţean străin, numit şi retribuit de conducerea mondială.

La nivelul circumscripţiei se pot organiza manifestări de cult precum botezul, „congresul special de o zi", „congresul de circumscripţie", ca şi instituţii de pregătire a cadrelor — „şcolile de pioneri".

3. *Districtul*

Grupează 1—3 circumscripţii, respectiv, în cazul României, „martorii" din 3—6 judeţe, sub conducerea „supraveghetorului de district", numit din rândul unor cetăţeni străini, absolvenţi ai aşa-numitei „Şcoli de minister pentru celibatari", cu durata de 6 luni.

La nivelul districtului, se organizează anual un „congres" cu durata de 3 zile, de regulă cu o numeroasă reprezentare a „delegaţilor străini".

Uneori, „congresele de district" se cumulează la nivel naţional sau internaţional-zonal, sub titulatura de „Congres Internaţional al Martorilor lui Iehova". Este cazul manifestării ce s-a dorit a fi organizată în anul 1996 la Bucureşti, şi care — în condiţiile cunoscute — s-a divizat în două acţiuni paralele derulate la Braşov, respectiv Cluj-Napoca.

4. *Filiala*

Se confundă practic cu structura de conducere a sectei într-un stat naţional dat, reprezentând totodată nucleul prin care interesele organizaţiei-mamă se transpun la acest nivel. Filiala dobândeşte personalitate juridică — în cazul nostru Asociaţia „Martorii lui Iehova" întreţinând şi totalitatea raporturilor cu autorităţile de stat.

Cadrele de conducere (un președinte, doi vicepreședinți, secretar etc.), provin de regulă din rândul autohtonilor, Societatea „WATCH TOWER" încercând astfel să lase impresia cel puțin a unei minime autonomii. În fapt, structurile naționale de conducere sunt numite direct de conducerea mondială, fiind lipsite de orice libertate de manevră.

Conducerii filialei i se subordonează următoarele structuri:

● *sistemele de învățământ și de pregătire a cadrelor — „Școlile de pioneri" și „Școlile de minister teocratic".*

● *„Familiile Betel de construcții" — grupe de voluntari care acționează pentru construirea spațiilor confesionale și necesare infrastructurii („sălile regatului", depozite, spații de producere a materialelor doctrinare etc.).*

● *personalul — constituit tot într-o „familie Betel" — care deservește procesul de aprovizionare și alimentare a congregațiilor cu materiale doctrinare; în cazul României este vorba de centrala de la Dragomirești, jud. Ilfov.*

Filiala asigură totodată redactarea și difuzarea buletinului cu circuit intern „Ministerul nostru pentru regat", nedestinat publicului și care abordează următoarele categorii de problematici:

● *aspecte statistice privind numărul de aderenți și activitatea de prozelitism derulată.*

● *calendare obligatorii de activitate la nivel de congregație, temele abordate în cadrul manifestărilor săptămânale, durata și conținutul acestora.*

● *metode și tehnici explicitate concret privind abordarea, pe criterii psiho-sociologice a persoanelor vizate pentru racolare.*

Astfel, conducerea națională asigură și coordonează desfășurarea absolut uniformă atât a manifestărilor duminicale (cu caracter public) cât și a celorlalte activități săptămânale curente: „Întrunirea de serviciu" (destinată analizei și fundamentării activităților de prozelitism), „Studiul de revistă", „Studiul de carte" etc.

De asemenea, Filiala oficializează procesul continuu de clasificare a arealelor teritoriale vizate pentru extindere: „Teritorii izolate", „Teritorii aride", „Teritorii frecvent lucrate".

Menționăm că, în cazul revistelor binecunoscute „Turnul de Veghere" și „Treziți-vă", ambele cu apariție bilunară, Filiala nu deține decât un rol de verigă de distribuție, acestea fiind traduse după originalele americane și redactate de centrala europeană de la Selters-Taunus, Germania.

5. *„Corpul de guvernare"*

Desemnează conducerea mondială a Societății, fiind compusă din 12 cadre, președinția fiind deținută în prezent prin rotație. Își rezervă în exclusivitate numirile cadrelor de conducere la nivel național, prezervându-și rolul decisiv în funcționarea nucleală din subordine.

Este singurul for abilitat să opereze modificări de doctrină, morală și cult, acestea având în numeroase situații un caracter arbitrar, discreționar.

„Corpul de guvernare" supraveghează nemijlocit

● *„Școala Galaad" din New York, care, prin cursuri cu durata de doi ani, pregătește cadre de conducere de interes internațional.*

● *„Școli de minister teocratic pentru celibatari", cu durata de 6 luni, destinată cadrelor de conducere la nivel național și zonal.*

● *centrala editorială, tipografiile și depozitele de materiale doctrinare de la New York.*

● *colectivul de „traducători ai Bibliei", versiunea „New World Translation" — NWT, acesta elaborând până în prezent inclusiv o versiune în limba română a Noului Testament, marcată de numeroase denaturări, omisiuni și adăugiri, de natură partizană și cu caracter antiștiințific.*

II. *Aspecte de natură funcțională*

Prezența continuă a „Martorilor lui Iehova" în locuri publice și instituții diverse, unde se angajează în activități de prozelitism de multe ori agresive, constituie o modalitate de acțiune foarte bine organizată, fiecare aderent deținând sarcini și responsabilități concrete, activitatea acestora fiind periodic analizată și comensurată.

În acest sens, fiecare aderent este asimilat unui militant, fiind în permanență capacitat, direcționat și condiționat de aserțiunea doctrinară conform căreia soteriologia individuală este strict dependentă de angajarea în activitățile de prozelitism.

Ca urmare, Societatea a fundamentat un sistem atotcuprinzător de prozelitism cu următoarea structură:

● *„proclamatori nebotezați", respectiv simpatizanți „merituoși" care acționează întotdeauna alături de un aderent consacrat.*

● *„vestitorii", aderenți cu o normă de activitate lunară în teren de 10 ore.*

● *„pionierii", pentru care se stipulează o normă de 50 ore.*

● *„pionierii regulari", activitatea acestora constând în cel puțin 70 ore pe lună de lucru în teren.*

● *„pionierii speciali", cadre retribuite care acționează în „teritoriile izolate", norma lunară de activitate a acestora fiind de 120 ore.*

Modalitățile concrete de lucru în teren sunt și ele riguros stabilite și clasificate de Societate:

● *„mărturia informală", în speță abordarea „spontană" a persoanelor vizate în împrejurări favorabile: mijloace de transport în comun, autostop, cozi, parcuri, aglomerări diverse, solicitarea unor servicii etc.*

● *„mărturia cu reviste", metodă organizată constând în difuzarea agresivă a materialelor propagandistice și angajarea de discuții pe baza acestora.*

● *„mărturia din casă în casă", altă metodă curentă, caracterizată și de o delimitare apriorică a arealelor de acțiune: străzi, blocuri, localități mici și foarte mici etc.*

Procesul de cooptare a persoanei vizate este tratat cu maximă atenție de Societate, care a reglementat cu strictețe etapele lucrului „martorului"-recrutor cu subiectul său:

- *„întâlnirea ulterioară", desemnează în fapt al doilea contact între cei doi, tratat ca decisiv pentru evoluția favorabilă a procesului de cooptare; se stabilesc modul de păstrare a legăturii, locul și durata întâlnirilor, tematicile de care subiectul este interesat și se realizează prima discuție pe teme doctrinare concrete.*
- *„Studiul biblic" constituie etapa în care subiectului i se inoculează particularitățile doctrinare, în paralel cu o atentă monitorizare și cunoaștere a persoanei în cauză; subiectul este de multe ori flatat, i se încurajează și recunosc progresele și e stimulat în a adopta decizia de aderare; „studiul" are o durată variabilă, după care subiectul este calificat drept „candidat la botez".*
- *„botezul" oficializează înregimentarea subiectului, prin ceea ce se numește „simbolizarea dedicării lui Iehova prin botez".*

Menționăm că, „martorul"-recrutor dispune de formulare tipizate, cvasioficiale, în care consemnează întreaga activitate desfășurată, începând cu numărul de reviste distribuite și terminând cu numărul de ore rezervate „studiului biblic" cu subiecții din legătură.

Modul de derulare al „studiilor biblice" face obiectul unor analize riguroase în cadrul „întrunirilor de serviciu", bătrânii și supraveghetorii de congregație direcționând efectiv activitatea „martorilor"-recrutori.

Un alt mod de recrutare și succes în fața virtualilor membri îl constituie „farmecul" muzicii și a cântării în comun practicate de iehoviști. De aceea, considerăm oportună prezentarea câtorva aspecte legate de cântarea în comun, ca practică „de succes" a iehoviștilor.

III. *„Muzica" iehovistă*

Folosirea muzicii, a actului cultural-artistic în general, de către neoprotestantismul și mișcările pseudocreștine contemporane, se constituie în una din principalele pârghii de relaționare cu societatea, de capacitare și motivare a propriilor aderenți. *„Martorii lui IEHOVA"* — grup reprezentativ pentru acuta secularizare și radicalizare a ereziilor de tipologie milenistă — acordă un loc distinct și decisiv muzicii, conferindu-i un statut propriu și o serie de funcționalități aparte vis-a-vis de restul spectrului neoprotestant.

Desacralizarea și raționalizarea totală a cultului, au condus în cazul „martorilor" la pietism extrem și la pierderea dimensiunii comunitare a bisericii. De aceea, secta caută forme „de compensare", încercând să substituie comunității euharistice — structuri seculare. Astfel, apar „grupele de studiu", „întrunirile de servici" etc., și, mai ales, *cântarea în comun,* în care recunoaștem constanta care a animat protestantismul istoric și primele grupări postprotestante.

În viziunea sectei, cântarea în comun este fundamentată pe mai mulți factori — deziderate de acțiune internă și relaționare socială:

- *imperativul doctrinar-apologetic;* ţine de vehicularea reperelor ideologice definitorii, justificarea, susţinerea şi promovarea acestora.
- *imperativul „războiului teocratic";* acreditează ostilitatea şi starea de incompatibilitate dintre sectă şi societatea civilă — „lumea", cu accent pe dezavuarea în bloc a celorlalte culte.
- *imperativul kerymatic;* are în vedere impunerea dezideratelor de prozelitism agresiv şi organizat, în formule consacrate de sectă: „misiunea din casă în casă", „misiunea de teren", „serviciul cu reviste" etc.
- *imperativul coeziunii interne;* secta acordă o atenţie maximă controlului propriilor aderenţi, evidenţiindu-se prin rigorism şi fundamentalism; astfel, cântarea în comun trebuie să asigure unitatea şi uniformitatea de acţiune, să descurajeze insubordonarea, iniţiativele şi veleităţile indivizilor şi să asigure un mod controlat de acţiune confesională şi socială.
- *imperativul subordonării exclusive;* pentru „martori", unicul reper confesional şi social este organizaţia coordonatoare — *„WATCHTOWER SOCIETY"*, care dictează unilateral, ignorând inclusiv problematicile naţionale sau etnice; „martorii" se definesc ca „naţiune de-sine-stătătoare", veleităţile teocratice ale organizaţiei justificând intervenţia arbitrară şi ingerinţele în viaţa nucleelor locale şi indivizilor aderenţi.
- *imperativul latreutic;* ţine de axarea întregului cult pe aserţiunile doctrinare specifice.
- *imperativul moral;*

IV. *Organizarea cântării în comun*

Documentul care reglementează locul muzicii în cultul „martorilor" este lucrarea *„SING PRAISES TO JEHOVAH"*, redactată de organizaţia *„WATCHTOWER SOCIETY"* şi intrată obligatoriu în uzul tuturor congregaţiilor din lume. Lucrarea este actualizată periodic, ediţia în curs fiind definitivată în 1984 şi tradusă în limba română în anul 1990, sub titulatura *„Cântaţi laude lui IEHOVA"*. Traducerea a fost efectuată de români din „diaspora" occidentală, reuniţi într-un colectiv de către centrala sectei de la SELTERS/TAUNUS — Germania. Ediţia românească a lucrării conservă integral liniile melodice, versificaţia fiind însă evident improvizată, cu disfuncţii de rimă şi ritm, de multe ori „soluţiile" adoptate în traducere fiind de domeniul ilarului.

Activitatea curentă din congregaţii nu presupune folosirea fondului instrumental pentru cântarea în comun. De acest fond — realizat de orchestra simfonică centrală a organizaţiei — se uzează într-un număr strict limitat de cazuri: Adunarea specială de o zi (la nivel de circumscripţie), Congresul de Circumscripţie (2 zile), Congresul de District (3 zile), Congresul Internaţional (3 zile), toate aceste manifestări fiind anuale.

În principiu, manifestările curente (duminicale) ale cultului includ 3 cântări, alese din cele 225 disponibile în funcţie de particularităţile expunerilor respective. Aspectul este strict reglementat, periodicul de uz

intern „Misiunea noastră pentru regat", stipulând bisăptămânal structura expunerilor și cântările ce se vor folosi.

Nu există — de la nivel de congregație până la filiala națională — o structură organizatorică abilitată în mod special pentru derularea activităților muzicale, aceasta fiind pusă în responsabilitatea supraveghetorului nucleului local.

V. *Principalele repere doctrinare ale cântării în comun*

„Martorii lui IEHOVA" se individualizează în spectrul confesional autohton și internațional printr-o serie de particularități doctrinare, neavând practic similitudini majore decât cu proprii dizidenți:

- *arianism;* se reiau și actualizează speculațiile privind distincția ontologică dintre Tată și Fiu, consubstanțialitatea fiind considerată drept „imposibilitate logică" și taxată ca „absurdă".
- *macedonism;* mai precis este vorba despre o teorie emanaționistă despre Sf. Duh, considerat „forță activă impersonală a Tatălui".
- *dochetism;* Hristos nu a înviat cu trupul, între Acesta și natura umană existând doar aparent o legătură organică.
- *caracterul eminamente juridic și limitat al jertfei;* prin jertfă „onoarea" lui Iahve a fost restaurată, doar cei 144 000 asigurându-și „speranța cerească" și făcând parte dintr-un plan soteriologic concret.
- *milenism;* pe fondul exegezei radical literale, se dezvoltă teoria mileniului sub forma „regatului", precedat de Armaghedon și împlinind vocația teocratică a organizației.
- *stavromahia;* în fapt este vorba de o eliminare totală a crucii ca altar arhetipal și obiect de cult, în viziunea „martorilor", Hristos fiind „atârnat pe lemn", un stâlp vertical pur și simplu.

În același plan doctrinar, reținem ca particularități: Paștele Crucii (fixat de „martorii" la 14 Nissan), respingerea tuturor celorlalte sărbători, „împărtășirea" cu azimă (doar pentru aderenții care se consideră aparținând „clasei Ioan" — cei 144.000), repudierea pedobaptismului, folosirea necritică a tetragramei IHWH în toate cărțile veterotestamentare și chiar în Noul Testament, contestarea nemuririi sufletului etc.

Vom puncta, în continuare, câteva exemple referitoare la modul în care particularitățile doctrinare se repercutează și sunt folosite în cadrul cântării în comun:

- „... *Deși era divin / El, n-a vrut, ca un rival / Din egoism să fie / Cu Dumnezeu egal / ...*" — Cântarea 105, categorisită ca „hristologică".
- „... *În față avem masa așternută / Vin și pâine fără aluat / Știm că ele sânt simboluri și ne amintesc / De acea hrană ce ne-ai dat / E pâinea simbol pentru corpul / Pe care Cristos și L-a luat / ...*" — Cântarea 85, principalul moment muzical a „Comemorării" de la 14 Nissan.
- „... *Pe lemn El a murit / Pe om l-a izbăvit / ...*" — Cântarea 205, reflectare a stavromahiei.

● *„... Aclamaţi creştini regatul stabilit azi prin Cristos / Mihael în cer războiul l-a încheiat victorios / ...“* — Cântarea 21, exprimă un punct de vedere doctrinar absolut particular: anterior întrupării şi ulterior înălţării, Hristos se identifică cu arhanghelul Mihail, „conducător al oştirii cereşti şi principal protagonist al „bătăliei de la Armaghedon“.

● *„Sosit-a timpul lui Cristos de a guverna / Iar lângă El slujind ca regi şi preoţi / De douăsprezece ori douăsprezece mii vor sta / Al Său regat o mie de ani va ţine / ...“* — Cântarea 60, exprimând viziunea milenistă şi caracterul limitat al jertfei.

● *„... Războinicii lui Iehova uniţi înaintează / A lor coifuri strălucesc / Eroarea ei o izgonesc / Şi strigăt de război rostesc / În frunte-i regele Cristos / Armata îl urmează / El ordin dă, ei se supun / Ei merg până la moarte / ... / Curând vor linge duşmanii Săi / Ţărâna pe vecie / Voi regi nu faceţi nici un rău / Judecători luaţi seama / ...“* — Cântarea 166, mostră a virulenţei şi ostilităţii generalizate impusă de „războiul teocratic“. Aici, „eroarea“ ţine de revendicarea adevărului absolut în plan doctrinar.

● *„... Sclavii lui Iehova caută oi ce sunt / Prinse-n Babilon, să le scape vrând / Ele sunt chemate de sub falşi păstori / La săli de întrunire / ...“* — Cântarea 166, cantonată în sfera prozelitismului şi intoleranţei interconfesionale.

● *„... Trompetele răsună, chemarea clară e / Căci ziua răzbunării acum se apropie / Noi dăm avertismentul, mulţi nu-l găsesc plăcut / Dar spunem cu îndrăzneală, regatul s-a născut / Războiul lui Iehova condus e de Cristos / În orice plan strategic Satan va fi învins / ...“* — Cântarea 189, în care, pe un fond radical, se insistă pe ostilitatea deschisă faţă de societate. Aserţiunea privind „regatul“ include un element doctrinar efectiv important, respectiv teza conform căreia anul 1914 marchează venirea lui Hristos „ca un fur“, idee care, de altfel, l-a obsedat pe fondatorul sectei, CHARLES-TAIZE RUSSEL.

● *„... Chiar puternic de-i duşmanul — Cu ocări de v-ar mânji / Sau amabil de va fi / Pe cei slabi de a-i momi / Nici o teamă nu permiteţi / Cei loiali vor fi cruţaţi / ...“* — Cântarea 27, ultimul vers exprimând alt imperativ doctrinar, în speţă nemurirea sufletului.

● *„... Martorii astăzi de lume sunt urâţi / Dar, pentru Iehova să stea hotărâţi / Luptând de Satan nu le e frică / ... / A lui Iehova nume sfânt / Cei răi, tot mereu, interzis-au pe pământ / ...“* — Cântarea 29, exprimă simultan „prigoana“ din partea societăţii şi a celorlalte culte.

● *„... Numele Tău cei răi l-au defăimat / Locul Tău sfânt ei l-au profanat / ...“* — Cântarea 112, care vehiculează statutul de „popor ales“ al „martorilor“.

● *„... Prin puterea lui Iehova triumfând înaintăm / El ne dă mari biruinţe, un război drept azi purtăm / ... / Noi la ură ne aşteptăm / Dar cu încredere în victorie, fără frică înaintăm / ... / Birui-vom sigur lumea / ...“* — Cântarea 3, în care „lumea“ este tratată de pe poziţii de profundă ostilitate, cu intoleranţă şi fanatism.

● „... *Slujitorii lui Iehova răspândesc / Adevăruri despre un regat ceresc / Ordinii divine se supun fidel / Ei loialitate dovedind astfel / ... / Fiind spiritual războiul ce-l purtăm / ca un grup sudat, unit acționăm /...*" — Cântarea 8, se axează pe „new-age"-ul girat de aptitudinile teocratice ale organizației.

● „... *Cresc persecuții și ură mereu / Greul lor îl suportăm / ... / Ca închinători, zel vom manifesta / Iah nici un chin nu va adăuga / ...*" — Cântarea 9, atestă statutul de „victimă perpetuă" a „martorilor", prin aceasta urmărindu-se tocmai capacitarea și fanatizarea aderenților comuni.

● „... *Statornici perseverăm / Departe de lume stăm / Și integri dorim să ne păstrăm / ...*" — Cântarea 10, fixează izolaționismul și tendințele asociale ale sectei.

● *Din casă în casă răspândim / Al Bibliei cuvânt / Oriunde azi există oi / Prin noi hrănite sunt / ... / Din casă în casă să vestim / Salvare tuturor / Ce numele divin și-aleg / Să-l cheme în ajutor / Dar cum să-l cheme cei ce nu-L cunosc pe Dumnezeu? Prin faptul că vorbim la uși / De numele-I mereu / E drept că nu toți sunt dispuși / Să asculte de cuvânt / Căci unii se împotrivesc / Injurii aducând / ... / A lui Iehova nume azi / Se va vesti prin noi / mereu prin case vom găsi / Mereu a sale oi /...*" — Cântarea 32, mostră fidelă de organizare și funcționare a prozelitismului agresiv prin „lucrarea din casă în casă".

● „... *Vrem și noi loialitate / Adunării să arătăm / Chiar și în timp de opoziții / Sprijin ferm să-i arătăm / ...*" — Cântarea 38, denotă impunerea subordonării exclusive față de interesele organizației coordonatoare.

● „... *El a stabilit un canal excelent / Prin care El vorbește dând avertismentul / ...*" — Cântarea 42, postulează veleitățile teocratice ale organizației, ca unic receptacul și posesor al adevărului și de reprezentant unic al creștinismului.

● „... *Ne ajută întrunirea / Mereu să ne îndemnăm / .../ Cu râvnă pentru întruniri azi ne pregătim / Doar astfel echipați vom fi / Cuvântul să-l vorbim / ...*" — Cântarea 65, ce insistă pe angajarea aderenților în activitățile curente ale sectei, ca premisă decisivă pentru capacitarea acestora.

Pr. Lect. Dr. AUREL PAVEL

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ MAJORITARĂ ÎN SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ*

Noţiunea de „Biserică majoritară" a pătruns târziu în limbajul canonico-teologic al reprezentanţilor Bisericii. El a fost folosit mai întâi de către laici, specialişti sau nespecialişti în teologie, care au preluat acest termen din limbajul profan şi l-au aplicat Bisericii, ca oricărei instituţii în care elementul social joacă un rol definitoriu. Apoi a fost preluat şi de teologi. Desigur metoda nu este una nouă şi nici de repudiat. Încă de la început teologii au preluat numeroşi termeni din filozofie, din politică, din administraţia publică etc., pe care i-au adaptat la învăţătura creştină revelată şi la organizarea Bisericii, unii dintre aceşti termeni având o evoluţie semantică deosebit de interesantă.

Şi noţiunea de „majoritate" a intrat în limbajul mai ales canonic al Bisericii, dar cu mult mai târziu. Acest termen, alături de cel de „minoritate", are valoare şi stă în strânsă legătură numai cu *democraţia*. Iată cum, vrând-nevrând, am amintit un alt termen care constituie astăzi, pentru toate Bisericile, o mare provocare. De aceea se impune, pentru o prezentare succintă a temei amintite, o analiză introductivă din perspectivă canonică ortodoxă, a raportului dintre Biserică, democraţie şi majoritate sau minoritate.

I. *Biserica şi democraţia*

Aşa cum am amintit, democraţia constituie pentru Biserică o mare provocare pentru că ea pare a fi ultima şi cea mai eficientă formă de organizare şi de conducere a societăţii umane. Pretutindeni în lume, acolo unde se respectă libertatea şi demnitatea umană, se vorbeşte de democraţie. Biserica aflată în permanentă relaţie cu statul se află, astfel, şi în relaţie cu democraţia. De aici rezultă întrebarea firească ce a intrat în dezbaterile multor teologi, şi anume: „Este Biserica democratică sau nu? Sau: care este raportul Bisericii faţă de democraţie?".

Un posibil răspuns trebuie să înceapă cu simpla definire semantică a democraţiei, adică „puterea poporului". Astfel, raportând Biserica la „puterea poporului" putem spune, de la început, că Biserica este şi nu este democratică. Biserica este democratică pentru că organizarea şi conducerea ei se face prin puterea poporului lui Dumnezeu, dar nu este, totuşi, democratică pentru că, în ultimă instanţă, puterea poporului izvorăşte din „puterea de sus", adică din puterea lui Dumnezeu. Iată cum în Biserică se întâlnesc şi se armonizează teocraţia cu democraţia. Acesta este un reflex al realităţii teandrice a Bisericii în care se întâlneşte, aşa cum spunea părintele Stăniloae, divinul cu umanul, ulti-

mul destinat să se îndumnezeiască; eternul cu temporalul, ultimul destinat să fie copleşit de eternitate. În felul acesta, în Biserică se întâlneşte teocraţia cu democraţia, ultima fiind destinată a se ridica la valorile creştine revelate. Aceasta este democraţia creştină şi pe care, de altfel, o regăsim şi în Biserică. O democraţie care uită de Dumnezeu nu mai este democraţie deplină, ci este o democraţie lipsită de sens şi de perspectivă. Democraţia în sine, fără Dumnezeu, înseamnă antropocentrism, adică omul în slujba lui şi a păcatelor lui. O astfel de democraţie pierde ierarhia valorilor şi riscă să se pună în opoziţie cu Biserica.

Armonizarea dintre teocraţie şi democraţie a fost exprimată, în limbajul canonic al Bisericii primare, printr-un alt termen, mult mai complex, şi anume: *sinodalitate*.

Sinodalitatea, în esenţa ei, înseamnă tocmai întâlnirea de sfat dintre om şi Dumnezeu: sin-odos = cale comună. Prin sinodalitate Biserica şi-a definit credinţa, şi-a continuat misiunea în lume, şi-a stabilit principiile de organizare şi conducere etc. Formula cu care s-au dat hotărârile dogmatice, la sinoadele ecumenice vorbeşte de la sine, în acest sens: „Hotărât-am Duhul Sfânt şi noi".

Afirmaţia de mai sus nu trebuie să ducă la falsa concluzie că armonizarea dintre teocraţie şi democraţie prin sinodalitate este un dat imuabil, ci, dimpotrivă, este o misiune care a fost şi trebuie permanent împlinită. Aceasta înseamnă totodată că în istorie au existat şi situaţii în care misiunea aceasta nu s-a împlinit, ducând la stări anormale sau chiar conflictuale. Tocmai din acest motiv Biserica nu a preluat din limbajul grec profan termenul „democraţie", tocmai pentru a nu produce un decalaj faţă de teocraţie, perturbând astfel înţelesul autentic al sinodalităţii.

II. *Biserică, majoritate şi minoritate*

Democraţia în Biserică este, astfel, un element constitutiv al sinodalităţii. Ea are valoare numai în strânsă legătură cu teocraţia, de care nici nu se poate separa, adică numai atunci când se raportează şi se conduce după puterea lui Dumnezeu-Tatăl, în Iisus Hristos, prin Duhul Sfânt. Altfel spus, sinodalitatea n-a fost şi nu trebuie să fie străină de democraţie, de puterea poporului lui Dumnezeu prin care lucrează Duhul Sfânt, şi, de aici, nu a fost şi nu trebuie să fie străină de alţi doi termeni legaţi de democraţie: majoritate şi minoritate.

a) Raportul dintre majoritate şi minoritate este marea problemă a democraţiei, până în ziua de astăzi. Asupra acestui subiect s-au scris şi se vor mai scrie multe pagini, fără a se ajunge vreodată la un consens.

În sinodalitate, raportul dintre majoritate şi minoritate este la fel de complex, dar el este salvat de puterea Duhului Sfânt care conduce Biserica, ca trup tainic al lui Hristos.

Astfel, în problemele administrative ale Bisericii, sinoadele au hotărât întotdeauna prin vot majoritar. Canonul 6, I ec. prevede în mod expres ca la alegerea episcopilor să aibe tărie „votul celor mulţi", adică votul majoritar. De aceea canonul 76 ap. interzice categoric oricărui episcop să decidă singur la numirea altui episcop, iar canonul 7 Teofil al

Alexandriei opreşte orice hirotonie clandestină. Iată elemente de democraţie bisericească clar exprimate în sfintele canoane (de reţinut că noul ales se încarcă cu putere bisericească nu numai prin alegere, ci mai ales prin hirotonie, adică prin armonizarea democraţiei cu teocraţia în sinodalitate).

Din nefericire au existat şi situaţii în care minoritatea, mai ales cea politică, a decis la alegerea unor episcopi. Acesta a fost primul semn că sinodalitatea restrânsă a Bisericii poate fi ameninţată, dar niciodată nu a putut fi înşelată sinodalitatea generală a Bisericii. De aceea canonul 30 ap., reluat de canonul 7, VII ec., prevede caterisirea tuturor clericilor aleşi cu ajutorul puterii politice.

Un alt exemplu al intervenţiei politicului în sinodalitatea restrânsă a Bisericii se leagă de Sf. Ioan Gură de Aur care a murit exilat din Constantinopol, de puterea politică de atunci, ca cel mai mare duşman al Bisericii. Sinodalitatea generală a Bisericii a restabilit raportul dintre majoritate şi minoritate, restabilind poziţia acestuia, recunoscându-i aura sfinţeniei, şi condamnând conducătorii politici de atunci.

În probleme de ordin dogmatic situaţia este ceva mai complexă, întrucât sinodalităţii restrânse a Bisericii a trebuit să i se adauge întotdeauna sinodalitatea generală a Bisericii, singura care are harisma infailibilităţii. Toate hotărârile dogmatice ale sinoadelor ecumenice au dobândit valoare generală în Biserică, adică infailibilitate, numai după ce au fost receptate de „consensus ecclesiae dispersae". Încercările unor sinoade autointitulate ecumenice au eşuat întrucât nu au fost receptate de întreaga Biserică creştină.

Totuşi, în prima etapă a sinodalităţii restrânse, sinoadele au hotărât tot în mod majoritar, cu menţiunea că minoritatea care nu a acceptat hotărârile majorităţii a fost exclusă din Biserică, întrucât s-a considerat eretică. Acest fapt a lăsat impresia că sinoadele ecumenice au hotărât numai prin unanimitate, în realitate minoritatea eretică s-a autoexclus sinodului ecumenic.

Faptul că democraţia internă bisericească este un element esenţial al sinodalităţii se vede şi din aceea că la întrunirea sinoadelor principale ale Bisericii, un rol însemnat l-a avut împăratul. El a fost cel care a pus în mişcare, sub aspect uman, democraţia bisericească internă, fără ca să determine în esenţă hotărârile dogmatice ale sinoadelor. Atunci când împăratul s-a amestecat în hotărârile dogmatice ale sinoadelor, Biserica l-a repudiat sau l-a condamnat — în timp sau imediat — ca eretic, chiar cu preţul prigoanei (a se vedea, de ex., iconoclasmul).

Totodată nu trebuie uitat şi rolul elementului mirean al Bisericii care participă la organizarea şi conducerea Bisericii alături de clerici. Această temă a fost dezbătută magistral de cel mai însemnat canonist al Bisericii noastre, părintele Liviu Stan.

b) Revenind la subtitlul amintit, problema raportului dintre majoritate şi minoritate se schimbă complet în cel de-al doilea mileniu creştin, atunci când ele se referă la Bisericile şi confesiunile creştine. Noţiunile de „Biserică majoritară", respectiv „Biserică minoritară" apar

târziu în limbajul teologico-canonic, abia după revoluţia franceză şi conturarea primelor democraţii moderne. Cum am amintit deja, o polemică neterminată în democraţie este cea a raportului dintre majoritate şi minoritate. La fel se pune problema şi a raportului dintre Bisericile majoritare şi cele minoritare. Cu referire la acest raport s-au conturat două opinii preponderent contrare, şi anume:

1. Ideea de *egalitate* care trebuie să depăşească noţiunile de „majoritate" şi „minoritate", care se referă mai mult la cantitate, în detrimentul calităţii;

2. Respectiv ideea că acest raport trebuie să fie determinat de *proporţionalitate,* iar nu de egalitate, pentru ca majoritatea să nu fie defavorizată faţă de minoritate.

După cum se vede, cele două opinii sunt contrare şi au dat naştere la polemici numeroase. Opinia noastră este că ambele idei sunt corecte, *incorect este exclusivismul lor.* De aceea pentru un bun raport între Bisericile majoritare şi cele minoritare trebuie avută în vedere atât egalitatea, cât şi proporţionalitatea, importantă este sincronizarea lor. Acesta este lucrul cel mai greu de înţeles, cu atât mai greu de realizat.

Acolo unde interdependenţa dintre egalitate şi proporţionalitate nu se respectă se ajunge la anomalii, aşa cum de altfel au existat de multe ori în istorie. De exemplu, în Transilvania secole de-a rândul Biserica ortodoxă majoritară a avut un statut minoritar.

Numai realizarea unui echilibru între egalitate şi proporţionalitate poate duce la raporturi frăţeşti şi corecte între Bisericile majoritare şi minoritare şi la păstrarea unei atmosfere ecumenice benefice într-o Europă care se vrea astăzi unită.

III. *Biserica Ortodoxă Română majoritară în societatea democratică românească.*

Să ne referim, în ultima parte a expunerii, la situaţia concretă a BOR în raport cu celelalte culte creştine şi cu societatea românească.

a) În primul rând, BOR după 1989, scăpată de dictatura comunistă, s-a confruntat şi se confruntă cu democraţia încă şubredă a societăţii româneşti. Din nefericire pentru politica românească actuală valorile creştine nu au un rol decisiv, de aceea democraţia care acum se construieşte pare că intră în conflict cu Biserica noastră. Aşa-numitele „drepturi" de a ucide (avortul), „drepturi" ale animalelor, „drepturi" ale unor minorităţi sexuale, „drepturi" la educaţie prin non-valori etc., au deja putere mai mare în societatea noastră decât Evanghelia.

Un mare paradox s-a întâmplat în anul 1991, cu ocazia aprobării noii Constituţii române, când din Parlamentul României au fost eliminaţi toţi reprezentanţii cultelor din ţara noastră, *în numele democraţiei.* Culmea este că acest fapt nu l-au făcut nici măcar comuniştii. Pe timpul comuniştilor, în aşa-numita „Mare Adunare Naţională" de atunci, erau prezenţi — chiar dacă numai formal — toţi rprezentanţii cultelor.

A dispărut astfel una din cele mai vechi tradiții românești de influență bizantină.

Întrebarea care se naște aici este logică: de ce toate aceste schimbări? Răspunsul este simplu și sec: pentru că se urmărește *europenizarea* societății românești după modele apusene, adică după modelul unor democrații care nu mai au valențe creștine. Oare asta este exact ceea ce ne dorim? Oare nu putem rămâne europeni prin păstrarea propriilor tradiții românești și creștinești?

BOR a ripostat de numeroase ori față de unele schimbări decreștinizante din societatea noastră. Rezultatul a fost criticarea și acuzarea Bisericii noastre de fundamentalism și tradiționalism.

Deseori auzim spunându-ni-se: „Nu repetați greșelile Apusului!". Dar atunci când vrem să înlăturăm repetarea unei anumite greșeli — de obicei acele care contravin credinței creștine — suntem imediat respinși ca anti-democratici sau anti-europeni.

Este clar că în România se instalează — încet, dar sigur — democrația. Asupra acestui fapt nu există nici un semn de îndoială. Întrebarea care rămâne și care trebuie să ne frământe este: cât de creștină este această democrație?

Răspunderea față de această întrebare o poartă toate Bisericile creștine din țara noastră și mai ales BOR, care este Biserica națională a poporului român și Biserica majoritară din punct de vedere al numărului de credincioși.

b) După cum am amintit și mai înainte, statutul de „Biserică majoritară" nu impune de la sine un anumit statut prestabilit. Acest statut diferă de la țară la țară, ba chiar de la regiune la regiune. Pentru că nu există o Lege a Cultelor în România, nu putem să dezbatem acest aspect din punct de vedere juridic, ci doar teoretic.

Armonizarea dintre egalitate și proporționalitate în raportul dintre Bisericile și cultele din țara noastră a dus și continuă să ducă la numeroase polemici. Acest fapt blochează apariția unei noi Legi a Cultelor. Din nefericire chiar unele interese neecumenice din afară au alimentat această polemică.

Inexistenșa unei Legi a Cultelor face imposibilă și definirea clară a statutului de „Biserică majoritară" sau „Biserică minoritară" în România. Cert este că fiecare dintre ele are și avantaje și dezavantaje. A crede că un anumit statut, fie majoritar, fie minoritar, poate avea numai avantaje sau privilegii, înseamnă a concepe greșit relațiile dintre culte.

Aș încerca în cele ce urmează câteva concretizări în acest sens, pornind de la realitățile din țara noastră.

De exemplu, între *avantajele* statutului majoritar al BOR putem aminti:

— popularitatea BOR în țara noastră ca o consecință firească a rolului istoric și național pe care l-a avut și îl are în evoluția poporului român;

— legătura relativ strânsă cu aproape toate instituţiile fundamentale ale statului şi societăţii româneşti, şi anume cu şcoala, cu armata, cu instituţiile de sănătate, cu mass-media etc.

Alături de acestea trebuie amintite şi dezavantajele BOR ca Biserică majoritară, şi anume:

— mai întâi trebuie amintit că BOR având cel mai mare număr de credincioşi — preponderent pe cei mai săraci — nu dezvoltă o activitate socială corespunzătoare. BOR este întrecută de multe Biserici minoritare care au un statut financiar superior, susţinut şi din străinătate. Aceasta creează impresia că BOR ar fi o Biserică ineficientă sau inactivă social;

— BOR este „terenul" tuturor acţiunilor prozelitiste care s-au înmulţit la noi după 1989, datorită lipsei reglementărilor juridice în domeniu. Anual BOR pierde cei mai mulţi credincioşi, în favoarea unor culte minoritare.

Iată cum statutul de „Biserică majoritară" nu trebuie înţeles ca un statut privilegiat în sine, el nu este aprioric o virtute sau un viciu. El este un dat care trebuie asumat cu toate consecinţele lui pozitive sau negative. Important este ca acest statut să nu dăuneze nici Bisericii care îl poartă, nici celorlalte culte creştine.

Pe de altă parte aş aminti şi unele *avantaje* ale Bisericilor minoritare, şi anume:

— posibilitatea de organizare şi funcţionare mult mai uşoară, ca urmare a tendinţei scăzute de instituţionalizare, fapt care duce şi la o activitate socială mai eficientă;

— apoi lipsa temerii de pierdere de credincioşi, deoarece prozelitismul poate fi observat şi stopat cu uşurinţă.

Între *dezavantajele* unei Biserici minoritare aş aminti:

— lipsa relativă de popularitate, comparativ cu Biserica majoritară;

— lipsa unor legături tradiţionale cu principalele instituţii ale statului şi societăţii româneşti.

Sigur că toate aceste exemple nu trebuie înţelese mecanic şi exhaustiv, ci cu caracter de aproximaţie (unele avantaje pot fi interpretate chiar ca dezavantaje!). Ele relevă, însă, unele aspecte pozitive şi negative ale fiecărui statut majoritar sau minoritar al Bisericilor sau cultelor din ţara noastră de care va trebui să se ţină cont la elaborarea viitoarei legi a cultelor.

c) Trecând peste toate aceste aspecte, lucrul cel mai important în raportul dintre Bisericile şi cultele din ţara noastră este *convieţuirea* dintre credincioşi. Sigur că în istorie au existat, în acest sens, momente pozitive, dar şi momente negative. Dar dacă ar fi să le comparăm probabil că rezultatul ar fi în favoarea celor pozitive. Până astăzi se văd la noi în ţară efectele pozitive ale influenţelor reciproce. În privinţa întăririi acestui fapt, în România stau încă două mari misiuni de îndeplinit:

1. elaborarea urgentă a noii Legi a Cultelor care să ofere un suport juridic benefic tuturor cultelor, şi

2. depăşirea tensiunilor încă existente dintre unele comunităţi ortodoxe şi greco-catolice.

Coexistenţa mai multor comunităţi bisericeşti este, din punct de vedere al unităţii creştine, o tragedie. Această tragedie a diviziunilor creştine trebuie convertită astăzi la bucuria vieţii în Hristos Cel Înviat, unicul Domn al nostru, al tuturor. Sărăcia schismelor creştine trebuie acoperită de îmbogăţirea reciprocă a tradiţiilor bisericeşti. Creştinismul în ţara noastră şi în Europa are nevoie de unitate mai mult ca oricând. Redescoperirea acestei unităţi pierdute este adevărata şi cea mai mare provocare pentru toate Bisericile noastre, indiferent că sunt majoritare sau minoritare.

Pr. Lect. Dr. IRIMIE MARGA

---

* Referat susţinut la Cluj-Napoca, la colocviul internaţional cu tema „Cultele şi statul în România", organizat de Universitatea „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca şi Centrul Universitar „Droit et sociétés religieuses" din Paris.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

Maximilian Liebmann (ed.), *Kirche in der Demokratie, Demokratie in der Kirche*, Graz, 1997;

Peter Inhoffen, Kurt Remele, Ulrike Saringer (ed.), *Demokratische Prozesse in den Kirchen? Konzilien. Synoden, Räte*, Graz, 1998;

Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Bucureşti, vol. 2, 1978;

Pr. Dr. Liviu Stan, *Mirenii în Biserică* Sibiu, 1939;

Vlassios Phidas, *Droit canon*, Genf, 19J8;

Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Drept canonic ortodox*, Bucureşti, vol. 2, 1990;

Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note şi comentarii, de Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, Sibiu, 1993;

Rev. Prof. Dr. Nicolae Dură, *Le régime de la synodalité selon la législation canonique conciliaire, oecuménique, du I-er millénaire*, Bucureşti, 1999;

Radu Preda, *Biserica în stat. O invitaţie la dezbatere*, ed. Scripta, 1999;

Kenneth Janda, Jeffrey M. Berry, Jerry Goldman, *The challenge of democracy. Government in America*, Boston, 1989;

Robert A. Dahl, *Dilemmas of Pluralist Democracy: Autonomy versus Control*, New Haven, 1982;

Jane Mansbridge, *Beyond Adversary Democracy*, New York, 1982;

Elaine Spitz, *Majority Rule*, Chatham House, 1984;

Leonard W. Levy, *The Establishment Clause: Religion and the First Amendment*, New York, 1986;

Arthur Kaufmann, Winfried Hassemer (ed.), *Einführung in Rechtsphilosophie und Rechtstheorie der Gegenwart*, Heidelberg, 1989.

SFÂNTA CRUCE
ASPECTE DE TEOLOGIE LITURGICĂ DUPĂ TRIOD

În decursul anului bisericesc, el însuşi o cruce de timp într-o răscruce de vremi, Biseica Ortodoxă face din Sf. Cruce de mai multe ori prilej de bucurie duhovnicească şi întărire a credincioşilor. Fie că face aceasta prin marcarea unei anumite zile a calendarului, fie că aceasta presupune o sărbătoare în sine - cum este aceea a Înălţării Sf. Cruci, a Târnosirii Bisericii celei cereşti -, fie că este o zi anume a săptămânii, fie că marchează fiecare rugăciune (deci, fiecare clipă a vieţii creştinului), Sf. Cruce este astfel o prezenţă continuă în spaţiul şi timpul liturgic, în fiecare suflare de trăire liturgică a Bisericii, pentru că, după Învierea Domnului — o spune Sf. Maxim Mărturisitorul — toate ale cosmosului sunt purtătoare ale Semnului Sf. Cruci şi s-au sfinţit prin Jertfa de pe Crucea Golgotei. Astfel, nimic din ceea ce pulsează viaţă azi nu poate fi rupt de razele acesteia.[1] Căci zice Sf. Maxim Mărturisitorul: „De aceea cele văzute se cer după Cruce, iar cele intangibile au trebuinţă de mormânt".[2]

O altă dimensiune a icoanei Sf. Cruci — deplin luminată în Vinerea cea Mare a Sfintelor Patimi — ne-o oferă Săptămâna Închinării Sf. Cruci a Postului celui Mare a Sf. Învieri. De altfel, într-o mai veche rânduială liturgică, Biserica ţinea şi un astfel de post al Sf. Cruci, redus, absurd aproape, la o singură zi, a paisprezecea a anului bisericesc, care-şi găseşte însă pe deplin oglindirea în reactualizarea Sf. Cruci, icoana sprijinului şi a întăririi, acum, cu câtăva vreme înainte ca Domnul să o poarte cu Sine în durerea Golgotei, la jumătatea drumului duhovnicesc spre lumina cea neapropiată a Învierii.

Ca toate rânduielile bisericeşti, şi Postul Mare ţine în sine închisă o scară, un urcuş duhovnicesc, în care cei cu dor de Înviere se înscriu tocmai spre a-şi asuma, o dată şi încă o dată, această dorinţă a întâlnirii cu Hristos, faţă către faţă, în Împărăţia pe care Jertfa de pe piscul Golgotei ne-a făcut-o accesibilă tuturor.[3]

În analizarea acestei Săptămâni, luminată de razele Crucii, vom porni de la două registre — în fapt unul singur — al Duhului Sfânt, materializat în Sf. Scriptură şi textul Triodului, încărcate de sensuri ce depăşesc discursul nostru dogmatic, steril şi snob nu o dată.

Bucurie din bucuria lui Dumnezeu, Care a văzut în primele zile ale Facerii că toate sunt *bune foarte* (Facere 1, 31), sărbătoarea a început a purta — odată cu Întruparea Domnului — şi o puternică încărcătură de biruinţă; biruinţa care va culmina cu biruinţa vieţii asupra morţii, cu biruinţa Învierii, care, cu puterea sa, a schimbat totul în lumină, în lumină de har purtătoare, în lumină mântuitoare. Biruinţa aceasta

avea să-şi pună amprenta — şi o face şi azi — în ciuda tendinţelor de deviere şi secularizare până şi ale acestei sublime biruinţe, pe toate trăirile din cotidianul deplin pnevmatizat tocmai de purtătorul acestei biruinţe, Hristos Domnul. Fără un Hristos Înviat, rostim cu Apostolul Său cel sfânt: „zadarnică ar fi credinţa noastră". Dar cu credinţa în această Înviere, toţi am căpătat valoarea de fii ai Tatălui Celui Ceresc, am redevenit chipuri luminoase ale Sf. Treimi şi, mai cu seamă, însemnaţi cu semnul biruinţei, dumnezeieşte purtat — Sf. Cruce. Devenim stavrofori ai Împărăţiei, purtând crucea şi fiind purtaţi de ea.

Aşa identifică puterea Crucii Sf. Ioan Gură de Aur atunci când, combătând incantaţiile păgâne, scrie neofiţilor:

«Ce anume gândesc despre cei care recurg la incantaţii (descântece) şi amulete sau pur şi simplu-şi leagă la cap sau la picioare monede de bronz cu efigia lui Alexandru cel Mare, Macedonul? Ei bine, zi-mi dar: să fim oare chiar noi aceia care după crucea şi moartea Domnului să trebuiască să ne punem nădejdea în chipul unui rege păgân? Nu ai cunoştinţă despre faptele cele mari ale Crucii? A ucis moartea, a alungat păcatul, a sfărâmat iadul, a dărâmat puterea diavolului. Nu se poate crede dar că ea poate aduce mântuire celor legate de un trup? Crucea a făcut să învie lumea întreagă, şi tu nu-i acorzi încredere? Ce anume, aşadar, nu socoteşti demn a fi suferit pentru ea...?

Nu te ruşinezi şi nu te-nroşeşti pentru faptul că te-ai lăsat sedus de lucrurile acestea netrebnice după ce-ai cunoscut o învăţătură aşa de sublimă? Şi ceea ce e mai grav, apoi, este că noi înşine suntem cei care trebuie să-i punem în gardă şi să-i răcorim la minte pe aceia care, trăind în acest fel, oferă justificări acelor care vor zice: «Dar bine, femeia care face aceste descântece este creştină şi nu vorbeşte alta decât de numele lui Dumnezeu". Ei bine, pentru aceasta mi-am întors toată ura împotriva lor şi tot dispreţul meu, mai ales atunci când afirmă că sunt creştine blasfemiind numele lui Dumnezeu; nu doar atât, acceptând uneori, astfel, să se dea diavolului. Căci şi acesta, nu de puţine ori, s-a ridicat împotriva lui Hristos, spunând: „Ştiu cine eşti, Sfântul lui Dumnezeu" (Mc. 1, 24), Domnul, mereu, respingându-l cu dispreţ, alungându-l.

Şi pentru aceasta vă rog aşadar să vă abţineţi, apărându-vă de o astfel de falsitate, aducându-vă aminte de cuvintele: Mă lepăd de Satana! ca de un motiv sigur în susţinerea credinţei voastre. Şi aşa cum nici unul dintre voi nu trebuie să coboare în piaţă dezbrăcat şi fără încălţări, aşa nu trebuie să ieşi din casă fără a zice cuvintele: «Mă lepăd de tine Satana, de ispita ta şi de închinarea la tine, pentru a mă uni cu Tine, Hristoase». Nu ieşi dar fără aceste cuvinte, care să-ţi fie toiag şi armură, puterea ta de neînvins.

Şi dimpreună cu aceste cuvinte însemnează-te cu sigiliul crucii la frunte. Aşa nu doar omul rău pe care-l întâlneşti, ci însuşi diavolul se va depărta de tine cu uşurinţă, văzând că apari cu o aşa armătură.[4]»

Teribil nod dumnezeiesc între cer şi pământ, între lumină şi întuneric, Crucea vine să restaureze în ea întreaga poziţie ontologică a omu-

lui în căutarea lui Dumnezeu şi aplecarea Acestuia spre om. După cădere — spuneau Sf. Părinţi — existau două căi posibile în restaurarea staturii omenităţii: fie ca aceasta să se înalţe la Dumnezeu — lucru imposibil tocmai datorită căderii —, fie ca Domnul să se coboare la om. Primul act al deşertării divine a acestei coborâri a avut loc în clipa ancestrală a acelui „fie mie după cuvântul tău“ (rostit de Prea Curata Maică a Domnului în ziua cea binecuvântată a Bunei Vestiri), în vreme ce ultimul s-a petrecut, istoriceşte vizibil, în momentul celei mai grozave chenoze, a Răstignirii Celui Ce este punct de început al Înălţării Sale la cer, şi, prin El, a restaurării omului. Lui Leon cel Mare, papă al Romei, îi aparţin cuvintele:

«Între toate cursele vieţii acesteia, oprimaţi de o mulţime de ispite, trebuie să ne-aducem aminte mereu de cuvântarea Apostolului care ne învaţă zicându-ne: „Gândul acesta să fie în voi care era şi în Hristos Iisus, Care Dumnezeu fiind în chip n-a socotit o ştirbire a fi El întocmai cu Dumnezeu. Ci S-a deşertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor, şi la înfăţişare aflându-se asemenea unui om. S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, şi încă moarte pe cruce. Pentru aceea şi Dumnezeu L-a preaînălţat şi I-a dăruit Lui nume, care este mai presus de orice nume, ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti şi al celor pământeşti şi al celor dedesubt. Şi să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru Slava lui Dumnezeu-Tatăl“. (Fil. 2, 5—11).

Dacă veţi înţelege aşadar acest mare mister al iubirii şi veţi cântări ceea ce Unul Născut, Fiul lui Dumnezeu a suferit pentru mântuirea neamului omenesc şi veţi avea în voi aceleaşi sentimente care-L animau pe Iisus Hristos şi smerenia Lui nu va fi dispreţuită de nici un bogat, ea nu se va face ruşine nici unui nobil: nici o prosperitate umană, în fapt, nu poate atinge vârful pe care-l atinge aceea pe care Dumnezeu, susţinând cu propria-I natură, nu s-a sfiit s-o asume ca fiind natura robului. Imitaţi dar ceea ce a făcut El, iubiţi dar ceea ce a făptuit şi, căutând adânc în voi dragostea cea dezinteresată a lui Dumnezeu dăruită vouă, re-iubiţi în El natura voastră umană. Precum El nu Şi-a pierdut bogăţia sărăcind, nici nu şi-a diminuat slava smerindu-Se, şi nici n-a pierdut eternitatea prin moartea Sa, aşa şi voi, pe urmele Sale, cu paşii Săi, să dispreţuiţi bunurile pământeşti pentru a ajunge la acelea cereşti. Îmbrăţişaţi dar Crucea şi ucideţi ispitele (căderile) alungând viciile; depărtaţi-vă de vanitate şi renunţaţi la a mai greşi. Nici un neruşinat, nici un iubitor de lux, nici un îngâmfat nu va putea celebra Paştile Domnului . . .».

Sf. Post al Paştelui marchează în timpul său liturgic tocmai rolul acestui mod de jertfă în viaţa morală a celui care mărturiseşte Învierea Domnului, însemnându-se cu semnul Sfintei şi Dătătoarei de viaţă Treimi. Este în uzanţa Sf. Tradiţii ca pregătirea pentru un timp duhovnicesc încărcat de tensiune mântuitoare să fie pregătit printr-altul. Modelul îl oferă Însuşi Domnul Care, pe muntele Taborului, se lasă cuprins mai întâi de lumina Învierii pentru a crea precedentul cu care cei schim-

baţi la faţă (Apostolii) să poată să se întărească în vederea luminii celei veşnice. Tot astfel şi Săptămâna Închinării Sf. Cruci ne obligă treptat la descoperirea unor valenţe duhovniceşti care se vor accentua mai cu seamă în Săptămâna Patimilor.

Dacă Duminica I-a din Post consemnează în valoarea sa duhovnicească biruinţa asupra iconoclaştilor celor des-întrupători de Hristos, (dăruindu-se Bisericii icoana), iar Duminica a II-a, a Sf. Grigorie Palama, este şi ea o biruinţă a luminii asupra întunericului (reactualizându-se Taborul), cea de-a treia Duminică, cu mesajul său, vine să aducă şi Chipul Întrupat (adică ante-tipul icoanei) şi Lumina cea veşnică (cea revelată pe Tabor, slavă a Învierii înainte de Înviere), Crucea fiind întâia a creaţiei celei de a doua şi depline, a creaţiei celei noi, făcută prin Învierea Domnului. Întuparea. Taborul. Crucea, ca simbol dens şi viu al Patimilor.

Mesajul său este marcat prin cuvintele Evangheliei, care se citeşte la Sf. Liturghie (majusculare în Triod): „Dacă voieşte cineva să vină după Mine, să se lepede de sine însuşi, să-şi ia crucea şi să Mă urmeze" (Marcu 8, 34), de unde vine şi luminarea înşelesului acestei perioade.

„DACĂ VOIEŞTE CINEVA SĂ VINĂ DUPĂ MINE"

Cuvintele Evangheliei ne trimit cu mult în urmă, la acel: „Adame, Adame, unde eşti?" (Facere 3, 9), în care Dumnezeu mai face o încercare de trezire a sufletului la sfinţenia pe care omul o ciobise. Este chemarea cea dintâi şi cea de pe urmă a Domnului, aceea la mântuire, aceea la biruinţa Învierii. Sensul este cuprins în Triod, în numeroase cuvinte care luminează sensul chemării. *„Ca să ridici blestemul lui Adam, ai luat fără întinare trupul nostru şi Te-ai răstignit şi-ai murit, Iisuse prea Bunule. Pentru aceasta şi cinstim cu credinţă Crucea Ta"* (Vecernia de Sâmbătă seara).[6] Căderea e datorată *„gustării celei amare"* iar *„cu lemnul Crucii a golit întâi vrăjmaşul raiul, pentru mâncare aducând moarte"*. Odată cu aceasta Edenul se încuie („prin lemn"), iar omul cel căzut caută pribeag şi zadarnic, *„uşa nemaiaflând-o"* (Utrenia de Duminică).[7]

Or, Hristos Domnul vine să restabilească, să restaureze pe om în toate ale Sale.

„Numai cât s-a înfipt lemnul Crucii Tale Hristoase, temeliile morţii s-au clătinat, Doamne; că pe cel care l-a-nghiţit iadul cu poftă, l-a liberat cu cutremur. Arătat-ai nouă mântuirea Ta, Sfinte; pentru care Te slăvim pe Tine, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-ne pe noi" (Slava Cântării a III-a, Utrenia Duminicii).[8]

Este un cataclism al biruinţei celei înălţătoare al cărui ax pnevmatic (duhovnicesc) devine Crucea, care *„în mijlocul pământului aflându-se înfiptă"* modifică, într-un sens, centrul pământului în sine, mutându-l şi înălţându-l în centrul liturgic al întregii creaţii, care devine Crucea Altar.[9]

Hristos, Cel Care „cu mână de țărână peste obraz a fost bătut",[10] restaurează tocmai chipul care-l pălmuiește. Noul Adam cel Înviat, restaurând omul, restaurează întreaga creație pe care regele acesteia, cel făcut de mână divină (pentru că astfel numește Sf. Irineu de Lungdumum pe Fiul și Duhul Sfânt, ca „mâini lucrătoare ale Tatălui"), o trăsese cu sine în cădere. Căderea, cu izvorul său vizibil în gustarea din lemnul ce avea să amărască întreaga fire omenească, purta însă în sine tăria înălțimilor angelice, acolo unde - cum o arată Sf. Părinți - se sălășluise răul. Deturnare de har și de sens a binelui, pervetire de cuvânt și de lumină, răul - hidos întruchipat de șarpe - avea să atragă pe om în cădere și, prin aceasta, să-i implânte în suflet moartea, ca plată a păcatului. În afara acestui rău rămânea tocmai (sau numai?) răul, care nu putea muri. Dar omul, omul se va întoarce în țărână, iar sufletul la Dumnezeu, Care l-a trimis spre așteptarea judecății celei finale. Toate Paremiile acestei săptămâni - ca, de altfel, o mare parte ale întregului Post - vor sublinia tocmai această ducere în moarte, generație după generație, dar o ducere plină de speranță în cele făgăduite întâiei perechi de izgoniți ai raiului și singurii izgonitori ai lor.

Or Hristos vine să „sfărâme moartea, chemându-ne pre noi (oare nu tocmai cu acel *să vină după Mine?)* din cămările iadului spre desfătarea Împărăției Cerurilor pe pământul nemuririi (Utrenia Duminicii).[11]

Condacul Duminicii grăiește și el: „nu mai păzește încă sabia cea de văpaie ușa Edenului, că într-însa a venit minunata legătură, lemnul crucii; acul morții și biruința iadului s-au alungat, că de față ai stătut, Mântuitorul meu, strigând celor din iad: *intrați iarăși în Rai!*".[12]

Or, această percutare în lumină a creației, cu toate ale sale, a străbătut cutremurător toate spațiile „luând har de lumină *care micșorează întunericul*" (Marți, Utrenie, Cântarea a VIII-a), toate săltând astfel într-un teribil *dans al mântuirii* în jurul Altarului Ceresc. Izbucnirea urma însă unei dureri ancestrale, căci „văzându-Te toată făptură Răstignit pe cruce gol, pe Tine, făcătorul și ziditorul tuturor, s-a schimbat de frică și s-a tânguit; soarele și-a stins lumina și s-a clătinat pământul, pietrele s-au despicat și catapeteasma templului s-a rupt; morții din morminte s-au sculat și puterile îngerești s-au spăimântat" (Stihira Litiei).[13] Dar Făcătoarea de viață Cruce, prin Înviere devenit-a *„Arma Împărăției"*,[14] căci „stau înaintea Ta cetele fără de trupuri cutremurându-se, lemnule ce ești de viață dătător; că pe tine a vărsat Hristos cinstitul Său Sânge, oprind sângele cel spurcat, care se aduce demonilor spre pierzarea zidirii" (Utrenia de Miercuri, Cântarea a IV-a).[15] Crucea Altar devenea astfel biruință asupra începătoriei răului, fără de care biruință nu ar încăpea în vorbă, biruința profundă, adevărată. În *dansul* acesta uriaș încap și îngerii, „căci cu ea ai sfărâmat taberele demonilor". De aceea biruința aceasta aduce bucurie în planul făpturii spirituale, căci „astăzi *(eternul pur!)* se face bucurie în cer și pe pământ că se arată lumii semnul lui Hristos, întreit fericită Cruce... care izvorăște celor ce i se închină ei har pururea curgător" (Duminica la Litie).[16]

Această închinare cuprinde cer şi pământ, harul izvorând ca un torent care îneacă patimile şi pătimirile, îngerii, „oştirile îngereşti cu bună cucernicie înconjurând lemnul Sf. Cruci" (Vecernia, Sâmbăta), iar natura, integrându-se şi ea: „să salte şi să laude toate lemnele pădurii, văzând lemnul Sf. Cruci, cel de un nume cu el, sărutat astăzi, pe care Hristos şi-a înălţat capul, precum profeţeşte dumnezeiescul David" (Utrenia de Duminică, Cântarea a IX-a).[17] Concluzionând, am putea spune, laolaltă cu Sf. Grigorie cel Mare.

«În două moduri purtăm Crucea Domnului: când prin nevoinţă dominăm cele ale trupului şi când, prin adevărata dragoste pentru aproapele, simţim nevoinţele sale ca şi cum ar fi ale noastre. Cine suferă personal când aproapele-i suferind poartă Crucea Domnului. Dar ştie-se: sunt unii oameni care-şi domină cu mare rigoare trupurile, carnea lor, nu pentru a împlini voia lui Dumnezeu, ci pentru o glorie vană şi trecătoare. Şi, tot aşa, sunt alţii, mulţi, care au dragoste, compasiune pentru aproapele nu în mod duhovnicesc, ci numai carnal, trupesc; şi-această dragoste nu-i virtute, ci mai mult viciu (...). Toţi socotesc că-s purtători ai Crucii Domnului, dar aceştia n-o fac urmându-L pe El, pe Domnul. Pentru aceasta zice Adevărul de-a dreptul: «Cine nu-şi ia crucea sa şi nu-Mi urmează nu poate să fie ucenicul Meu». În fond, a purta crucea şi a-L urma pe Domnul semnifică să renunţi întru totul la plăcerile trupeşti şi să ai dragoste pentru aproapele pentru adevăratul ţel, care este fericirea cerească. Cine o face doar cu finalitate umană poartă crucea, dar nu urmează lui Hristos».[18]

Dacă Hristos „pe cruce fiind spânzurat a clătinat făptura",[19] Învierea Lui o reaprinde de Duh Sfânt, aprinzând-o prin Cruce, în Cruce. Hristos, „rupând zapisul păcatelor" (Utrenia de Miercuri, Cântarea a V-a)[20] dă posibilitatea omului angajat în propria sa restaurare — şi aceasta şi prin Sf. Post — să audă al doilea îndemn al Evangheliei, nu însă înainte de a împlini una din cerinţele chemării celei dintâi: *dacă voieşte*...

Acest *dacă voieşte* reatribuie omului libertatea lui dintâi, în spaţiul căreia omul eşuase şi unde prea des poate eşua şi acum. Căci într-o cântare a Utreniei Duminicii se zice: „cu lemnul a golit vrăjmaşul Raiul pentru mâncare aducând moarte, iar lemnul Sf. Cruci înfigându-se în pământ, a adus oamenilor *îmbrăcăminte de viaţă*".

„Încuiat-a şarpele prin lemn Edenul cel de demult; iar lemnul crucii l-a deschis *tuturor celor ce voiesc* să se curăţească prin *Post* şi prin *Lacrimi*. Deci văzându-l pe acesta pus înainte, veniţi credincioşii să cădem la el, cu frică strigând: deschide, Cruce, porţile cerurilor, celor ce te iubesc pe tine".[21]

Crucea devine astfel Uşa Raiului, cea pierdută prin cădere şi depărtare în vârtejul căderii, uşă din pragul căreia Hristos Domnul, în postura de neinvidiat a veşnicului cerşetor faţă de făptura Sa, cuprins de iubire nebună strigă:

„SĂ SE LEPEDE DE SINE ŞI SĂ-ŞI IA CRUCEA SA"

Mereu Hristos Domnul se smereşte, în veac purtând rănile patimilor Sale. Cântarea Triodului spune: „Veniţi să mergem cu dragoste împreună cu Hristos la dumnezeiasca patima Sa, împreună cu Dânsul răstignindu-ne, să ne facem părtaşi Învierii Lui" (Tricântare, Luni).[22] Surpând „mândria cea demonică" (Stihoavnă, Utrenia de Miercuri),[23] Hristos cheamă la smerenie şi Cruce, dăruind ca biruinţă finală Învierea. Sf. Ioan Casian vorbeşte despre două ţeluri ale credinciosului — unul apropiat, imediat şi altul îndepărtat, de capăt, care este însăşi mântuirea. Nici primul nu este străin de mântuire. Dar se relevă ca treaptă. Tot astfel sunt căile Triodului: vizează ţelul prim în lucrarea postului — vederea (trăirea) Patimilor şi apoi „să cerem şi să vedem şi Învierea Ta" (Vecernia de Sâmbăta seara).[24]

Dacă dureroasa cădere a protopărinţilor s-a datorat gustării celei amare — atât de des reamintită pe întreg cursul Postului — ridicarea din „prăpastia deznădejdii celei cumplite" (Joi, Utrenie),[25] aflarea mântuirii din patimile păcatului se face „gustând din lemnul mântuirii".

Dar aceasta presupune lepădarea de sine şi, mai cu seamă, asumarea Crucii. Când devin eu, cu adevărat eu? O dată cu căderea, ruperea nu priveşte doar relaţia om — Dumnezeu, om — natură, ci şi trupul şi sufletul omului, iar în suflet, ruperea între conştiinţa lui cea mereu voitoare de bine şi făptuirea sa mai mereu rămasă în sfera răului, căci „răul ce nu-l voiesc făptuiesc". Or, lepădarea de sine capătă sens ca lepădare a răului „luminându-ne cu virtuţile, câştigând curăţia înfrânării" şi numai aşa putând a ne apropia şi a ne închina Crucii (Sedealna Utreniei de Miercuri).[26] Pe măsură ce eu îmi asum crucea mea, mă lepăd de mine însumi Pe măsură ce voiesc să voiesc voia Domnului, pe măsura plinirii poruncilor, pe măsura împlinirii Fericirilor şi potenţării la maxim a chipului lui Hristos curăţat prin Botez în mine, eu sunt la începutul asumării Crucii lui Hristos. „Oricine s-a botezat în rânduiala Ortodoxă a primit tainic şi împlinirea Duhului şi dacă purcede apoi să împlinească poruncile va ajunge să cunoască harul din duhul său. Oricât de mult înaintează omul în credinţă, oricât de binecuvântat ar fi, nu poate nicicând să afle mai mult decât a primit tainic prin botez, Hristos fiind Dumnezeu desăvârşit. Noi din partea noastră nu putem să adăugăm mai mult acestui har; însă aceasta ni se arată şi se împlinesc pe măsură ce împlinim poruncile dumnezeieşti. Prin urmare tot ceea ce adăugăm după renaşterea noastră se află în noi, aflându-şi izvorul în El".[27]

Din acest punct de vedere Fericitul Ieronim, comentând Psalmul 95, leagă această lepădare şi urmare a lui Hristos de purtarea Crucii în suflet, de împreună răstignire cu Hristos:

«Când vorbesc despre cruce, nu mă gândesc la lemn, ci la durere. În fapt această cruce se află în Britania, în India şi pe întreg pământul. Ce spune Evanghelia? Dacă nu luaţi crucea Mea şi nu-Mi veţi urma Mie... (Lc. 14, 27). Notaţi ce zice! Dacă un suflet nu este ataşat crucii, cum sunt Eu

crucii Mele de dragul vostru, nu poate fi ucenicul Meu. Fericit celui ce poartă în cele dinlăuntru ale sale Crucea, Învierea, locul Naşterii şi Înălţării lui Hristos! Fericit cel ce are Betleemul în inima sa, inimă în care, aşadar, Hristos se naşte în fiecare zi! Ce înseamnă altfel „Betleem"? Casa pâinii. Suntem chiar şi noi o casă a pâinii, a acelei pâini care a coborât din Ceruri. În fiecare zi Hristos vine pentru noi atârnat de Cruce. Noi suntem răstigniţi lumii şi Hristos este răstignit în noi. Ferice acela în a cărui inimă Hrstos învie în fiecare zi când el se pocăieşte pentru păcatele sale, oricât de uşoare ar fi. Ferice de acela care urcă în fiecare zi de pe Muntele Măslinilor în Împărăţia Cerurilor, unde cresc măslinii altoiţi de Domnul, unde se înalţă lumina lui Hristos, unde se află măslinele - roade ale Domnului. „Dar eu, ca un măslin roditor în casa lui Dumnezeu..." (Ps. 51, 7). S-aprindem dar şi candela noastră cu untdelemnul din acel măslin roditor şi în acest chip luminaţi, îndată vom intra cu Hristos în împărăţia Cerurilor.[28]»

Nu sunt decât două posibilităţi: iadul ori Treimea (Lossky). Ori pe Cruce cu Hristos, ori în afara razelor ei, în iadul cel mai întunecat de singurătate, căci „oricine va vrea să-şi scape viaţa o va pierde" (Marcu 8, 35) şi „ce foloseşte unui om să câştige lumea toată dacă-şi va pierde sufletul său" (Marcu 8, 36). Aşadar, a fi Simion Cirineanul sub crucea lui Hristos — aceasta e menirea fiecăruia dintre noi. Preluând crucea, Hristos nu ne facem părtaşi nici trădării lui Iuda nici strigătelor „sângele Lui asupra noastră şi asupra urmaşilor noştri". Căci sub cruce nu poţi fi decât cu Hristos. Iar Crucea devine a mea pe măsură ce eu mă asemăn din ce în ce mai mult cu purtătorul ei — Hristos Domnul. Or, dacă nu voi semăna deloc cu chipul lui Hristos, la Judecata finală Domnul nu mă va recunoaşte chip al Său, nu va avea elemente să mă identifice şi să Se identifice în mine. Şi atunci, nelepădat de mine şi de voia mea, voi fi lepădat de la Domnul şi Dumnezeul şi Judecătorul meu în prăpastia deznădejdii cumplite.

Sfântul Efrem Sirul numeşte pe tâlharul cel pocăit ca fiind prima floare roditoare a lemnului Sf. Cruci. Abia tâlhari fiind, colegi de suferinţă cu Hristos, recunoscători ai Domnului, dincolo de schingiuiri şi huliri, putem deveni noi înşine înfloriri ale Crucii, stavrofori.

Evanghelia grăieşte mai apoi: „Dar oricine îşi va pierde viaţa din pricina Mea şi din pricina Evangheliei, o va mântui" (Marcu 8, 35).

Triodul ni-i arată pe cei care s-au pus pe lespedea durerii pentru Hristos:

Maica Domnului — „ceea ce a zămislit bucuria prin glasul arhanghelului",[29] „stând lângă Crucea Ta, Doamne, ceea ce nu ştie de nuntă şi văzând rănile Tale, Stăpâne, rănindu-se a zis: vai mie Fiul meu, eu care am scăpat întru naşterea Ta de durere, acum cu dureri mă chinuiesc" (Cântarea I-a a Născătoarei, Duminică la Utrenie).[30] Plângerea aceasta face arc peste timp cu o alta, tânguită în versurile Prohodului Domnului: „Ce vedere este aceasta? Cum mori Cel ce eşti viaţă?".

Apostolii — temelia duhovnicească a Bisericii, „vioara Bisericii cu 12 strune", „ca cei ce au cântat dulce cuvântul înţelepciunii" (Cântarea

a VIII-a, Joi la Utrenie)[31] „fac din Cruce *plug dumnezeiesc* cu care au arat pământul, făcându-l roditor şi odrăslind dreapta credinţă" (Joi, Cântarea a VIII-a a Utreniei). Acestora să le fie rugăciunea spre Domnul de a ne îngădui a vedea Patima Sa şi de a o lăuda în veci.[32]

Acestora se adaugă *mucenicii cei sfinţi*, talpă şi măduvă de altar. „Un lucru respirând, spre un lucru uitându-se mucenicii cei purtători de chinuri, o cale a vieţii aflând, adică moartea cea pentru Hristos, fiecare râvnind la sfârşitul altuia; o minune! Întrecându-se a răpi chinurile ca pe nişte avuţii, ziceau unul către altul: de nu vom şi muri acum, dar tot vom muri şi vom sluji naşterea celei după datorie; să primim dar nevoia ca pe o mare cinste, socotind lucrul cel de obşte ca şi cum ar fi al nostru; cu moartea să cumpărăm viaţa" (a mucenicilor, Utrenia de Joi).[33] Este şi sensul desăvârşit al theopatiei pe care mitropolitul Nicolae Mladin îl identifică ca dătător de ton în analizarea sensului mistic al suferinţei, Hristos, cap al Bisericii, suferind cu fiece mădular al Său care s-a supus morţii de dragul Învierii Sale.[34]

Oglindite în aceste trei dimensiuni duhovniceşti, ne putem calcula *coordonatele lepădării de sine:*

1) *asumarea rănilor lui Hristos:* văzând rănile Tale s-au rănit pe sine.

2) *asumarea vestirii lui Hristos cu riscul pătimirii pentru adevărul lor:* „un lucru respirând şi spre un lucru uitându-se", spre Crucea lui Hristos — monedă de mare preţ în cumpărarea vieţii, îmbibându-ne cuvintele mărturisirii noastre de Sângele Celui de pe Golgota pătimirii şi răstignirii dar şi al celor care „chinuiţi fiind de torturi, s-au veselit" (A mucenicilor, Utrenia de Miercuri).[35]

„Aceasta este Crucea, *cea cu trei părţi şi mare,* care se vede mică, dar *este ca cerul de înaltă,* pentru puterea sa şi *ridică pe oameni către Dumnezeu,* prin care binecuvântăm pe Hristos în veci" (Tricântare, Cântarea a VIII-a, Miercuri la Utrenie).[36]

Dacă primul registru al Crucii este *restaurarea omului,* iar cel de-al doilea îl considerăm a fi *restaurarea creaţiei — recrearea ei,* care este atunci al treilea braţ al ei, cel care face din Cruce nod divin?

3) El se referă la ultima chemare a versetului Evangheliei: „*Şi să Mă urmeze*" (Marcu 8, 34).

Altfel spus, să se aşeze în umbra luminoasă a Crucii Învierii pentru a nu mai da loc răului — biruit în două ipostaze gigantice — de a se mai răzvrăti în cel restaurat, la mărimea dintâi.

De aceea omul căzut după botez, dacă nu se situează în razele Crucii, piere. „Hristoase Dumnezeul nostru, Cel ce ai primit răstignire de bună voie spre Învierea cea de obşte a neamului omenesc şi prin trestia Crucii, sângerându-Ţi degetele, nu ne trece cu vederea pe noi cei care suntem ameninţaţi iarăşi cu depărtarea de la Tine, ci Te milostiveşte, Unule Îndelung Răbdătorule, spre poporul Tău cel ce este în nevoi şi Te scoală şi biruieşte ca un Atotputernic pe cei ce se luptă împotriva noastră" (*Slavă,* Glas III, Priveghere).[37] Dar pentru ce rugăciunea aceasta? Rezidă în ea vreo putere de păzire şi readucere în Hristos a celui depărtat? Fără îndoială. „Căci „gustând din lemnul mântuirii am aflat mân-

tuire din patimile păcatului",[38] iar „Crucea Ta, Doamne, s-a sfinţit, căci cu Dânsa se fac tămăduiri celor bolnavi pentru păcate; printr-însa cădem înaintea Ta (şi e o minune, nu?!), miluieşte-ne pe noi" (*Sedealna* Duminicii).[39]

Crucea este aşadar cea care ne apropie de Hristos „că numai văzută fiind arde pe demon şi închipuită fiind se arată arzându-i" (Stihiră Podobică, Vecernia, Duminică).[40]

Harul Crucii — identic cu harul Sf. Duh — „vine prin însemnarea Ta, alungând negura demonilor, Crucea lui Hristos, armă nebiruită" (Joi, Utrenie, Cântarea a IV-a).[41]

Crucea este însă şi pierzătoarea patimilor. Aceasta pentru că cel care a prefăcut în dulceaţă apele cele amare ale Merrei prin mâna lui Moise (cum des amintesc catavasiile săptămânii), ne poate smulge din patimile cele prea amare din gândul nostru, îndulcind mintea noastră cu *mierea pocăinţei"* (Vecernia de Vineri),[42] luminându-ne cu virtuţile, câştigând curăţie şi înfrânare. Înfrânarea devine astfel laudă adusă lui Dumnezeu Care, ferindu-ne de clătinarea făpturii, ne pune *„în pâinea lui Hristos"* încorporându-ne în lemnul Crucii, cel îmbibat cu sângele lui Dumnezeu cel Întrupat.

Dar înfrânarea este sfinţită de Cruce, care „sfinţeşte vremea Postului", iar săptămânii acesteia a Sf. Cruci îi e caracteristic glasul ce zice, pentru întărire, cum îi e şi rostul — „Stăpâne, Iubitorule de oameni, dă-ne să trecem şi *cealaltă vreme a Postului* cu umilinţă şi să vedem şi dătătoarele de viaţă patimi, prin care ne-am mântuit" (Utrenia de Vineri).[43]

Prin post ne ancorăm în Biserică, deoarece, „alt rai s-a cunoscut Biserica, ca şi cel mai dinainte având lemn purtător de viaţă Crucea, din care *prin atingere luăm nemurire"* (Cântarea a V-a, Utrenia Duminicii).[44] Actul închinării noastre la Sf. Cruce devine astfel act euharistic. A face cruce devine act rupt din Sf. Împărtăşanie, iar a săruta Crucea devine *act de cuminecare,* căci Crucea e *dinamis* (putere). A fi creştin ţine aşadar de starea de urcare pe cruce, starea de jertfă. Căci eşti în Biserica lui Hristos doar atunci când, după Botez, eşti uns cu Sf. Mir şi te urci pe Cruce cu Hristos. Eşti slugă adevărată doar dacă urmezi urcând unde-I Stăpânul. Descoperi astfel că a fi în Rai este tot una cu a fi pe Cruce cu Hristos, în Hristos — trup tainic, Biserica Sa.

Crucea devine astfel „rai al Bisericii care ne-a înflorit desfătarea slavei celei veşnice" (Privegherea Duminicii).[45] Aceasta e plasarea în razele Sf. Cruci, fără de care Crucea nu ar avea sens şi care anulează căderea în extaz în faţa unui „Christ răstignit", în favoarea mântuitoare a unei Cruci din care a izvorât lumina Învierii, Prismă a refracţiei la nesfârşit, temporal şi spaţial a izbucnirii de har, raze ale Crucii ca *„raze ale feţelor strălucind"*.[46] Dar nu e strălucire dată de o simplă lumină, ci de una ce reverberează în Tabor, care *„unifică chiar pe cele care luminează"*.[47] Crucea „aruncă" razele harului cele luminoase care „veselesc şi luminează Biserica lui Dumnezeu, iar mulţimea demonilor o îngrozeşte, umplând-o de întunecare" (Cântarea a IX-a, Joi).[48]

Lumina care umple de întunecare pe demon se vădeşte a fi acelaşi etalon în veşnicie cu iubirea divină. Căci iubirea judecă cu iubire. Dar ceea ce pentru fiul iubitor de tată e binecuvântare, pentru cel care nu-şi iubeşte tatăl e blestem, sufocare în îmbrăţişare. Dar măsura e aceeaşi: *Iubirea.*

Eficacitatea şi puterea Crucii în raport cu demonicul sunt subliniate de Lactanţiu astfel:

«Cu alte cuvinte, aici se ajunge, acceptând patima şi moartea fi-vei înălţat, asemeni Lui. Şi crucea înalţă realmente şi simbolic, căci prin pătimirea Sa, Hristos a revelat clar puterea şi majestatea sa. Întinzându-Şi pe cruce *(patibulum)* mâinile, îi lungeşte acesteia aripile către Orient şi către Occident, pentru ca, sub acestea, să adune toate popoarele din orice parte a lumii, pentru ca acestea să-şi afle astfel pacea. Ce virtute şi ce putere are acest semn apare clar ochiului nostru când demonii sunt prin el vânaţi şi puşi pe fugă. Precum Hristos înainte de patimă alunga demonii prin cuvântul şi prin majestatea Sa (demnitatea Sa), astfel acum în numele Său, prin semnul Pătimirii Sale, aceleaşi duhuri necurate care deja frământă trupurile oamenilor sunt iarăşi vânate şi astfel, chinuite şi torturate, mărturisesc a fi demoni şi se dau bătuţi în faţa Domnului, Care îi şi biciuieşte.[49]»

Curăţindu-ne prin razele Crucii, netrădând Botezul, putem grăi — restauraţi şi slăvind pe dăruitor în darul restaurării primite — „mai frumoasă decât safirul şi decât aurul şi luminoasă ca soarele dumnezeiască Cruce, că deşi stai cuprinsă în loc, dar pururea eşti înconjurată cu frică de puterile Sale netrupeşti şi ca dumnezeieştile raze ale puterii tale, *luminezi plinirii lumii!*“ (Utrenia de Vineri, Cântarea a IX-a).[50]

Aşadar, numai fixaţi între *plinirile lumii,* plinindu-ne în Hristos, putem accede în lumina slavei celei de viaţă şi nedespărţitei Treimi.

Sinaxarul Duminicii oferă cheia aşezării acestei sărbători a Crucii aici, la jumătatea drumului, a căii. Ca îmbărbătare şi sprijin, ca aducătoare aminte de Patimile Mântuitorului şi ca dulce mângâietoare, ca dăruitoare de nădăjduită slavă, ca sceptru purtat înaintea venirii Domnului şi îndulcitoare a apei celei dulci-amare a lacrimilor şi a Postului. Revelaţia duhovnicească e dată însă de alt aspect: înjumătăţind curgerea celor patruzeci de zile ale Postului, mergem în dragoste împreună cu Hristos la dumnezeiasca patimă. „Ca împreună cu Dânsul răstignindu-ne să ne facem părtaşi Învierii Lui“ (Utrenia Duminicii).[51]

Dar nu orice răstignire şi nu orice părtăşie. Imaginea autenticei răstigniri cu Hristos şi părtăşiei autentice cu El e dată în spiritualitatea Bisericii Ortodoxe Române de un mare duhovnic al unui mare trăitor al Crucii. Sfântul — şi nu credem că greşim — Gheorghe, Stareţul Cernicăi, duhovnic al Sf. Calinic Cernicanul. Acesta fundamenta punctele de sprijin ale unei autentice vieţi în Hristos pe o Cruce, dar nu oricum desenată şi desemnată, ci cu un magnific cuprins duhovnicesc, cuprins pe care-l vom socoti şi noi concluzie al studiului de faţă.

„Şi iată, cu multă trezvie o despărţim treapta (a patra în scara gânditoare a Sf. Gheorghe de la Cernica, n.n.) în chipul Crucii, prin care ni se dă în seamă aceste patru porunci, în loc de nume. Şi într-armaţi fiind, veţi omorî pre toate patimile cele alcătuite prin limbă, prin inimă şi prin simţiri, făcându-vă pururea vrednici împărtăşirii dumnezeieştilor taine".[52] Pentru că acesta este în fond scopul oricărui urcuş duhovnicesc, Împărtăşirea cu Hristos Domnul, Euharistic.

Pr. Lect. Drd. CONSTANTIN NECULA

NOTE BIBLIOGRAFICE

1 *Triod,* ed. a VII-a, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, p. 320.
2 Cf. Sf. Maxim Mărturisitorul: „*Filoc. Rom.*", vol. II, ediţia I, pp. 149—150.
3 *Triod,* ed. cit., p. 310.
4 Sf. Ioan Gură de Aur, *Cateheze pentru neofiţi,* 2, 5, trad. Necula Constantin.
5 Leon cel Mare, *Opere - Sermones,* 74, 4-5, trad. Necula C-tin.
6 *Triod,* ed. a VII-a, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, p. 320.
7 *Idem,* p. 309.
8 *Ibidem,* p. 310.
9 Preot Boris Răduleanu: „*Jertfa Crucii în Liturghie şi Apocalipsă*", Bucureşti, 1994, pp. 74-78.
10 *Ibidem,* p. 217.
11 *Ibidem,* p. 319.
12 *Ibidem,* p. 312.
13 *Ibidem,* p. 307.
14 *Ibidem,* p. 340.
15 *Ibidem,* p. 337.
16 *Ibidem,* p. 307.
17 *Ibidem,* p. 313.
18 Sf. Grigorie cel Mare, *Predică la prăznuirea unui sfânt martir,* trad. Necula C-tin.
19 *Ibidem,* p. 339.
20 *Ibidem,* p. 338.
21 *Ibidem,* p. 307-308.
22 *Ibidem,* p. 321.
23 *Ibidem,* p. 333.
24 *Ibidem,* p. 303-304.
25 *Ibidem,* p. 346.
26 *Ibidem,* p. 338.
27 Marcu Ascetul, Capul 61 din „*Despre cei care-şi închipuie că se îndreptează prin fapte, în 226 de capete*", *Filocalia I,* p. 296, trad. şi note

de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, M.B. al Acad. Române, Ed. a II-a, Harisma, Bucureşti, 1992.

28 Fer. Ieronim, *Comentar la Psalmul 95*, trad. Necula C-tin.

29 *Triod*, ed. cit., p. 348.

30 *Idem*, p. 320.

31 *Ibidem*, p. 348.

32 *Ibidem*, p. 348 (ambele texte citate, primul fără notare).

33 *Ibidem*, p. 350.

34 Mitropolitul Nicolae Mladin, *„Asceza şi mistica paulină"*, Ed. Deisis, Sibiu, 1996, p. 154—156.

35 *Triod*, ed. cit., p. 343.

36 *Ibidem*, p. 340.

37 *Ibidem*, p. 307.

38 *Ibidem*, 310.

39 *Ibidem*, 307.

40 *Ibidem*, p. 307-308-309.

41 *Ibidem*, p. 347.

42 *Ibidem*, p. 332.

43 *Ibidem*, p. 362.

44 *Ibidem*, p. 311.

45 *Ibidem*, p. 307.

46 *Ibidem*, p. 314.

47 Dionisie Pseudoaeropagitul: *„Ierarhia cerească. Ierarhia Bisericească"*, Ed. Institutul European, Iaşi, 1994, p. 25.

48 *Triod*, ed. cit., p. 349.

49 Lactanţiu, *Epitome ad Divine Institutiones*, 51, trad. Necula C-tin.

50 *Triod*, ed. cit., p. 361.

51 *Ibidem*, p. 321.

52 Casian Cernicanul, *„Istoriile Sfintelor Monastiri Cernica şi Căldăruşani"*, Editura Arhiep. Bucureştilor, 1988, p. 78-83, integral.

PROFETUL ILIE ÎN EXEGEZA PATRISTICĂ[1]

1. TEME FRECVENTE ALE EXEGEZEI PATRISTICE LA CICLUL ILIE

În ansamblul literaturii patristice numele profetului Ilie este menţionat de aproape trei mii de ori. Nu toate referinţele prezintă însă acelaşi interes. Unele evocă doar numele profetului alături de alte nume de personaje biblice.[2]

Am putea să împărţim interpretările patristice la Ilie în interpretări parenetice şi interpretări tipologice. Această împărţire mai generală corespunde şi intereselor majore ale scriitorilor, care scriu fie pentru a oferi modele, fie pentru a arăta cum cele din Vechiul Testament s-au scris despre Hristos (Lc 24, 27). Mai există în afară de cele două categorii şi interpretări spirituale, în care evenimentele exterioare din textul biblic sunt văzute ca ilustrări ale stărilor interioare umane sau ca etape ale vieţii duhovniceşti.[3] Dar prin faptul că ele nu se rezumă numai la descrierea sufletul uman, ci şi arată ce trebuie să facă[4] şi unde trebuie el să ajungă, interpretările spirituale pot fi socotite tot parenetice.

A. *Interpretări tipologice*

O bună parte din interpretările patristice sunt tipologii hristologice. Ilie apare ca tip al lui Hristos, acte ale lui prefigurează activitatea Mântuitorului, sau alte amănunte prefigurează biserica creştină. Începând cu Sf. Ciprian al Cartaginei, profetul Ilie e văzut ca tip al lui Hristos, în vreme ce văduva reprezintă o prefigurare a Bisericii neamurilor.[5] Întreita întindere a profetului asupra copilului mort este un simbol al Sf. Treimi, ca şi vărsarea de trei ori a apei peste altarul de pe Carmel. Isidor de Sevilla vede foametea de trei ani ca simbol al privării poporului de credinţa în Sf. Treime. Apa de pe Carmel a fost socotită ca o prefigurare a Botezului. Corbii sunt consideraţi imagine a Bisericii neamurilor.

B. *Interpretări parenetice*

a) Ilie ca model de viaţă creştină

Interpretările patristice la Ilie sunt în mare măsură parenetice. Observând viaţa personajului din Vechiul Testament, părinţii şi scriitorii creştini îndeamnă la urmarea unei astfel de vieţi virtuoase. În stilul haggadei omiletice (cunoscute spre exemplu din Iis Sir 44, 16; Evr. 9, 23; Iac. 5, 10 sau din scrierile lui Filon), Ilie este dat drept model de viaţă

creştină de către Clement al Romei.[6] În repetate rânduri Clement Romanul revine asupra imitării sfinţilor:

> *„Trebuie să ne ataşăm acestor modele (hypodeigma), iubiţi fraţi. Căci este scris[7]: „Alipiţi-vă sfinţilor, căci cei ce se ataşează lor devin sfinţi“* (Cor. 46, 1-2; conf. 5, 1; 6, 1; 63, 1).

Literatura aghiografică utilizează figurile lui Ilie şi Elisei pentru a arăta că sfinţii, fie ei monahi, martiri sau păstori ai Bisericii, s-au străduit să imite pe înaintaşii lor din Vechiul Testament. Afraat, înţeleptul persan, atribuia marile fapte ale lui Ilie (17, 1; 17, 21; 18, 36; 18, 46) credinţei şi rugăciunii (4, 12), postului, vieţii solitare (18, 7) şi feciorieí (6, 1), cu alte cuvinte sumei virtuţilor întâlnite la profet. (Demonstrationes, 1-22: 4, 12; 6, 1; 18, 7). Acelaşi Ilie este model de viaţă creştină în general (Clement, Iustin ş.a.) martir pentru credinţă (Tertulian; Ciprian; Afraat), arhetip al monahului (Ieronim, Casian, Părinţii Capadocieni, ş.a.) al isihastului contemplativ (Sf. Efrem, Evagrie, Sf. Maxim, Martyrius (Sahdona), Sf. Grigorie Palama, Grigorie cel Mare) al mijlocitorului (cântări liturgice bizantine şi orientale), mai rar al preotului (Afraat, Eusebiu al Emesei, Isidor de Sevilia).

Model de martir

Creştinilor din timpul persecuţiilor, care erau urmăriţi, închişi şi ucişi pentru credinţa ce o mărturiseau, Sf. Ciprian le dă drept model pe Ilie. Tertulian aminteşte şi el de acest chip al profetului.

Arhetip al monahului

Textul care l-a consacrat pe profetul Ilie ca arhetip al monahilor este fără îndoială Viaţa Sf. Antonie. Urmând Sfântului Atanasie, mulţi alţi autori patristici vorbesc despre Ilie ca monahul din Vechiul Testament.

Mijlocitor

Acest chip al profetului e mai rar pomenit. Ca orice sfânt, Ilie este şi mijlocitor. Imaginea liturgică a profetului este în primul rând cea de intercesor, care provine din 18, 41-46:

> *Prin sfintele tale rugăciuni, Ilie, varsă peste sufletul meu ars de patimi ploile dumnezeieşti şi mă izbăveşte“.*[8]

Preot

Interpretarea, care de altfel e evitată de părinţii greci şi latini, are la bază o tradiţie iudaică. Tema apare totuşi în texte patristice siriace, la Afraat sau într-un text atribuit Sf. Efrem. Conform tradiţiei respective, Ilie se trage din neamul lui Aaron, unde preoţia este ereditară şi prin urmare şi profetul este preot.[9]

b) Zel profetic nestăvilit şi filantropie divină.

Sunt câteva acte ale lui Ilie care îl contrariază, poate chiar şochează, pe cititorul modern: seceta proclamată de profet, care epuizează viaţa vegetală, animală şi umană; înjunghierea celor 450 de profeţi (850 după LXX!) adversari; arderea trupelor de soldaţi venite să-l aresteze. Între acest univers şi cel al Evangheliilor, e o mare diferenţă. Când Iacob şi Ioan îl întreabă pe Mântuitorul dacă să coboare foc din cer peste locuitorii unui sat din Samaria, cum făcuse Ilie odinioară, Iisus i-a certat, şi le-a zis: „Nu ştiţi oare fiii cărui duh sunteţi? Căci Fiul Omului n-a venit ca să piardă sufletele oamenilor, ci ca să le mântuiască" (Lc 9, 51-54).

Deja Marcion sesiza contrastul, folosindu-l ca argument în favoarea respingerii Vechiului Testament (Tertulian, Adv Marc 4, 23).

Autorii patristici care s-au aplecat asupra acestui episod au căutat să justifice fapta lui Ilie prin prevederi mozaice (Deut. 13, 15-17; 17, 2-6). Apoi convertirea întregului popor era mai importantă decât moartea unui număr mult mai mic de profeţi (Ps Efrem, Reg Com, Assemanus I, p. 486-520). Sf. Vasile numeşte mânia lui Ilie pentru care ucide profeţii adunaţi pe Carmel ‚bună' (agathos).[10] Cezar de Arles consideră pedepsirea trupelor de ostaşi un act de mânie justificată a lui Ilie.[11] Referindu-se la Ilie, Diadoh al Foticeei arată utilitatea mâniei împotriva pacatului:

> *„Acela care din zel pentru religie, foloseşte mânia cu cumpătare, va fi fără îndoială aflat mai drept în cântarul faptei şi răsplatei decât cel care, din inerţie, n-a fost niciodată cuprins de mânie; acesta din urmă are în mod evident pentru a-i conduce sentimentele umane un vizitiu fără experienţă"* (Diadoh al Foticeei, Cap. 62).

Sf. Ioan Hrisostom îşi dă seama că contextele istorico-religioase sunt diferite, vremea lui Ilie fiind una când credinţa în Dumnezeu dispăruse aproape total, şi de aceea se impuneau măsuri aspre, zelul lui Ilie fiind potrivit acestei vremi (Mat Hom 56, 2).

În acelaşi timp, pe lângă încercarea de justificare a violenţei profetului, apare şi o altă linie interpretativă, care nu îl aprobă pe Ilie în toate deciziile sale. O serie de texte[12] dezvoltă o temă de origine iudaică. Profetul apare tot ca sfânt, fiind plin de râvnă pentru Dumnezeu, însă tocmai exagerarea acestui atribut îl fac să nu vadă atributul ce caracterizează lucrarea lui Dumnezeu: iubirea de oameni. Dumnezeu îl respectă şi îl iubeşte pe profetul său, dar zelul acestuia riscă să distrugă întreaga creaţie. De aceea Creatorul, „în chip ascuns" (Sf. Grigorie de Nyssa, Despre pitonisă) îl supune pe profet unei pedagogii divine: trimiterea la Cherit, apoi la Sarepta sunt de fapt şiretlicuri divine care au menirea de a-l face pe Ilie să-şi vadă propria slăbiciunea omenească, să înceapă să simtă omeneşte şi să renunţe la zelul său teribil în favoarea filantropiei. Prima aluzie la acest motiv o aflăm la Sf. Irineu.

> *„Prin aceasta (3R19, 11-12) profetul care se mâniase foarte din pricina poporului care călcase poruncile şi ucisese profeţii a fost învă-*

țat să fie blând; în același timp s-a arătat și venirea ca om a Domnului, Care venind după legea lui Moise, va fi blând și liniștit și trestia strivită nu o va frânge și feștila fumegândă nu o va stinge (Mt 12, 20, Is 42, 3). S-a arătat de asemenea prin aceasta liniștea blândă, plină de pace, a Împărăției Sale; căci după vântul care sfărâmă munții, după cutremur și după foc vor veni vremurile liniștite, pașnice ale Împărăției Sale în care Duhul lui Dumnezeu îl va readuce la viață pe om și îl va face să crească". (Adv Haer 4, 20, 10).

Motivul s-a dezvoltat spre două finaluri posibile, cu variații la rândul lor. În una din variante, Ilie înțelege în final și se smerește asemenea lui Iov, în fața atotputerniciei Creatorului, înțelegând că iubirea de oameni a lui Dumnezeu e prea mare ca să se poticnească de păcatele umane.[13] O rezonanță diferită va cunoaște motivul la Roman Melodul și alte două texte înrudite[14]: Deoarece strategia divină îl lasă pe Ilie impasibil, Dumnezeu se vede pus în situația de a-l lua pe zelosul profet de pe pământ, până când nu distruge lumea; înălțarea lui Ilie este în acest caz preludiul Întrupării Domnului:

„L-a luat pe Ilie de pe pământ, de unde locuia, zicându-i: Depărtează-te de șederea între oameni căci în marea Mea milă voi coborî Eu la oameni, făcându-Mă om. Părăsește așadar pământul și urcă, de vreme ce nu poți să tolerezi păcatele oamenilor. Eu, Cel din ceruri, voi locui între păcătoși și îi voi mântui de păcatele lor, Eu, singurul prieten al oamenilor".[15]

Se cuvine să facem o observație la opinia autoarei cărții *Les prophetes Élie et Élisée*, p. 556 cu privire la tema 'zelul profetic și filantropia divină'. S. Eliane Poirot observă corect că această temă este specifică scriitorilor răsăriteni, ea lipsind din exegeza apuseană la Ilie. Autoarea pune acest fapt pe seama a două concepții diferite de antropologie în Apus și în Răsărit. Pentru cei din Răsărit, profetul Ilie din ciclul de interpretări amintite este un exemplu al desăvârșirii prin sinergie: profetul este expresia omului chemat la asemănarea cu Dumnezeu, care fiind încă imperfect este învățat de Dumnezeu ce înseamnă iubirea de oameni. În schimb în Apus antropologia face distincție între grație și natura umană.

În opinia noastră, explicația nu este suficientă. În primul rând să nu uităm contextul polemic în care apar interpretările amintite în Apus, cu alte cuvinte formulările antropologice sunt de fapt replici antipelagiene. De obicei latinii exaltă personalitatea profetului. În al doilea rând, în interpretările răsăritene amintite, actele lui Ilie nu sunt în realitate un exemplu de sinergie, de conlucrare între voința divină și cea umană, ci din contră: ceea ce vrea Ilie contravine voinței divine! De aici toată forța epică a respectivei tematici. Prin diverse încercări sau șiretlicuri, Dumnezeu caută să-l insufle insubordonatului profet voința Sa. Ceea ce putem afirma cu certitudine este originea iudaică a acestei tematici, de

care au fost mai aproape părinţii şi scriitorii siriaci, apoi cei greci şi aproape deloc cei latini. Explicaţia e mai degrabă una istorică, filogenetică, decât una antropologică.

Revenind la originea temei 'zel intempestiv şi filantropie divină', trebuie să recunoaştem că ea nu e un element 'original' nici în tradiţia rabinică care a stat la baza textelor creştine. Cu toate că textele patristice respective dezvoltă liber, dramatizând, amplificând (uneori prea) mult, textul din 1 R 17-2R 2, ele dezvoltă o dimensiune pe care textul Sfintei Scripturi o conţinea deja; căci autorii biblici, din pespectiva inspiraţiei divine, au ştiut să privească critic, fără să aştearnă tăcerea peste imperfecţiune, chiar şi atunci când ea apare la cei mai mari dintre oameni. Figura marelui profet nu este numai un model; ea este şi o lecţie de smerenie.

Reminiscenţe ale acestui motiv se regăsesc şi în tradiţii populare româneşti, unde Ilie ar fi capabil să distrugă lumea din cauza zelului său. Profetul păstrează din episodul biblic atributul ploii, şi desigur relaţia deosebită, de apropiat al Domnului. În versiunea populară românească Ilie nu ştie când e ziua lui (20 iulie), căci dacă ar şti, ar face un chef şi o veselie de s-ar prăpădi lumea. Dumnezeu trebuie de aceea să-l păcălească de dragul oamenilor, lăsându-l pe Ilie să nu afle niciodată când e ziua lui.[16]

2. *Ilie la Cherit 1 (3) R 17, 5-6*

Zel profetic şi filantropie divină.

Exegeza la episodul „Ilie la Cherit" este variată, optând pentru o interpretare istorică sau una spirituală. Vom întâlni din nou frecventa temă a profetului zelos pe care Dumnezeu caută să-l sensibilizeze faţă de semenii săi, supunându-l mai multor probe sau mai bine zis făcând uz de 'şiretlicuri' divine. Prima dintre acestea este trimiterea lui Ilie la Cherit. Deja interpretarea Sf. Grigorie de Nyssa la acest episod face aluzie la pedagogia divină. În scrierea sa „Despre pitonisă" el îi explică unui episcop Teodosie sensul celor relatate în 17, 4-7:

> *„Primind poruncă să bea din apa pârâului, Ilie a fost avertizat de Dumnezeu într-o formă ascunsă, pentru ca sentinţa secetei, adusă de profet împotriva israeliţilor, să fie anulată de el. Cum i s-a dat să bea doar din apa unui pârâu, care după părerea mea a fost secat de marile călduri, şi fiindcă profetul nu putea să găsească o altă modalitate de a-şi potoli setea deoarece a fost oprit să bea din altă parte, era nevoit să ceară ploaia, pentru ca apa să nu lipsească din pârâu. Apoi asigurarea cu cele necesare vieţii i-a venit profetului prin corbi, Dumnezeu arătând profetului prin intermediul lor, că mai erau destui oameni care rămăseseră fideli cultului adevăratului Dumnezeu; de la ei venea hrana adusă profetului prin corbi, căci ei nu îi aduceau pâini întinate (souille) sau carne jertfită idolilor. Şi prin acest mijloc Ilie era chemat să-şi domolească puţin mânia*

împotriva necredincioșilor și să învețe din aceste întâmplări că mulți erau cei care priveau spre Dumnezeu și că nu era drept să-i condamne laolaltă cu cei vinovați".[17]

Ilie și Legea

Alte interpretări nu acordă corbilor o funcție atât de importantă. Jucând un rol pasiv, ei sunt însă prilej pentru un comentariu pe marginea legii mozaice și a prescripțiilor levitice despre animale și lucruri necurate. Am văzut că pentru Sf. Grigorie de Nyssa,[18] hrana adusă de corbi nu putea fi necurată, fiindcă ea nu provenea de la altarele idolilor, ci de la cei credincioși Domnului. Pentru Sf. Grigorie hrănirea lui Ilie de către corbi nu se raportează la legea mozaică. Pentru mai mulți autori se impune însă întrebarea: În ce măsură Ilie a respectat Legea atunci când a acceptat hrană de la un animal impur? Sau, ținând cont de originea divină a Legii, și de faptul că însuși Dumnezeu îi poruncește profetului, Isidor Pelusiotul se întreabă cum un animal necurat a fost destinat să-l hrănească pe cel care avea să urce în cer? Pentru Isidor faptul acesta rămâne o taină, o întrebare fără răspuns, dată drept exemplu celor care caută să înțeleagă tainele lui Dumnezeu. (Ep 537 (2, 37)).

Alți autori găsesc însă o soluție noutestamentară acestei probleme:

„Sigur că potrivit Legii, corbul este un animal necurat (Lev 11, 15; Deut 14, 14), și ceea ce atinge un lucru necurat devine, după interpretarea lor (a iudeilor), în mod necesar necurat. Cum a putut Sfântul Ilie să folosească ca hrană carne adusă de corbi, când ceea ce atinge un corb este necurat? Însă pentru Ilie, chiar și carnea adusă de corbi nu putea fi necurată, fiindcă conștiința sa era curată. Așadar se arată că nu hrana întinează pe om, ci conștiința. Iată de ce spune Apostolul: „Toate sunt curate pentru cei curați; dar pentru cei întinați, nimic nu este curat" (Tit 1, 15)." (Cromațiu de Acvileea, Serm 25, 3).

Argumentul este asemănător în omilia (pseudo)hrisostomică despre Sf. Apotol Petru și profetul Ilie, textul scripturistic invocat fiind de asemenea paulin, ceea ce nu este surprinzător, având în vedere că tema este dezbătută mai ales în scrierile pauline.

„Cum de a putut fi hrănit profetul de un corb necurat? Căci de vreme ce Legea declară că corbul e necurat, și omul hrănit prin corb va fi necurat. Și totuși nu a fost așa, deși ar fi trebuit. Din contră, Ilie a fost hrănit de un corb, nesocotind nici una din creaturile Domnului ca fiind necurată (Rom 14, 14).[19]

Vasile al Seleuciei prezintă corbul ca fiind necurat și hrana de asemenea necurată. Dar aceasta face parte din pedagogia divină, care vrea să-l silească pe Ilie să pună capăt foametei, pentru a nu fi nevoit

să mănânce alimente necurate, ştiind că profetul urăşte o asemenea hrană. În altă scriere,[20] Ilie chiar refuză o asemenea hrană, folosind cuvintele Sf. Apostol Petru (F. Ap. 10, 14):

> *„Nu face asta Doamne; niciodată nu a intrat în gura mea ceva spurcat sau necurat".*

Dar carnea este o sminteală pentru Ilie nu numai fiindcă este adusă de animale necurate, ci şi fiindcă profetul este postitor. Dumnezeu îl pune în dificultate pe ascetul Ilie, care nu cunoaşte însă ce este mila. Hrana pe care o primeşte Ilie în 19, 6-7 este, dimpotrivă, o hrană ascetică. Referitor la 17, 4 autorul spune:

> *„Domnul a spus aceasta nu pentru a-l hrăni pe Ilie, ci pentru a-l face să sufere o jignire, nu pentru a-l onora, ci pentru a-l aduce la compasiune prin intermediul acestei hrăni vrednice de dispreţ. Nu era ceva obişnuit ca profetul să fie hrănit de corbi, sau să i se ofere o masă acoperită de cărnuri lui, care de la început împărtăşea durerile ascezei... Domnul avea puterea să-l hrănească pe Ilie în mod respectabil, aşa cum în altă situaţie l-a hrănit în mod respectabil* (19, 5-8)... *Aceea a fost într-adevăr o hrană dată de Dumnezeu. Cel care l-a hrănit acolo în manieră nobilă, avea de asemenea puterea de a-i da o hrană din cer. Însă El îi pregăteşte o masă neobişnuită cu scopul de a-l îndupleca, printr-o hrană demnă de dispreţ, la compasiune şi la milă".*[21]

Sfântul şi animalele.

În alte intrpretări profetul Ilie apare ca sfânt, ca drept într-o lume păcătoasă. Aici şi imaginea corbilor este pozitivă, cum întâlnim de exemplu în textele siriace. Corbii îi sunt lui Ilie cele mai apropiate fiinţe într-o lume de necredincioşi care îl respinge. Îndeosebi două imne armeniene ale sfântului Efrem descriu armonia dintre profet şi păsări.

> *„Corbii care fugeau de oameni, cu Ilie schimbau mângâieri. Nu îi aducea doar pâine, ci îi erau şi interlocutori. Şi fiindcă profetul abandonase orice conversaţie şi plecase într-o vale îngrozitoare, corbii s-au dus şi ei ca străini în acest pustiu, fiindcă ei doreau conversaţia cu profetul. Acolo şi-au stabilit sălaş şi păşune, acolo l-au hrănit fără să fugă de faţa lui, astfel încât erau distracţia lui".*[22]

Aducând mâncare profetului corbii se opresc să mai mănânce singuri şi nu mai acceptă decât ceea ce primesc de la profet, descoperind astfel postul:

> *„Poate că nu mai mâncau nimic fiindcă tocmai descoperiseră postul. Fiind însărcinaţi cu hrănirea lui, ei au devenit străini de orice hrană. Unul ţinea pâinea în ciocul său, altul carnea între dinţi, şi nu ştiau de gust. Când îi aduceau la masă pâine şi carne, stăteau în*

apropierea lui în timp ce el mânca, pentru a se hrăni cu rămăşiţele. Din pâinea lui au mâncat toată vremea cât a stat în valea Cherit".

În pustie Ilie retrăieşte starea paradisiacă, în care omul şi animalele trăiau în deplină armonie (Gen 2, 19):

„La fel cum fiarele şi păsările se îmbrăţişau cu Adam, sau cu Noe, cu Ilie se îmbrăţişau corbii, servitorii lui... Ei s-au pus în slujba lui, atunci când s-a despărţit de toţi. De Noe, care îi hrănea fără încetare, aceia vroiau să fugă; aceştia însă îl hrăneau ei pe Ilie şi nici nu-l părăseau, nici nu fugeau de la el".[23]

Afecţiunea dintre Ilie şi corbi este atât de puternică, încât profetul părăseşte valea Cherit noaptea, pentru ca păsările să nu-l vadă şi să se întristeze. De poporul său fugise noaptea ca să nu-l vadă şi să-l ucidă.[24]

Ilie şi providenţa divină

Nu numai corbii, ci şi hrana adusă de ei e văzută pozitiv de Cromaţiu, ea fiind o manifestare a providenţei divine, o dovadă a grijii pe care Dumnezeu o poartă lui Ilie. Hrana trupească însoţeşte hrana duhovnicească pentru cei drepţi — cuvântul lui Dumnezeu.

„Şi îi aducea, spune Scriptura, pâine în fiecare dimineaţă şi carne seara (17, 6). Aceasta ne face să înţelegem ce grijă poartă în permanenţă Dumnezeu sfinţilor Săi, de vreme ce permite să fie hrăniţi prin slujirea corbilor. Deja înainte, David spusese în psalmi că Dumnezeu nu lasă să moară de foame sufletul dreptului (Prov 10, 3). *Desigur, sufletul sfântului profet Ilie era drept; Domnul n-a vrut ca el să ajungă până acolo, încât să sufere de foame, şi l-a hrănit prin slujirea păsărilor. Fără îndoială hrana sufletului unui drept este interioară, e cuvântul lui Dumnezeu care îl reface mereu. În acelaşi timp, prin mila lui Dumnezeu, el nu e lipsit nici de pâine"* (Serm 25, 2).

Şi pentru Origen, episodul hrănirii lui Ilie prin corbi arată providenţa Domnului faţă de profetul său, singurul drept şi de aceea privilegiat al vremii sale.[25] Faptul că Ilie a mâncat carne adusă de corbi este folosit de Clement Alexandrinul ca argument împotriva encratiţilor, care refuzau să mănânce carne (literal 'hrană moartă' —. Exemplul lui Ilie arată că cei drepţi acceptă să mănânce orice lucru creat de Dumnezeu şi abstinenţa ce vine din ură faţă de creaţie nu este dovadă de superioritate, ci păcat contra Creatorului (Str 3, 52, 1).

Ilie ascetul

Mai multe interpretări văd în episodul Ilie la Cherit imaginea ascetului care se nevoieşte în pustie, „împărtăşind durerile ascezei" (Ps Hris,

Martham). Dumnezeu şi-a hrănit servitorul „în deşert", spune Cromaţiu (Sermo 25, 3). Ilie este eremitul care fuge de lume pentru a-şi dedica viaţa lui Dumnezeu.

În unul din textele prezentate, Ilie era trimis la Cherit pentru a duce o viaţă ordonată de ascet, în muncă şi rugăciune (Ps. Efrem, Reg Com). Şi Sfântul Grigorie de Nyssa oferă o asemenea tâlcuire a textului. În „Despre feciorie" face o asemănare între Ilie şi Ioan Botezătorul:

> *„De aceea îmi pare că marele Ilie şi cel ce a venit în această viaţă după el în duhul şi puterea lui Ilie (Lc 1, 17), decât care nu este unul mai mare între cei născuţi din femeie (Lc 7, 28), aceşti doi oameni, prin felul lor de viaţă, fără să mai punem la socoteală şi alte lecţii pe care le învăţăm în mod ascuns din istoria lor, îl învaţă în primul rând pe cel ce se încumetă la contemplarea celor nevăzute, că trebuie să se ţină departe de forfota vieţii umane, pentru ca obişnuinţa cu asemenea iluzii, care îi vin prin simţuri, să nu-l inducă în eroare când va trebui să discearnă între bine şi rău. Căci amândoi, încă din tinereţe s-au exilat din societatea oamenilor şi s-au stabilit oarecum în afara naturii, prin dispreţul lor pentru regimul obişnuit şi normal de hrănire şi băutură, precum şi prin modul lor de viaţă în pustiu, ca să-şi protejeze urechile de zgomotele dimprejur, ca să-şi oprească ochii să rătăcească, ca să-şi păstreze gustul simplu şi fără căutare, mulţumindu-şi nevoile şi unul şi celălalt, cu hrana pe care o găseau. Astfel, s-au aşezat într-un calm şi o seninătate desăvârşită, departe de tumultul exterior, şi prin aceasta s-au înălţat atât de sus în darurile dumnezeieşti, încât de fiecare din ei Scriptura face amintire"* (Virg 6, 1).[26]

După ce tâlcuise trimiterea la Cherit a lui Ilie ca pe o măsură a Domnului pentru a domoli zelul profetului, Sf. Grigorie interpretează în continuare episodul spiritual, apelând la una din temele sale preferate, cea a progresului duhovnicesc exprimată simbolic de succesiunea dimineaţă-seară şi pâine-carne:

> *„Că dimineaţa I se aducea pâine şi seara carne, aceasta are pesemne legătură în chip tainic cu viaţa virtuoasă căci acelora care încep să trăiască după virtute trebuie să li se dea un cuvânt uşor, pe când celor desăvârşiţi unul mai desăvârşit, după cum zice Pavel când spune că cei desăvârşiţi au hrana tare, ei, care au prin obişnuinţă simţurile învăţate* (Evr. 5, 14)" *(Despre pitonisă).*[27]

Sf. Ambrozie spune că în general faptele mari şi minunile profetului sunt urmarea postului. Ilie a fost găsit „vrednic de cer" tocmai fiindcă „trăia o viaţă celestă în trup, şi arăta că practică un gen de viaţă superior pe pământ" (Helia). Din episodul Cherit, Sf. Ambrozie trage o pildă pentru creştini, cum aceştia nu trebuie să se laude sau să se arate că postesc (cf. Mt 6, 2).

„Ilie stătea în deşert pentru ca nimeni să nu-l vadă postind, în afara corbilor care îi aduceau hrana“.

Un text a cărui origine nu este deplin lămurită[28] interpretează episodul spiritual, ca o alegorie a vieţii ascetice şi mistice, făcând din iubire-caritate o etapă centrală a ei, prin jocul de cuvinte evident în latină „Carit (Cherit)-caritas“.

„În această viaţă distingem un dublu scop. Unul, pe care îl ajungem prin nevoirea noastră şi prin exerciţiul virtuţilor, fiind ajutaţi de harul dumnezeiesc constă în a oferi lui Dumnezeu o inimă sfântă şi curăţată de toată întinarea actuală a păcatului. La aceasta ajungem fiind desăvârşiţi şi fiind în Cherit,[29] adică ascunşi în caritate, despre care Cel Înţelept spune: „Caritatea acoperă toate păcatele“ (Prov 10, 12). *În dorinţa Sa ca Ilie să atingă acest scop, Dumnezeu i-a spus: „Ascunde-te în pârâul Cherit* (1 R 17, 3)“.

Celălalt scop al acestei vieţi care ne este propus este darul exclusiv al lui Dumnezeu; el constă în gustarea unei anumite stări în inima noastră, în a experimenta în duhul nostru forţa prezenţei divine şi dulceaţa slavei de sus, nu numai după moarte, ci chiar în viaţa aceasta de muritor. Iată ce înseamnă propriu-zis a bea din pârâul bucuriei de Dumnezeu. Acest scop l-a promis Dumnezeu lui Ilie când i-a spus: „şi acolo vei bea apă din pârâu (1 R 17, 4)“.

În ciclul interpretărilor 'Ilie ca model de ascet' se înscrie şi tâlcuirea Sfântului Maxim Mărturisitorul. Folosind o exegeză alegorică a episodului despre hrănirea profetului Ilie prin corbi, Sf. Maxim Mărturisitorul[30] dă chiar două interpretări la 17, 4-7, ambele utilizând metoda alegorică. Una din interpretări e şi tipologică, văzând în Ilie o figură a lui Hristos. De remarcat aici şi dubla tipologie a corbilor: chip al naturii şi prefigurare a neamurilor.

Întrebarea 185. „De ce corbul l-a hrănit pe Ilie cu pâine dimineaţa şi carne seara?“

„Corbul reprezintă natura umană întunecată de neascultare. Ilie şezând lângă pârâu[31] reprezintă spiritul gnosticului aşezat în pârâul ispitelor şi eforturilor ascetice. De la natura întunecată primeşte ca hrană pâine dimineaţa, adică adună cunoaşterea (lui Dumnezeu) ce provine din contemplarea celor create. Seara primeşte carne, căci este iniţiat în taina Întrupării Domnului înainte de survenirea ei în vremurile cele din urmă: Cel ce a făcut natura umană din nimic va veni să o restaureze după alterarea ei.

Altă interpretare: Ilie trebuie luat ca un tip al Domnului. Acela care a voit ca foamea cea spirituală, foamea de El, să stăpânească peste toate inimile, a venit în pârâu, adică în această viaţă, asumând de bună voie ispitele şi suferinţele. „Ai Săi nu L-au pri-

nu *mit pe Cel care venea la ale Sale"* (In 1, 11) *şi nu l-au hrănit. Dimpotrivă, neamurile hrănite cu idolatrie, L-au primit şi L-au hrănit prin cunoaştere şi prin practică, pâinea însemnând cunoaşterea (contemplativă) iar carnea practica (virtuţilor)".*

Fuga de lume, viaţa în deşert, singurătatea.

Apelând la autoritatea Scripturilor, Fer. Ieronim îl numeşte pe Ilie primul dintre monahi — „noster princeps, Elia" (Ep. 58, 5). Motivul pe care Fer. Ieronim face această apreciere este tocmai viaţa retrasă („in agris et solitudine"), pe care profetul o ducea. În Epistola adresată prietenului său Paulin, Ieronim caută să-l convingă pe acesta să nu vină la Ierusalim, căci amintirea Crucii şi a Învierii se află acum „într-un oraş foarte populat, care are un pretoriu, o cazarmă, unde există prostituate, mimi şi comedianţi". Paulin trebuie să aleagă: ar putea fi episcop, locuind în acest oraş; dar dacă vrea să fie cu adevărat monah, ce să caute în oraş? Mai degrabă să urmeze exemplul celor dintâi dintre ai săi: Ilie şi Elisei.[32] Pentru monah, retragerea din lume, viaţa în isihie, e socotită ca faptă mântuitoare, după pilda lui Ilie (Apophtegmata patrorum, Alph 557, Nisteros cel mare 2).

Două locuri sunt văzute în textele patristice ca fugă de lume şi retragere în deşert: episodul de la Cherit (17, 2-6) şi cel dintre fuga de Izabela şi călătoria la Horeb (19, 3-8). Uneori şi Carmelul e socotit ca loc pustiu.

- 17, 2-6

Sf. Ambrozie vede în fuga lui Ilie din 17, 2 ş.u. o fugă de lume. Fuga profetului la pârâul Cherit este văzută ca o necesară retragere din lume pentru cel ce însetează după lucrurile dumnezeieşti. Reprezentarea iconografică 'clasică' a scenei ne înfăţişează într-un mediu pustiu şi stâncos un Ilie meditativ, privind în sus, căutând spre corbul ce ţine în cioc pâine. La vederea ei, ai senzaţia că într-adevăr, profetul nu mai duce o existenţă firească, că, deşi prezent fizic, el nu mai aparţine de lumea în care trăieşte. Afraat surprinde acest aspect când spune: „Fiindcă inima sa era ocupată de cer, păsările cerului îi aduceau hrana".[33] Privind la corb, Ilie priveşte de fapt la cele cereşti simbolizate de această pasăre.

Ilie la Cherit este aşadar portretul eremitului: retras aici, profetul duce o viaţă de mistic, în interpretarea Sf. Ambrozie:

„Se afla aproape de Cherit, adică de 'cunoaştere'; acolo bea din izvorul abundent al cunoaşterii divine. El fugea de lume încât nu căuta alt aliment material decât cel pe care i-l aduceau păsările; principala sa hrană nu era pământească".[34]

Sf. Efrem numeşte locul unde Ilie este hrănit de corbi „deşert". Şi aici ni se înfăţişează imaginea eremitului: deşertul îl păzeşte pe profet, pentru care rugăciunea continuă este un divertisment. Ilie redescoperă aici armonia edenică între om şi animal.[35]

Singurătatea sa la Cherit este mai mult decât fizică, ea fiind un mod superior de viață[36] în viziunea Sf. Ambrozie:

„Ilie se afla în singurătate când îngerul și corbul îi aduceau din ce să trăiască; era singur nu doar fiindcă era departe de mulțimi, ci pentru că avea un merit ieșit din comun“ (Ps 118, 2, 4).

Mai multe interpretări văd în episodul Ilie la Cherit imaginea ascetului care se nevoiește în pustie, „împărtășind durerile ascezei“.[37]

În forma cea mai radicală, episodul nici nu mai este privit în contextul lui scripturistic actual, ci el este interpretat izolat, și, ceea ce este iarăși surprinzător, nu ca un eveniment unic, ci ca unul repetabil, adesea întâlnit în viața pofetului.

„Uneori se retăgea de asemenea în fundul văii, arătând providența atentă a lui Dumnezeu pentru cei drepți, prin faptul că își primea hrana de la corbii lacomi, imagine a celor lumești, care se îngrijesc de cei sfinți, dar rămân lacomi, reținuți de lume“.[38]

- 18, 21-46

Întâlnim în interpretările patristice acea dublă conotație pe care deșertul o are în Vechiul Testament: fiind departe de viață, el este loc de sălășluire al demonilor, teritoriu al acestora,[39] de aceea loc de încercare și ispitire pentru om sau pentru Israel în exodul său din Egipt pe drumul către Canaan. Dar deșertul este și locul întâlnirii cu Dumnezeu pentru Israel, teren al manifestării intervenției izbăvitoare a Domnului.

Prima percepție a pustiei este redată de lupta Sf. Antonie cel Mare cu demonii, unde trimiterea la episodul jertfei de pe Carmel[40] este evidentă: ca și Ilie, care își bate joc de neputincioșii profeți ai lui Baal, Antonie râde de neputința demonilor care vor să-l înfricoșeze în morminte (Vit Ant 9-10)[41].

În accepțiunea sa pozitivă, deșertul este o atitudine spirituală, locul ce simbolizează sufletul secat, dezbrăcat, care poate primi „gloria Carmelului, adică harul Sf. Duh“, după cuvintele Sf. Grigorie de Nyssa (Di Lum 236). Ascetul retrăiește în pustie în mod paradoxal o stare paradisiacă,[42] exprimată de armonia cu ființele vii, așa cum reiese din textul Sf. Efrem amintit mai înainte. Cele două imagini ale pustiei, antagonice aparent, sunt de fapt complementare ce caracterizează viața ascetico-mistică: lupta împotriva patimilor este necesară eremitului care caută experiența mistică a întâlnirii cu Dumnezeu.

Carmelul este 'deșert' și fiindcă este un loc al liniștii duhovnicești. Lui Petru Atonitul (sec. 8), pesemne primul isihast, i se aduce această cântare de laudă: Te-ai decis să locuiești în muntele Athos, ca Ilie pe Carmel, spre a-l căuta pe Dumnezeu în tăcere (hesychia)“.[43]

- 19, 2-5

Este surprinzător să vedem cât de multe și variate interpretări ale fugii lui Ilie din fața Izabelei întâlnim în literatura patristică. Între ele sunt și unele care interpretează fuga lui Ilie ca fugă de seducția lumii, pentru a se putea dedica rugăciunii și contemplației. „Deșertul este o feri-

cită fugă" pentru monah, avea să spună Sf. Ambrozie. Episodul din 3R 19, 2 ş.u., a fost văzut ca act prin care profetul îi învaţă pe monahii creştini fuga de lume. Fuga lui Ilie are un caracte pedagogic. Deja Origen interpretează episodul din 19, 2 ş.u. alegoric, ca fugă din anturajul păcătos al lumii:

> *„De vreme ce sunt o mulţime de păcătoşi care nu suportă pe drepţii ce trăiesc în dreptate, nu e deloc absurd să fugi de această adunare a viciului, imitând pe Ilie"* (Ier Hom 14, 14.16).

Fidel liniei exegetice pe care o împărtăşeşte cu ceilalţi doi părinţi capadocieni, ce pun accentul pe anahoreză, pe dimensiunea ascetică şi mistică, Sf. Grigorie de Nyssa afirmă că fuga după exemplul profetului favorizează lipsa grijilor şi viaţa contemplativă.[44]

În Apus, Sf. Ambrozie al Milanului face la rândul său apologia fugii lui Ilie. În contextul în care sejurul la Cherit este considerat experienţă mistică a cunoaşterii lui Dumnezeu, şi fuga lui Ilie din faţa reginei în deşert este văzută pozitiv şi dată ca exemplu de viaţă eremitică. Interpretată alegoric, fuga de Izabela este fuga de „abundenţa deşertăciunilor", fiind pentru Sf. Ambrozie o atitudine demnă de admirat:

> *„Nu de femeie, ci de lume fugea marele profet. Se temea oare de moarte el, care o căuta şi i se oferea, după cum îi spune Domnului: „Ia-mi sufletul", el, care simţea dispreţ şi nu dorinţă pentru viaţa actuală? Nu, ci de ceea ce fugea el era seducţia lumii..."* (Fuga 6, 34; PL 14, 585-586).

Odată ajunşi la acest text (3R 19, 2 ş.u.), merită să aruncăm o privire asupra diversităţii de interpretări pe care le-a cunoscut el la autorii patristici.

3. *Polisemantismul interpretărilor patristice exemplificat la textul 1(3)R 19, 2-5*

Ilie fugind - model de martir

Din punct de vedere cronologic această interpretare este cea mai veche. Creştinilor din timpul persecuţiilor, care erau urmăriţi, închişi şi ucişi pentru credinţa ce o mărturiseau Sf. Ciprian le dă drept model pe Ilie, urmărit de duşmănia lui Ahab şi a soţiei sale.[45] Ca şi Ilie, martirii sunt aleşi de Dumnezeu, osebiţi de poporul păcătos dar în acelaşi timp aşezaţi în mijlocul lor; ca şi Ilie, ei osândesc păcatul fiind martori ai măreţiei lui Dumnezeu. Precum Ilie ei sunt siliţi să fugă, şi sunt osândiţi la moarte.[46] Tertulian deja vedea o continuitate între profeţii Vechiului Testament şi martiri: „hoc praestat carcer christiano, quod eremus prophetis". Închisoarea este pentru creştinul mărturisitor ceea ce era deşertul pentru profeţi, referire la episodul din 1R 19. Suferinţa pentru credinţă are aşadar beneficii de ordin spiritual.

Fuga ca act de slăbiciune umană:

Poate că cea mai critică interpretare a fugii lui Ilie o oferă Sf. Ioan Hrisostom. Marea admirație a Sf. Ioan pentru profet îl face să observe totuși clipa de slăbiciune a acestuia:

„Ilie, omul acesta atât de mare, a ajuns în urma fricii de moarte un fugar, izgonit, exilat. Doar fiindcă s-a temut de amenințările unei femei ușoare și blestemate. Cel care închisese cerul și care făcuse atâtea minuni nu a făcut față fricii pe care i-au insuflat-o niște cuvinte. Ci spaima a tulburat acest suflet profund precum cerul în asemenea măsură, încât și-a părăsit imediat patria și poporul pentru care suportase atâtea primejdii; și a făcut de unul singur un drum de patruzeci de zile, fugind în deșert, după ce avusese atâta siguranță, atâta libertate în vorbire, după ce arătase atâta curaj!“ (Ep. 10, 3).

De remarcat că la data când scria această scrisoare, Sf. Ioan se afla în exil. Totuși el nu ia apărarea profetului, solidarizându-se cu acesta, cum o făcuse Sf. Atanasie în aceeași situație. Poate fiindcă intenția sa e alta: să o îndemne pe destinatara scrisorii, Olimpiada, să combată tristețea:

„Lucrul cel mai temut, culmea durerilor, cel mai mare rău, pedeapsa tuturor păcatelor, el îl reclamă sub forma unei rugăciuni, vrând să-l înalțe la rang de dar“. De ce? Pentru ca Olimpia să vadă că Ilie și-a dorit moartea doar când s-a văzut cuprins de tristețe, deși cu puțin înainte fugise de moarte. Tristețea e mai penibilă decât moartea. Pentru a evita pe una, (Ilie) a recurs la cealaltă“ (Ep 10, 4).

O serie de interpretări ale părinților și scriitorilor latini sunt formulate în context polemic, ca răspuns la afirmațiile pelagienilor, care exaltau figura profetului, socotindu-l un exemplu de om desăvârșit. Impecabilitatea profetului era unul din argumentele biblice ale antropologiei pelagiene care susținea lipsa urmărilor păcatului strămoșesc în om. Părinții și scriitorii antipelagieni au atras atenția asupra slăbiciunilor lui Ilie, folosind ca dreptar în aprecierea profetului poziția echilibrată a epistolei Sf. Iacov (Iac 5, 17). Ei apelează de obicei la episodul biblic din 3R 19, fuga lui Ilie fiind un semn al fricii, așadar al slăbiciunii și nedesăvârșirii umane. Fer. Ieronim, care în alte rânduri găsește cuvinte de laudă pentru profet, se referă la acest moment din viața profetului:

„Ilie, care avea duhul și puterea în care va veni Ioan Botezătorul. Ilie, care prin rugăciunea sa a făcut să coboare focul din cer și a despărțit apele Iordanului, același Ilie s-a temut de Izabela și a fugit. Obosit, s-a așezat sub un arbore în singurătate. Apăsat de spaimă și-a rugat moartea, zicând: „Îmi este de ajuns aceasta Doamne ia-mi viața, căci nu sunt mai bun decât părinții mei (1R 19, 4)“. *Cine poate să nege că a fost drept? Și totuși, a te teme nu de un*

bărbat, ci de o femeie, aceasta vine din tulburarea unui suflet care nu poate fi golit de imperfecţiune". (Dialogus adversus Pelagianos, II, 21, PL 23, 556).

Pe lângă Petru Hrisologul, episcopul Ravennei, vom găsi aceeaşi interpretare a episodului la papa Gelasie care scrie despre pelagieni „quidem sensibus blasfemiisque sacrilegis". În polemica sa el pleacă tot de la Scriptură, de la afirmaţia Ecleziastului: „nu este om care să nu fi păcătuit" (Eccl 7, 20[47]) şi a Proverbelor: „Cine poate să spună: curăţit-am inima mea; sunt curat de păcat?" (Prov 20, 9). La replica pelagienilor că ar fi vorba în aceste locuri scripturistice de cei care sunt căsătoriţi, papa Gelasie dă exemplul lui Ilie, care trăia în feciorie şi despre care Sf. Iacov spune cu toate acestea: „Ilie era om cu slăbiciuni asemenea nouă" (Iac 5, 17).

Evident aceste texte nu caută să-l defăimeze pe Ilie, ci să exalte harul. Intenţia profundă a părinţilor şi scriitorilor antipelagieni când vorbesc de fuga lui Ilie se remarcă clar din cuvintele Sf. Grigorie cel Mare:

„*De unde vine puterea de a face asemenea minuni? De unde vine faptul că e atât de slab încât se teme de o femeie? Oare nu fiindcă apele au fost astfel cântărite şi măsurate încât sfinţii care puteau să facă multe prin puterea lui Dumnezeu, să fie în acelaşi timp ţinuţi într-o oarecare cumpătare prin propriile slăbiciuni? În aceste minuni Ilie a cunoscut ceea ce a primit de la Dumnezeu; în slăbiciune, ceea ce putea prin sine însuşi*". (Moralia in Job, 19, 6, 10, PL 76, 101).

19, 2 ş.u. ca experienţă a suferinţei din viaţa omenească:

Ca toţi oamenii de acţiune, Ilie a cunoscut eşecul şi dezolarea, El fuge de Izabela, şi îşi doreşte moartea.

„*Ilie a cunoscut, ca şi Iov, ca şi Pavel, amărăciunea vieţii şi dorinţa de a muri*" (Hesychius de Ierusalim, lob Com 6, 191).[48]

În deşert Ilie e singur. Sf. Atanasie, care pentru credinţa sa e silit să plece în exil, în singurătate, se regăseşte în acest episod biblic:

„*Şi el, Ilie, a fost singur în persecuţie; dar pentru omul lui Dumnezeu, Dumnezeu era totul în toate"... acestea fiind scrise pentru noi „ca să învăţăm că atunci când suntem persecutaţi şi părăsiţi de oameni nu trebuie să slăbim, ci să ne punem nădejdea în El*". (Historia Arianorum ad Monachos, 47; PG 25, 752).

În clipele de suferinţă, de amărăciune şi eşec din viaţă, datorate persecuţiei semenilor, singurătatea umană are o alternativă mult mai temeinică care se numeşte Dumnezeu.

Fuga ca act de înțelepciune:

Cu altă ocazie, Sf. Atanasie își justifică fuga sa oferind modele biblice, considerând că nu are dreptul să-i părăsească pe cei pe care Dumnezeu i-a încredințat spre păstorire printr-o moarte prematură. Fuga sa este un act de înțelepciune, de conformare cu providența divină:

„Ce spun oare aceia, acei vorbitori dispuși să spună orice, la vederea marelui profet Ilie, care se face ascultat de către Dumnezeu înviind un mort, dar care, în fața lui Ahab, se ascunde și în fața amenințărilor Izabelei fuge? Mai vedem că în aceeași vreme că fiii profeților se adăposteau în grote, ascunși de Obadia.. Dacă uneori cei ce fugeau se arătau în fața persecutorilor lor, nu o făceau fără temei: căci Duhul Sfânt le vorbea și ei porneau la întâlnire ca prieteni ai lui Dumnezeu ce erau, arătând prin aceasta încă și mai mult supunerea lor și râvna lor. Așa a făcut Ilie când, ascultând de Duhul Sfânt, s-a prezentat în fața lui Ahab (...). Așadar nu fugeau din lașitate, să nu fie!... Prin fuga lor, sfinții erau deplin protejați de Providența lui Dumnezeu, ca doctori pentru aceia care aveau nevoie de ei“.[49]

Fuga găsește o interpretare pozitivă și în textul coptic „Elogiul profetului Ilie“, atribuit Sf. Ioan Hrisostom. Dacă Ilie n-ar fi fugit și ar fi rămas în preajma Izabelei, moartea sa ar fi însemnat o pierdere greu de apreciat pe tărâmul luptei pentru credința adevărată pe care profetul o inițiase, mai ales după ce repurtase o victorie însemnată pe Carmel.

„Sf. Ilie s-a îndepărtat de Izabela. Dacă prin aceasta înțelegi, mult iubite, că Sf. Ilie a luat-o la fugă (și-a luat picioarele în spinare), să nu-ți închipui că a fugit de moartea lumească — să nu fie — căci el dorea să părăsească această lume prin moarte spre a se putea odihni în lumea bunurilor inefabile; se temea însă că după distrugerile pe care le pricinuise oamenilor prin foamete, după focul coborât din cer și sângele profeților lui Baal pe care îl vărsase, după toate aceste fapte mărețe care au minunat poporul și l-au făcut să creadă în Dumnezeu, Izabela să nu se fălească că l-a ucis pe Tesviteán; și toți cei care fuseseră întorși la Domnul în masă, auzind că după aceste înalte și mărețe fapte săvârșite de sfântul Ilie, Izabela l-a învins și l-a ucis, să nu se teamă de ea și să se întoarcă la slujirea idolilor; și astfel întreaga umanitate, părăsind pe Dumnezeu, să piară. Din acest motiv se temea Ilie de Izabela“ (Ps Hrisostom, Encom).

Tertulian apreciază că alegerea lui Ilie, fuga și apoi postul, deși îl epuizează, fac ca el să fie primit cu bunăvoință de Dumnezeu. Regăsim la marele apologet latin contrastul dintre Ilie și Adam, pe care l-am întâl-

nit şi la Sf. Efrem Sirul, indiciu al legăturii dintre post şi starea paradisiacă pe care mai mulţi autori patristici o fac:

„Fugind de ameninţările Izabelei, mâncând apoi doar o pâine şi bând puţină apă pe care îngerul i-o lăsase la căpătâi, a mers în continuare patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi şi a ajuns cu pântecele gol şi gâtlejul uscat la muntele Horeb, unde s-a sălăşluit într-o peşteră. Dar cu câtă bunătate l-a primit Dumnezeu! „Ce faci aici Ilie?" Cuvintele acestea sunt cu mult mai prietenoase decât: „Adame, unde eşti? (Gen 3, 9)" (Ieiunio 6, 5-7).

4. *Concluzii hermeneutice la lectura patristică*

A. În exegeza actuală există o dispută hermeneutică amplă pe tema 'sincronie-diacronie'. Începând cu anii '70 s-au dezvoltat o serie de forme de exegeză sincronice, ca reacţie critică la metoda istorico-critică. În ceea ce ne priveşte, considerăm că o poziţie echilibrată între aceste două moduri de abordare a textului biblic este cea mai profitabilă. Câteva observaţii referitoare la exegeza patristică la 1(3) R 17-19 ne întăresc această opinie.

1. Aspectul diacronic în exegeza patristică la Ilie

Dacă vom căuta în scrierile patristice comentarii cu privire la originea unui text, la contextul lui iniţial, înainte de a ajunge în forma actuală a textului biblic, cerem prea mult părinţilor şi scriitorilor bisericeşti. Ei nu şi-au pus întrebări de natură istorico-critică fiindcă nu intrau în sfera lor de interese. Pe de altă parte sunt câteva interpretări patristice care se aseamănă cu cele la care a ajuns exegeza diacronică (istorico-critică). Am putea spune că ele anticipează rezultate ale exegezei moderne.

a) Ne referim aici în special la acele interpretări ce văd în *Ilie la Cherit imaginea ascetului* retras din lume. Am văzut în analiza diacronică[50] a episodului că e foarte probabil ca acest episod să provină dintr-o tradiţie independentă despre Ilie, ce relata un aspect din viaţa de solitar a acestui om; retras în singurătate, el era hrănit miraculos de corbi. Această imagine a profetului o găsim deja la Sf. Efrem, la Sf. Grigorie de Nyssa şi chiar şi la Sf. Maxim Mărturisitorul. Am putea spune că părinţii menţionaţi privesc diacronic acest episod, separat de contextul secetei, dându-i un alt context. Într-o lectură sincronică contextuală nu se observă acest portret al lui Ilie.

b) Prin faptul că citeşte un episod desprins din contextul ansamblului pentru a-l compara cu alte locuri din Sf. Scriptură şi anume din Noul Testament, *exegeza tipologică* se apropie din acest punct de vedere de interpretarea diacronică. Fiecare eveniment din viaţa profetului este interpretat tipologic sau alegoric, fără referire la semnificaţia de ansamblu.[51] Avem în faţa noastră un mozaic de gesturi şi acte profetice fără

legătură reală între ele, o înșiruire discontinuă de fapte, cuvinte sau episoade. Nu este în fond acesta unul din principiile de bază ale exegezei diacronice? Tradiții și texte independente între ele sunt în timp combinate, lipite, adăugate — precum într-un colaj — pe un trunchi de text, până când se ajunge la textul pe care îl citim astăzi ca pe un întreg.

c) Aceleași considerente sunt valabile pentru interpretarea lui Ilie ca arhetip al monahului din Vita Antonii 7. Este o adevărată construcție exegetică ce pleacă de la un amănunt scripturistic, de la un cuvânt — *azi*. Contextul în care Ilie a rostit cuvântul nu mai contează, nici forma lui actuală (jurământ), ci doar conținutul, cu valențele sale interpretative. De aici ideea că Ilie nu a rostit o singură dată acest cuvânt, în dialogul său unic cu Obadia, ci Ilie obișnuia să-l rostească neîncetat, ca pe o rugăciune a inimii ce îl menținea în starea de văzător al lui Dumnezeu.

Chiar dacă exegeza patristică nu este diacronică, există aspecte diacronice, chiar un *spirit* diacronic în interpretările ei. Acela de a vedea un text și izolat de actualul context, capabil de existență independentă, furnizând în mod consecvent o imagine a profetului ce nu are neapărat legătură cu unitatea de text biblic din care a fost scos, sau care nu e necesară pentru a înțelege sensul unității respective. Scopul final al metodei diacronice este intenția autorului textului. Deși autorii patristici sunt interesați de lumea textului prin interpretările lor istorice, exegeza lor se deosebește de cea istorico-critică de azi. Spiritul diacronic al exegezei lor este un element mai degrabă formal, prin care se apropie de modul de lucru al metodei istorico-critice. Scopul lor este mai degrabă același cu al exegezei sincronice — actualizarea în timp a textului scripturistic.

2. **Aspectul sincronic în exegeza patristică la Ilie**

a) Exegeza tipologică ca metodă de interpretare nu este un produs al creștinismului. Ea e întâlnită deja în Vechiul Testament. În cartea Isaia revenirea din exilul babilonian este văzută ca un nou exod, un antitip al exodului din Egipt. Cum spuneam, scopul ei de a actualiza textul o definește ca exegeză sincronică. De asemenea și prin caracterul ei, exegeza tipologică este sincronică, ea făcând legături între evenimente separate din Biblie. În mod consecvent, și *exegeza tipologică* la ciclul Ilie este prin esență o exegeză sincronică, căci ea nu privește figura și faptele profetului ca simple momente din narațiunea despre secetă din 3R 17, 1-18, 46, ci ca pe un text al Scripturii întregi.

b) Unele din *rezultatele lecturii noastre sincronice* din prima parte a disertației au fost și ele *anticipate în interpretări patristice*. Începând cu Sf. Ciprian al Cartaginei, profetul Ilie e văzut ca tip al lui Hristos, în vreme ce văduva reprezintă o prefigurare a Bisericii neamurilor[52] Ultima tipologie propune antiteza văduvă/Biserică - Izabela/sinagogă. Interpretări patristice în această direcție găsim la Sf. Ioan Hrisostom (Ilie și văduva, 5), Cromațiu de Acvileea (Serm. 25, 4-6), Cezar d'Árles (Serm. 124,

1). Contrastul văduvă-Izabela pe care părinţii şi scriitorii de mai sus îl observă a fost unul din motivele pe care l-am observat în urma analizei noastre sincronice.[53] Apa de pe Carmel a fost socotită ca o prefigurare a Botezului, ceea ce poate fi asociat cu simbolismul purificării, reînnoirii lui Israel pe care îl găsim în interpretări moderne.[54] Corespondenţa dintre învierea copilului şi jertfa de pe Carmel a fost observată de Sf. Grigorie.

Lectura triumfului profetului împreună cu eşecul lui este întâlnită la Sf. Ioan Hrisostom şi la părinţii anti-pelagieni. Apropierea de interpretări moderne, ca cea a lui B.S. Childs[55] este frapantă. Alăturarea celor două capitole şi succesiunea triumf-eşec astfel rezultată vrea să ne arate cât de apropiate sunt una de cealaltă credinţa şi contestarea, succesul şi descurajarea. Credinţa nu este doar o istorie a succeselor, ci mai degrabă de credinţă ţine şi experienţa opoziţiei şi a respingerii. Credinţa cuprinde şi 'experienţa crucii'. Ceea ce într-o lectură diacronică,[56] rămâne trecut cu vederea, reprezintă un câştig real în lectura sincronică a capitolelor 17-19. Cel care destramă figura finală a profetului se privează pe sine însuşi de aceste cunoştinţe.[57]

c) Mai ales în ciclul de interpretări, 'zel profetic şi filantropie divină', se observă o percepere a capitolelor 17 şi 18 ca o povestire unitară, cu un început şi un final. Ilie apare în 17, 1 şi dispare în final, în unele cazuri ca să nu distrugă cosmosul, în altele ca să lase loc Domnului să se întrupeze. Şi aici este evident caracterul sincronic, contextual, al acestor interpretări.

B. *Câteva idei se desprind în urma lecturii interpretărilor prezentate mai sus:*

— *libertatea în interpretare a autorilor patristici, asemenea 'parrhesiei' lui Ilie.* Există un duh de libertate, o vigoare şi energie interpretativă în textele patristice aşa cum astăzi nu mai întâlnim. De abia prin canonul 19 al sinodului Trulan (692) se marchează sfârşitul interpretărilor personale şi consacrarea compilaţiilor din scrierile anterioare[58] (ceea ce dintr-o perspectivă a istoriei recepţiei nu trebuie privit ca o notă negativă a acestei perioade).[59]

— *gândirea profund scripturistică a autorilor patristici.* Exegeza patristică este rodul lecturii continue a Bibliei şi îndelungii meditaţii asupra Scripturilor. Felul în care se articulează discursul autorilor patristici despre Ilie arată că în primul rând textul din 3R stă în atenţia lor. Ei observă amănunte care în lectura de azi sunt trecute cu vederea. Afraat revine mereu la Scriptură în învăţăturile sale, în care numele profetului Ilie apare de atâtea ori, din credinţa că numai „cel care citeşte Sfintele Scripturi, cele vechi şi cele noi, cele două Testamente, şi le citeşte cu convingere, acela poate să înveţe el, şi să-i înveţe pe alţii (Dem 22, 26). Autorii patristici sunt convinşi de altfel că bogăţia textului biblic nu poate fi epuizată. „Căci de ar fi zilele unui om la fel de numeroase ca zilele lumii, de la Adam şi până la sfârşitul veacurilor, şi ar sta

să meditze asupra Sfintelor Scripturi, tot nu ar cuprinde toată vigoarea profunzimii cuvintelor" (Afraat, Dem 22, 6).

— *multitudinea de sensuri ale textului sfânt.* Când întâlnim mai multe interpretări ale trimiterii lui Ilie la Cherit în catena atribuită Sf. Efrem Sirul (Reg Com) aceasta nu ne miră, fiindcă lucrarea, fiind o compilaţie târzie, are caracter compozit. Exemplară este însă exegeza pe care o face Sf. Maxim la 3R 17, 4-6. El dă două interpretări consecutive la acelaşi text, una mai degrabă ascetică/alegorică, cealaltă mai mult hristologică/tipologică. Apa este astfel văzută negativ în prima, simbolizând torentul ispitelor, pe când în a doua, ea reprezintă viaţa umană, cu ispitele şi greutăţile ei. Corbii sunt fie natura umană, fie neamurile care L-au primit pe Hristos, carnea este simbol al vieţii practice sau tip al Întrupării. Important este că din punct de vedere metodic, cele două interpretări nu sunt diferite, nu avem una istorică şi alta spirituală; în ambele se amestecă alegoria cu interpretarea tipologică. De aceea e semnificativ că Sfântul Maxim dă două interpretări la acest text, exemplificând polisemantismul Scripturii. Am observat mai sus sensurile diferite pe care Sf. Efrem le permite textului. Referitor la sensurile Scripturii Sf. Efrem face dealtfel o profesiune de credinţă a polisemiei în Diatessaron.[60]

— *caracterul pragmatic al exegezei.* Am afirmat mai sus că în mare parte, interpretările la Ilie au un caracter parenetic. Consideraţii de principiu sunt evitate în interpretare pentru a oferi ceea ce este de folos credincioşilor în viaţa lor. În prologul istoriei lausiace, Paladie arată că şi-a propus să vorbească despre monahii pe care i-a cunoscut şi i-a auzit. Autorul nu o face pentru a aduce un elogiu acestor părinţi, ci spre folosul sufletesc al celor ce o vor citi. Aceeaşi intenţie o observă şi la autorii Sfintei Scripturi: „Cei care au scris viaţa sfinţilor patriarhi, Avraam, Isaac şi Iacov, a lui Moise şi Ilie şi a altora nu au făcut-o pentru a-i lăuda, ci pentru a fi utili cititorilor lor" (Hist Laus Pr 7).

— *caracterul actual al Scripturii.* Biblia nu era pentru părinţii şi scriitorii patristici o carte a trecutului, ci Cartea prezentului. Pentru ei Ilie era viu. Era implicat, amestecat în greutăţile lor, în suferinţele lor doctrinale, în clipele lor de eroism. De aici aceste transformări pe rând şi înrolări sub diverse stindarde ale lui Ilie ca martir, apoi monah, propovăduitor al unităţii celor două Testamente împotriva lui Marcion, martor al atotputerniciei harului divin împotriva lui Pelagie. Astfel, treptat, s-au luminat diferitele trăsături ale profetului după necesităţile succesivelor generaţii.[61]

Pentru cel ce face exegeză astăzi aceste idei sunt impulsuri hermeneutice care credem că nu pot fi ignorate.[62]

Pr. Lect. Drd. C. OANCEA

NOTE BIBLIOGRAFICE

1 Pentru exegeza patristică la Ilie lucrarea de referinţă până în anii '90 era Gustave Bardy(ed.), *Elie le prophete. Selon les écritures et*

les traditions chrétiennes. Au Carmel, Paris: Desclée de Brouwer 1956 (Etudes carmelitaines 35). În ultimii ani au apărut mai multe cărţi care au ca autoare sau editoare pe Eliane Poirot:

— *Le saint prophete Elie d'apres les Peres de l'Eglise,* Spiritualité orientale, Nº 53, Abbaye de Bellefontaine, 1992;

— *Élie, archétype du moine: pour un ressourcement prophétique de la vie monastique,* Bégrolles-en-Mauges: Abbaye de Bellefontaine, 1995...;

— *Les prophetes Élie et Élisée dans la littérature chrétienne ancienne,* Turnhout: Brepols, 1997;

— *Les figures d'Élie le prophete,* Supplements aux Cahiers Evangile 100.

Datorită volumului de texte analizat, care depăşeşte cu mult pe cel al clasicei lucrări *Elie le prophete,* precum şi a modului variat de prezentare (cronologic în *Les prophetes Élie et Élisée;* sistematic în *Élie, archétype,* ordonate după origine, greceşti, latine şi orientale în *Le saint prophete Elie;* interreligios, urmând succesiunea episoadelor biblice, în *Les figures d'Elie)* orice studiu exegetic pe tema profetului Ilie rămâne îndatorat autoarei.

2 E. Poirot, *Le saint prophete Elie,* p. 19.

3 Acest tip de interpretare corespunde cu ceea ce în exegeza catolică este numit sens moral sau tropologic. Învăţătura despre cele patru sensuri ale unui text, atribuită Sf. Ioan Casian, dar formulată sistematic mai târziu, distinge patru sensuri într-un text biblic: sensul literal, sensul alegoric, sensul moral sau tropologic şi sensul anagogic. Ea este cunoscută şi sub formularea: *„Litera gesta docet, quid credas allegoria, moralis quid agas, quid speres anagogia"* — sensul literal ne arată ceea ce s-a întâmplat, sensul alegoric ne învaţă ce să credem, sensul moral ce să facem iar sensul anagogic ce să nădăjduim. În fapt se poate vorbi doar de două sensuri, literal şi spiritual, în cadrul celui din urmă fiind incluse cele trei tipuri de interpretări, corespunzătoare triadei pauline credinţă, iubire şi nădejde. De altfel la început nu se observă vreun interes în a diferenţia exact între sensurile neliterale. Pentru Sf. Grigorie de Nyssa, denumirea de tropologic, alegorie sau altele nu reprezintă motiv de dispută, cum mărturiseşte în prologul omiliei la Cântarea Cântărilor (Hom in Cant. Proem.). Vezi Christoph Jacob, *Allegorese: Rhetorik, Ästhetik, Theologie,* in Th. Sternberg (Hrsg.), *Neue Formen der Schriftauslegung?* CD 140, Freiburg 1992, 131-163; Christoph Dohmen, Günter Stemberger, *Hermeneutik der Jüdischen Bibel und des Alten Testaments,* Stuttgart; Berlin; Köln: Kohlhammer, 1996 (Kohlhammer- Studienbücher Theologie; Bd. 1, 2), p. 163; Manfred Oeming, *Biblische Hermeneutik - eine Einführung,* Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1998, p. 12.

4 „moralis quid agas".

5 *Le saint prophete Elie,* p. 27 şi nota 1.

6 E. Poirot, *Les prophetes Élie et Élisée*..., p. 349-350.

7 Autorul pe care îl citează Clement nu este cunoscut.

8 Canonul lui Iosif, cântarea 3.5, *Élie, archétype du moine*, p. 177.

9 A se vedea în Poirot, *Le saint prophete Elie.*, p. 22, unde sunt date și sursele interpretărilor.

10 Homilia adversus eos qui irascuntur, PG 31, 386.

11 Justificând uciderea trupelor de ostași din 4R 1, Cezar de Arles folosește un argument ce anticipează ideologia inchizitorială: „În vremea Sf. Ilie tot poporul iudeilor părăsise pe Dumnezeu și aducea sacrificii idolilor... De aceea Sf. Ilie, cuprins de zel pentru Dumnezeu, a pedepsit pe câțiva trupește pentru a-i vindeca pe toți sufletește" (Serm 125, 1, PL 39, 1823-1826).

12 Textele sunt prezentate în *Le saint prophete Elie*, unde datorită înrudirii lor tematice sunt împărțite pe familii de texte.

— omiliile pseudo-hrisostomice (A) Despre apostolul Petru și profetul Ilie, CPG 4513; PG 50, 725-736 și (B) Despre profetul Ilie și Izabela, CPG 4971;

— (1) Vasile al Seleuciei, Despre profetul Ilie, CPG 6656.11; (2) Ps.-Hrisostom, Despre profetul Ilie, CPG 4565; (3) Ps.-Hrisostom, Despre Marta, Maria, Lazăr și profetul Ilie, CPG 4639; (4) Roman Melodul, Imn pentru profetul Ilie, SC 99; (5) Anonim, Imn despre profetul Ilie și văduvă, toate aceste texte grecești fiind indicate ca lecturi liturgice pentru ziua de 20 iulie în omiliare bizantine.

— (6) Sf. Efrem Sirul, Despre Sf. Ilie (versiune greacă), CPG 4024; (7) Ps.-Efrem, Comentariu la cărțile regilor; (8) Ps.-Efrem, Ilie și văduva din Sarepta; (9) Ps.-Efrem, Despre profetul Ilie și arhanghelul Mihail (versiune georgiană, CPG 4145 24 și arabă, CPG 4160.7).

Motivul este întâlnit și la Sf. Irineu de Lyon (Adv Haer 4, 20, 10) și Sf. Grigorie de Nyssa (De Pythonissa), care însă nu îl dezvoltă, ci fac doar aluzie la el.

13 Textul (3).

14 Textele (1) și (2). Textul din urmă este socotit de J. Grosdidier de Matons drept o desfășurare în proză a condacului lui Roman Melodul, în vreme ce E. Poirot pledează pentru o dependență mai mare de textul lui Vasile al Seleuciei (vezi în *Le saint prophete Elie.*, p. 123).

15 Roman Melodul, Condac 7, 32. În textele (1), (2), (4) nu apare scena Carmelului. După învierea copilului urmează imediat venirea ploii, apoi recidiva în zel distructiv a lui Ilie și înălțarea, ca o măsură de necesitate. În schimb în Efrem grec (6) înălțarea profetului apare ca recompensă pentru actul de convertire al poporului pe Carmel.

16 „Când ziua mea Doamne? Mai este Ilie, mai este, îi răspunde Dumnezeu. După ce trec câteva zile Ilie merge din nou la Dumnezeu și Îl întreabă: „Mai este Doamne? Apoi Ilie, ziua ta a trecut, așteaptă până la anul ce vine. Atunci Ilie, de ciudă și necaz, pornește tunete și fulgere... atunci încep ploile cele mari de după Sfântul Ilie". (T. Pamfil, *Sărbătorile românilor*, după N. Neaga, *N'am venit să stric legea — considerații generale privitoare la însemnătatea Vechiului Testament*, Sibiu, 1940, p. 197).

17 Pyth, după *Les figures d'Elie*, p. 65. Pentru o traducere diferită, dar mai puţin clară, a se vedea cea românească a părintelui T. Bodogae, în PSB 30.

18 Pyth.

19 Petru, 2. La fel se argumentează şi în „Discursul despre profetul Ilie şi Izabela" (BHG 577 b; CPG 4971). Între cele două texte se observă de altfel o dependenţă literară (E. Poirot, *Le saint prophete Elie*, pag. 111).

20 Ps. Hrisostom, Martham.

21 Ilie intuieşte planul Domnului şi răspunsul lui la porunca primită este pe măsură: Tu îmi pregăteşti o masă acoperită de cărnuri, ca pentru un neam străin, mie, care am fost crescut în rânduiala ascetică de la bun început?" (Ps Hrisostom, Martham).

22 Efrem arm, imn 18, în *Le saint prophete Elie*, p. 368.

23 Efrem arm, imn 19, în *Le saint prophete Elie*, pag. 371.

24 Efrem arm, Hymn 19, în *Le saint prophete Elie*, pag. 372.

25 Omilia a 3-a la Ps 36, § 10.

26 *Les figures d'Elie*, pag. 67.

27 Caracteristic interpretării spirituale sau tropologice este explicarea evenimentelor biblice ca imagini ale sufletului uman. Ierusalimul poate fi şi simbol al bisericii şi simbol al sufletului omenesc: căci în ambele e prezent Dumnezeu. Accentul se pune în aceste interpretări pe ceea ce se repetă zilnic în interiorul uman. Vezi Christoph Dohmen; Günter Stemberger, *Hermeneutik der Jüdischen Bibel und des Alten Testaments*, Stuttgart; Berlin; Köln: Kohlhammer, 1996 (Kohlhammer-Studienbücher Theologie; Bd. 1, 2), p. 163-164.

28 Prima carte a „Instituţiilor primilor monahi" a fost considerată mult timp primul regulament al carmeliţilor. Textul face parte din opera unui autor catalan, Filip Ribot (+1391). Acesta atribuie prima carte a 'Instituţiilor' episcopului Ioan al Ierusalimului (aprox. 412). Deşi ipoteza e grea de susţinut, în opinia cercetătorilor, problema datării acestei scrieri nu este încă rezolvată. Vezi în *Les figures d'Elie*, pag. 69. Am inclus totuşi textul printre celelalte interpretări patristice întrucât din punct de vedere doctrinal corespunde cu perspectiva răsăriteană asupra vieţii ascetico-mistice: despătimirea şi viaţa virtuoasă ca interpretarea la 17, 3; contemplarea şi experierea slavei dumnezeieşti ca interpretare la 17, 4.

29 Prepoziţia *în* care desemnează locul ascunderii noastre şi locul ascunderii profetului apare în versiunea Vulgatei, «et abscondere in torrente Charith — ascunde-te în pârâul Cherit».

30 „Quaestiones et dubia", Q 185, după ediţia lui J. H. Declerck, (CCSG 10, Turnhout 1982). Textul din Patrologia lui Migne (PG 90, 785-856) numără doar 79 de întrebări, din care doar întrebarea 7 se referă la Ilie. Ediţia lui J.H. Declerck ridică considerabil numărul întrebărilor la 239, datorită descoperirii unei colecţii de întrebări în manuscrisul Vatican gr. 1703. Dintre acestea, trei alte întrebări îl privesc pe

profetul Ilie: Q 185, 192 și 193. Vezi, în *Le saint prophete Elie,* p. 217, de unde am tradus textul.

31 Sau 'torent' - apă ce curge repede, cum sunt cele ce se formează iarna în munții Palestinei; astfel, gnosticul înfruntă 'torentul patimilor' în alegoria Sfântului Maxim.

32 P. Herve de l'Incarnation, art. cit., p. 194.

33 Demonstr. 6, Despre călugări.

34 Fuga 6, 34.

35 Efrem arm., imnul 19.

36 E. Poirot, vorbește de o singurătate 'ontologică', *Elie, archétype,* pag. 60).

37 Ps Hrisostom, Martam.

38 Martyrius (Sahdona), Perfect 1, 4, 3, 21-22). De remarcat că autorul acestui text considera la fel ca și unii autori moderni, că Ilie obișnuia să se retragă la muntele Carmel. Aceeași afirmație o întâlnim și la Nil al Ancirei, Mon Exe 60). Vezi și la Sfântul Grigorie de Nyssa, Virg 6, 1, la interpretări la 17, 5-6.

39 Demonii se tem că Sf. Antonie le va lua dreptul de stăpânire asupra pustiei prin nevoințele sale (Vit Ant 8).

40 Carmelul este socotit în mai multe texte ca loc deșert.

41 „ Și bătându-și joc de ei, zicea: Dacă ați avea vreo putere în voi, ar fi fost destul să vină numai unul dintre voi. Dar fiindcă v-a slăbit Domnul, încercați să mă speriați prin mulțime. E un semn al neputinței voastre... Dar aceia, încercând multe, scrâșneau din dinți încât se făceau mai degrabă pe ei de râs, decât pe el". Cuvintele Sf. Antonie sunt ecouri ale cuvintelor lui Ilie: „... căci sunteți mulți" (18, 25); „La amiază Ilie își bătea joc de ei zicând..." (18, 27); multiplele și feluritele încercări ale demonilor amintesc de practicile rituale fără rezultat ale profeților lui Baal (18, 28-29).

42 Paradoxal fiindcă în referatul creației pământul pustiu, necultivat și arid din Gen 2, 5 și 3, 17 b, 19.23, este contrariul paradisului: omul este luat din pustietate și așezat în grădina Edenului, apoi alungat în aceeași pustietate 3, 23.

43 Th. Spassky, *Le culte du prophete Elie et sa figure dans la tradition orientale,* în *Elie le prophete,* p. 222.

44 Virg 6, 1; Prin considerațiile generale pe care le face, poate să fie referire atât la Cherit cât și la fuga în pustie din capitolul 19. Vezi textul la pag. 8.

45 Ad Fortunatum, de exhortatione maryrii, 9; CSEL 3/1, 337; Coll. Avellana, II, III. CSEL 35, 40.

46 Ciprian, Ep 67, 8; CSEL 3/1, 741-742.

47 Citat parțial.

48 După Poirot, *Les prophetes Élie et Élisée,* p. 440.

49 Apologia pentru fuga sa 10; 17; 18; 20; 22, în Les figures d'Elie, p. 74.

50 Este vorba de un capitol al disertației noastre aflată în curs de elaborare.

51 P. Herve de l'Incarnation, *Elie chez les peres latins*, în Gustave Bardy(ed.), *Elie le prophete. Selon les écritures et les traditions chrétiennes. Au Carmel*, Paris: Desclée de Brouwer 1956 (Etudes carmelitaines 35), p. 200.

52 Le saint prophete Elie, p. 27 şi nota 1.

53 Repetăm aici faptul că nu conţinutul antisemit al acestor texte ne interesează, ci metoda, modul de lectură al textului biblic, de observare a relaţiilor pe care el le propune.

54 B. O. Long, în interpretarea noastră diacronică, tema renaşterii lui Israel aparţine prelucrării postexilice?) a compoziţiei.

55 B. S. Childs, *On Reading the Elijah Narratives:* Interprteation 34 (1980), 128-137.

56 care consideră capitolul 19 doar ca pe o tradiţie diferită despre profetul Ilie (Würthwein) sau ca o continuare a naraţiunii despre secetă din perspectiva mai târzie a eşecului misiunii istorice a lui Ilie (Steck).

57 Manfred Oeming, *Biblische Hermeneutik-eine Einführung*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1998, p. 79.

58 *Les prophetes Élie et Élisée*, p. 469.

59 Rolul pozitiv şi determinant al unei istorii a recepţiei pentru înţelegerea actuală, a fost accentuat în gândirea contemporană de filosoful H. G. Gadamer.

60 Vezi S. Brock, *Efrem Sirul, I. Ochiul luminos; II. Imnele despre paradis*, trad. Pr. Mircea Ielciu şi diac. Ioan I. Ică jr., Sibiu, ed. Deisis, 1998, p. 71.

61 P. Herve de l'Incarnation, p. 207.

62 Texte patristice folosite:

Afraat, *Demonstrationes*, SC 349; 359.
Sf. Atanasie al Alexandriei, *Apologia de fuga sua*, PG 25, 644-680.
Sf. Atanasie al Alexandriei, *Vita Antonii*. SC 400.
Sf. Ambrozie al Milanului, *De Helia et Ieiunio*, PL 14, 697-72.
Sf. Ambrozie al Milanului, De fuga saeculi, 6, 34; PL 14, 585-586.
Sf. Ambrozie al Milanului, *Expositio in psalmo 118*, CSEL 62.
Sf. Ciprian al Cartaginei, *Ad Fortunatum, de exhortatione maryrii*, 9; CSEL 3/1, 337; Coll. Avellana. II, III, CSEL 35, 40.
Sf. Ciprian al Cartaginei, *Epistola 67, 8;* CSEL 3/1, 741-742.
Sf. Chiril al Alexandriei, *Commentarius in xii prophetas minores*, PG 71, 32.156.
Diadoh al Foticeei, *Capita centrum de perfectione spirituali*, SC 5ter, 1996.
Sf. Efrem Sirul (arm), Imne 18; 19, in Le saint prophete Elie, p. 368-371.
Ps Efrem, *Reg Com*, Assemanus I, p. 486-520.
Sf. Grigorie de Nyssa, *De pythonissa ad Theodosium episcopum*, PG 45, 40-414, CPG 3146.
Sf. Grigorie de Nyssa, *De virginitate* SC 119.
Hesychius de Ierusalim, *Homilia 2 in ressurectionem Lazari*, CPG 6576.
Sf. Ioan Hrisostom, *In Heliam et viduam*, PG 51, 337 - 348.
Sf. Ioan Hrisostom, Homiliae in Matthaeum 56, 2, PG 57, 13-58, 794.

Sf. Ioan Hrisostom, *De virginitate*, 81, SC 125.
Sf. Ioan Hrisostom, *Epistulae ad Olympiadem*, 10, 3-5, SC 13.
Ps. Hrisostom, *Oratio in Eliam prophetam*, CPG 4971; BHG 577b.
Ps. Hrisostom, *In Eliam prophetam sermo*, PG 56, 583-586.
Ps. Hrisostom, *In ss. Petrum et Heliam*, PG 50, 725-736.
Ps. Hrisostom (copt.), *Encomium in Heliam prophetam*, CPG 5150, 4, Transactions of the Society of Biblical Archeology 9, p. 355-404.
Ps. Hrisostom, *In Martham, Mariam et Lazarum*, CPG 4639; 7900.3.
Sf. Irineu de Lyon, *Adversus Haereses, 4, 20, 10*, SC 100/2.
Sf. Maxim Mărturisitorul, *Quaestiones et dubia*, PG 90, 785-856; CCSG 10.
Origen, *Homilia 3 in psalm. 36, § 10*, SC 411.
Origen, *Homiliae in Jeremiam*, 14, 14.16.
Paladie, *Historia Lausiaca*, CPG 6036.
Tertulian, *Adversus Marcionem*.
Tertulian, *Scorpiace 8, 3*, CCSL 2.
Tertulian, *De ieiunio adversus psychicos 6, 5-7*.
Sf. Vasile cel Mare, *Homilia adversus eos qui irascuntur*, PG 31, 368.
Vasile ale Seleuciei, *Sermo xli, In Eliam*, PG 85, 148-157.

CAZUL BARDESANE.
O DILEMĂ PATRISTICĂ SAU FILOZOFICĂ?

Bardesane (Bar Daişàn sau Ibn Disan)[1], personalitate marcantă a creştinismului timpuriu, cât şi a Antichităţii târzii, n-a fost doar un adept al doctrinei lui Valentin, ci el însuşi a fost întemeietor de şcoală, iar gruparea pe care a format-o i-a purtat numele. Se va fi născut la 11 iulie 154[2] la Edessa sau în apropierea ei ca fiu al unei perechi originare din Arbela. Porphyrios[3] ne spune că ar fi fost babilonian, Iuliu Africanul[4], care l-a cunoscut în 195 la curtea regelui Abgar Bar Mâânu (177—212)[5], că ar fi fost part, însă ar fi crescut la Mabbogh (Hierapolis), datorită expatrierii părinţilor lui în urma unei conspiraţii, Ieronim[6], Epifanie[7] şi Ioan Damaschinul[8] îi atribuie origine mesopotamiană, iar Eusebiu[9] ne spune că era de neam sirian. Se încreştinează fiind atras de predicile şi învăţăturile episcopului Edessei, Ustasp, iar în anul 179 este făcut diacon ori preot de acelaşi episcop[10]. După istoricul armean Moise de Khora (sec. V)[11], Bardesane ar fi evanghelizat toată Armenia, însă fără prea mare succes. Evanghelizarea Armeniei de către Bardesane s-ar fi datorat refuzului său de a abjura de la creştinism la rugămintea împăratului Caracalla (211—217), cuceritorul Siriei orientale, motiv pentru care el a trebuit să se refugieze acolo între anii 216—217[12]. Către anul 222 a revenit la Edessa unde a şi murit.

A fost Bardesane ortodox, gnostic sau păgân chaldeean[13]? El însuşi mărturiseşte că aparţine *ereziei (şcolii — hairesis)* creştinilor, atunci când vorbeşte despre voinţa lui Dumnezeu, libertatea umană şi influenţa astrelor: *„Ce vom zice despre erezia (şcoala) creştinilor. N-am ajuns noi credincioşii ei numeroşi sub regiuni diferite, în întreaga naţie, în toată regiunea? Şi fără să ţinem seama cât de mulţi suntem n-am primit un singur nume?“*[14]. Epifanie[15], Pseudo-Augustin[16] şi Ioan Damaschinul[17] menţionează despre Bardesane că la început a fost un creştin ortodox erudit, ca mai apoi, îndepărtându-se de adevăr, să cadă în „molima“ valentiniană. După Eusebiu de Cezareea, Bardesane *„fusese mai întâi la şcoala lui Valentin, dar după ce a ajuns să o cunoască mai bine a dispreţuit-o şi a combătut cele mai multe din scorniturile acestui om. Avea convingerea astfel că de acum s-a întors la o învăţătură mai curată. Totuşi n-a ajuns să se spele deplin de pata vechii erezii“*[18]. Dar tot Eusebiu mărturiseşte în *Praeparatio Evangelica* că sirianul *„a ajuns pe vârful ştiinţei chaldaice“* (ep'akron de tês chaldaikês epistêmês elêlakotos)[19], adică al astrologiei. Ipolit[20] scrie că a fost valentinian de factură orientală împreună cu Axionicos, iar Ieronim ne relatează că *„Bardesane a fost socotit vestit în Mesopotamia, fiind primul însoţitor al lui Valentin (primum Valentini sectator), pentru ca apoi, devenindu-i potrivnic, să întemeieze el o nouă*

erezie (deinde confutator, novam haeresim condidit)"[21]. Efrem Sirul[22] (†373), Diodor din Tars[23] (†394) și Firmicus Maternus[24] (sec. IV) văd în el mai degrabă un propovăduitor al astrologiei, decât al învățăturii lui Hristos. După Theodor bar Khonai[25] (sec. VIII—IX), Bardesane a fost păgân, dar s-a convertit la creștinism și apoi a devenit preot voind să ajungă episcop. El întemeiază o nouă erezie care îi poartă numele. Autorii creștini și arabi din secolele VIII—X, Iacob de Edessa[26], Gheorghe al Arabiei[27] și Masoudi (al-Mas'ûdi), îl consideră pe Bardesane și ucenicii săi urmași ai lui Marcion și ai lui Mani, care învățau dualismul ontologic, dochetismul și negarea învierii trupului. Iată ce scrie autorul arab Masoudi (sec. X) despre aceștia: „*Noi am vorbit despre diferența dintre Mani și dualiștii care l-au precedat ca Ibn Daisah (Bar-Desan) si Marcion; credința acestor autori era comună în cele două principii, unul bun, altul rău, demn de dispreț și teamă. Sub Marcus, supranumit Aurelius Caesar, Bar-Desan, episcop de Boha (Edessa), în Mesopotamia, răspândește doctrina sa și întemeiază secta dualiștilor bardesainiți. Ei erau dualiști ca și marcioniții sau maniheenii*"[28]. Moise bar Kepha, însă, episcop în Beth Raman și Beth Ceno (†903) care i-a cunoscut bine opera spune că Bardesane a fost creștin[29], iar Mihail Sirianul (1166—1199), episcop de Antiohia, îl acuză că „*a folosit horoscopul pentru Domnul nostru. El zice că Mesia, Fiul lui Dumnezeu, s-a născut sub Jupiter și a fost răstignit sub Marte*"[30].

Considerat părintele literaturii siriace creștine[31], Bardesane, potrivit tradiției patristice a avut o operă vastă, produs al fuziunii dintre creștinism, gnosticism și păgânismul chaldeean[32]. Opus-ul bardesanit, apologetic în fond, va fi fost renumit prin dialogurile, tratatele și imnele sale, alcătuite în limba siriacă și traduse în greacă de către ucenicii săi. Eusebiu de Cezareea[33] și Theodoret de Cyr[34] amintesc despre niște *Dialoguri* împotriva lui Marcion, marcioniților, precum și împotriva căpeteniilor altor învățături rătăcite. Efrem Sirul[35] și Sozomen[36] spun că Bardesane a compus *150 de psalmi* (cântări sau imne) aidoma regelui David, fiind primul care a introdus acest gen în literatura și cântarea religioasă siriacă Tot Efrem îi atribuie o lucrare intitulată *De mysteriis*[37], ce a fost model pentru o operă omonimă a lui Mani. Filosoful grec Porphyrios citează fragmente în *De Styge*[38] și *De abstinentia*[39] dintr-o operă a lui Bardesane, *Despre India*, care ar fi fost scrisă în ultimii ani de viață după ce a întâlnit o ambasadă indiană la curtea împăratului Heliogabal (i. e. Marcus Aurelius Antoninus «218—222»). După episcopul Gheorghe al Arabiei[40], Bardesane a compus o lucrare *Despre conjuncțiile planetelor*, care tratează durata revoluției planetelor și despre vârsta pământului. Autorul arab Ibn Abi Jakub[41], trăitor în secolul al X-lea îi atribuie alte trei scrieri: *Tratat despre lumină și întuneric; Despre natura spirituală a Adevărului; Despre ceea ce este schimbător si despre neschimbare* Dar cea mai importantă lucrare din opus-ul bardesanit, păstrată aproape în întregime, rămâne dialogul *Despre destin către Antonin*[42], cunoscută și sub numele *Liber Legum Regionum*[43] (*Cartea legilor țărilor* — titlu ce reiese din contextul dialogului) sau *Dialogurile lui (Bardesane) către(cu) discipoli( ) săi*[44]. Adresat ori împăratului Carracala (Marcus Aurelius An-

toninus «211—217») ori împăratului Heliogabal («218—222», numit aşa pentru că în tinereţe fusese preot al cultului lui Helios), cei doi fiind desemnaţi de Eusebiu[45] cu un singur nume: cel de Antonin, dialogul va fi fost compus împotriva astrologului Avida[46], dar redactarea lui din siriacă în greacă a fost realizată de Filip[47], un discipol apropiat al lui Bardesane. Tema principală a dialogului este cauza răului natural şi mai ales al celui moral. Avida susţine că dacă Dumnezeu există el este cauza răului, iar destinul este lucrarea diavolului, căci Dumnezeu ar fi trebuit să facă omul aşa încât acesta să nu poată să păcătuiască. Bardesane îi răspunde că Dumnezeu n-ar fi putut să creeze omul în acea stare, fiindcă l-a făcut unealtă curată cu libertate (liberul arbitru), dar şi cu lipsuri. Avida întreabă dacă cauza răului nu trebuie pusă în natura omului. Bardesane îi spune că natura este una în fiecare specie, unde într-un mod grosolan din pornirea naturii sunt mişcate toate ce sunt părtaşe speciei, dar nu la fel păcătuiesc toţi oamenii, fiindcă, dimpotrivă, sunt oameni care ajung la fapte mai bune păstrând nevătămată natura umană. Aşadar păcatul sau răul nu provin din natura umană. Apoi Avida întreabă dacă răul nu provine din destinul astrologic. Bardesane îi răspunde că acest lucru nu se poate, fiindcă oamenii sunt născuţi sub aceeaşi influenţă a planetelor, şi, ba mai mult, ei nu se supun influenţei lor, ci urmează propriile legi, tradiţii şi obiceiuri, care, deşi sunt diferite între ele, nu se opun destinului astrologic. În sfârşit, Avida întreabă dacă acele legi la care se supun oamenii nu sunt vreo manifestare a destinului, căci într-o anumită regiune are o mai mare putere o anumită planetă şi acea influenţă a planetei se numeşte lege astrologică. Bardesane răspunde că într-o astfel de regiune se găsesc mai degrabă diferitele legi şi prin urmare nu există nici o influenţă a planetei acelei regiuni. Cu toate acestea în dialog Bardesane atribuie răul natural, precum şi moartea şi bolile, influenţei planetelor. Acest rău natural (*malum physicum*) supune trupul în toată existenţa sa pământească, dar nu poate influenţa şi supune spiritul (*nous*), care este dotat cu liberul arbitru. În concluzie există trei elemente principale cu care omul îşi petrece existenţa: natura, destinul şi liberul arbitru (vide infra).

Doctrina din fragmentele păstrate arată că înţeleptul sirian învăţa existenţa într-un singur Dumnezeu atotputernic, care a creat lumile (inteligibilă şi sensibilă) prin Logosul său şi Duhul Sfânt (Mama/Sophia)[48]. La început Dumnezeu a făcut elementele pure (ousiai/*itjé*)[49], care existau în afara lui Dumnezeu într-o deplină armonie. Fiecare ocupa o parte: lumina se afla la răsărit, vântul (aerul) la apus, focul la miazăzi, apa la miazănoapte[50]. În adânc, despărţit de ele, exista un al cincilea element: întunericul, care era adversarul lor, iar peste ele sălăşluia Domnul[51]. Întunericul nu poseda o calitate activă în sine, dar a rezultat dintr-o catastrofă originară, cauzată intenţionat sau din întâmplare. Ridicându-se din adânc el s-a amestecat cu elementele pure, pe care le-a adus în mişcare şi în curgere continuă. Din acest amestec s-a nascut universul (lumea sensibilă) şi fiinţele. Astfel lumea este un amestec dintre bine şi rău (*natural*, i.e. întunericul / cei şapte arhonţi?). Dumnezeu nu este creatorul răului (*natural sau ontologic / moral*)[52], pentru că el a

creat toate ființele raționale (îngerii și oamenii) cu liberul arbitru. Răul subzistă, căci nu vine din materie, dar vine de la cel (cei) potrivnic(i) și nu lucrează de o putere efectivă, decât dacă este alcătuit din greșeală și rea voință. Omul este după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. El a fost creat trup, suflet și spirit (rațiune-nous). Trupul este un amestec al elementelor lumii: lumină, foc, vânt, apă, întuneric și depinde de planete (unele bune, de dreapta, altele rele, de stânga) pentru viață și moarte, noroc sau nenoroc, sănătate ori boală[53]. El nu învie[54]. Sufletul este divin și nemuritor[55], iar prin „nous" este capabil de liberă alegere și purificare (*Jubernatio pulchra mentis liberae et animae*[56]; *Într-adevăr nu așa făptuiesc oamenii, ci prin lucrările trupurilor lor își păzesc natura precum animalele, iar prin lucrările spiritului orișice vor face, atât ca libertate și hotărâre prevăzută, cât și ca chip al lui Dumnezeu*[57]). Astfel omul poate săvârși binele și poate evita sau face răul, dar va fi răsplătit pentru faptele sale (*Binele este propriu omului, și prin urmare el se bucură ori de câte ori a făcut binele. Răul este lucrarea proprie a celui potrivnic, de aceea când omul este rătăcit și nesănătos în natura sa, face cele urâte*[58]). Tema răului natural și moral nu este prea explicită în fragmentele bardesanite, de aceea nu știm cum și cât de mult afectează acesta ființa umană în întregul ei. Sunt fragmente din opus-ul bardesanit, care afirmă doctrina creștină în ceea ce privește omul, dar există fragmente ce aparțin doctrinei gnostice ori mazdeene. Acestea se datorează dezvoltării ulterioare a gândirii bardesanite sub influența teologiei valentiniene (vide infra). Hristos este Mântuitorul pogorât din „camera nupțială a luminii" pentru a arăta calea de întoarcere către locul Luminii (lumea inteligibilă)[59]. Creștinii sunt *„noul popor"* al lui Dumnezeu, care este Judecătorul[60] tuturor ființelor în ultima zi. Eshatonul va avea loc când elementele întunericului vor dispărea din lume, iar acest proces de purificare va dura șase mii de ani[61], după care armonia originară va fi restabilită potrivit tainei Crucii[62].

După mărturiile scriitorilor patristici gândirea bardesanită a fost răspândită, tradusă și dezvoltată de trei principali discipoli[63]: *Harmonios, Filip și Marinos.*

Harmonios era fiul său și a fost instruit în mod deosebit la Atena. Deși se pare că s-a îndepărtat de *„erezia paternă"*, însă nu în întregime, a fost preocupat sub influența învățăturilor filosofilor greci de problematica sufletului, a nașterii, a pieirii trupului și a metempsihozei. A compus numeroase melodii armonioase în limba părintească (hê phonê patrios) cu ajutorul cărora și-a propovăduit opera[64]. Mai târziu Efrem Sirul a luat de la aceste cântări armonia melodiei alcătuindu-și cu ajutorul lor faimoasele *madhrase „oferind celor ce-l ascultau o doctorie foarte plăcută și foarte folositoare"*[65].

Despre *Filip*[66] știm doar că este traducătorul și redactorul operei *Liber Legum Regionum*, iar *Marinos* apare ca interlocutor în dialogul lui Adamantius *De recta in Deum fide*[67] alături de autor (ortodox), Droserius (valentinian), Meghethius și Marcu (marcioniți), Valens (autor al

propriilor erezii) şi alţii. Având ca model lucrarea lui Metodiu de Olimp *Despre liberul arbitru*, dialogul tratează esenţialele teme ale frământatelor secole II şi III, Dumnezeu ziditorul, Dumnezeu-Logosul, Duhul-Sfânt, învierea, liberul arbitru şi răul ontologic şi moral. Bardesanitul Marinos afirmă că Dumnezeu nu este creatorul răului; răul provine de la diavol şi trup (materie); Hristos Logosul nu este născut dintr-o femeie, ci a trecut printr-o femeie ca apa printr-un tub; el a luat trup în aparenţă (dokêsei) ca îngerii care i s-au arătat şi lui Avraam la stejarul Mamvre; trupul este alcătuit din elemente (apă, foc, aer, pământ) şi se schimbă în fiecare zi; după moarte fiecare element se reîntoar e la starea sa cum o regăseşte, dacă nu cumva va sluji altor trupuri; aşadar, trupul nu participă la înviere. Se observă în doctrina lui Marinos acea dezvoltare ulterioară despre care vorbeam datorată influenţei filosofiei greceşti (în special cea stoică şi medio-platonică) prin creuzetul gândirii valentiniene.

Şcoala lui Bardesane era întâlnită încă la Edessa în secolul al VIII-lea şi chiar în secolul al X-lea în Chorasan şi Turkestanul chinez, după această dată nu mai avem nici o menţiune despre existenţa ei[68].

Dr. LUCIAN GROZEA

ABREVIERI

AV Analecta Vlatadon ed. de Panayotis C. Christou, Thessaloniki, 1969 sq.

BKV Bibliothek der Kirchenväter, hrsg. von Fr. Reithmayr — V. Thalhofer, Kempten, 1869—1888.

CSCO Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, ed. de J.B. Chabot, I. Guidi, H. Hyvernant, B. Carra de Vaux, J. Forget, Paris, 1903 sq.

DPAC Dizionario Patristico e di Antichita Cristiane, 2 vol., ed. de A. Di Bernardino Roma, 1983.

DTC Dictionnaire de Théologie catholique, ed. de A. Vacant, E. Mangenot şi E. Amman, Paris, 1903, sq.

EB Encyclopaedia Britannica, 11Edition, New York, 1910 sq.

Gnosis Gnosis, Festschrift für H. Jonas, ed. de B. Alland, Göttingen, 1978.

NTS Novum Testamentum Supplements, ed. de W.C. von Unnick, Leiden, 1963 sq.

PG Patrologiae cursus completus, series graeca, ed. de J.P. Migne, Paris, 1857 sq.

PL Patrologiae cursus completus, series latina, ed. de J.P. Migne, Paris, 1844 sq.

Platon Platon, Opere, vol. I—VII, ed. de C. Noica şi P. Creţia, Bucureşti, 1974—1993.

PSB Părinţi şi Scriitori Bisericeşti, Bucureşti, 1978 sq.

PSyr Patrologia Syriaca, ed. de R. Graffin, 3 vol., Paris, 1907.

SCh Sources Chrétiennes, ed. de H. Lubac, J. Dánielou, C. Mondesert, Paris, 1941, sq.

ZKG Zeitschrift für Kirchengeschichte, Stuttgart.

Note bibliografice:

1. pentru etimologia numelui vezi la *J. Matter, Kritische Geschichte des Gnosticismus*, t. I, trad. de Gh. H. Dörner, Heilbronn, 1844, pp. 177—178.

2. după *Ilie de Nisibe, Chronographia* în CSCO III, 7/8 (ed. *E. W. Brooks*) s-ar fi născut pe la anul 134; după *Mihail Sirianul, Chronicon Anonymum (Chronique)*, (ed. *J. B. Chabot*, Paris, 1900, t. 1, fasc. 2, p. 110) la anul 144; iar după *Chronicon Edessenum* în CSCO III/4 (ed. *I. Guidi*) și Agapios de Membig (Hierapolis) la anul 154 la Tamuz; vezi și *A. von Harnack, Die Chronologie der Altchristlichen Literatur bis Eusebiu*, t. 1, Leipzig, 1897, p. 534. *N. M'Lean, Bardaişan*, în EB[11], III/1910, pp. 395—396; *O. Bardenhewer, Geschichte der Altkirchlichen Literatur*, t. 1, 2 Auflage, Freiburg im Breisgau, 1913, pp. 364—368; *A. Baumstark, Geschichte der syrischen Literatur*, Bonn, 1922, pp. 12—14; *F. Nau, Bardesane l'Astrologue, Le livre des lois des pays, text syriaque et traduction française avec une introduction et de nombreuses notes*, Paris, 1899, p. 8 sq; idem, *Bardesane* în DTC II/1923, col. 391—401; PSyr., I/II, pp. 510.

3. *De abstinentia*, IV, 17—18, în *Fragmenta historicorum greacorum*, ed de V. Langlois și F. Didot t. V, b, Paris, 1872, pp. 70—72.

4. *Kestoi (Broderii)*, 29 apud. *L.W. Barnard, Early Syriac Christianity, în Studies in Church history and patristics*, AV 26/1978, p. 52;

5. *Chronographia*, LIII, apud. *W.H.C. Frend, The Rise of Christianity*, Philadelphia, 1985, p. 296; p. 306, n. 151—152; regelui Abgar al IX-lea cel Mare se datorează expansiunea creștinismului în ținutul Osrhoenului, care avea capitala la Edessa; se pare că a fost bun prieten cu Bardesane. *Iuliu Africanul* ne spune că regele a fost „un om sfânt, care a crezut în Hristos" *(Chron*, 1.c.), iar *Epifanie de Salamina* îl numește „cel mai cucernic bărbat" *(Panarion*, 56, 1).

6. *De viris illustribus liber*, 33, ed. de *I.N. Dianu*, București, 1919.

7. *Panarion*, 56, 1, PG 41.

8. *De haeresibus*, 56, PG 94.

9. *Praeparatio Evangelica*, VI, 9, 32, PG 21.

10. cf. *A. Baumstark*, op. cit., p. 13; *W.H.C. Frend*, op. cit., p. 296.

11. *Istoria armeană*, II, 66, ed. de *V. Langlois, Collect on des historiens anciens et modernes de l'Arménie*, t. II, Paris, 1869.

12. vezi și *A. Baumstark*, op. cit., p. 13; *J. Quasten, Patrologia*, I, Roma, 1980, p. 232; *W.H.C. Frend*, op. cit., pp. 295—296.

13. sunt și cercetători moderni care nu îl consideră pe Bardesane ca făcând perte din rândul gnosticilor, ci a celor ce s-au preocupat de filosofia naturii (cf. *H.H. Schaeder, Bardesanes von Edessa in der Ueberlieferung der griechischen und der syrischen Kirche*, în ZKG, LI, 1932, pp. 21—74 (61—62); *U. Neymeyr, Die chrislichen Lehren im zweiten*

Jahrhundert, Ihre Lehrtätigkeit, ihr Seldstverständnis und ihre Geschichte, Leiden — New York, 1989, pp. 158—168).

14. *Eusebiu de Cezareea, Praeparatio Evangelica*, VI, 10, 45; *F. Nau* (op cit., p. 55) şi *L. W. Barnard (Early Syr. Christ.*, pp. 213) dau o altă variantă (cea siriacă) a acestui text: „Ce vom zice noi despre noul neam al creştinilor noştri, pe care în fiecare regiune Mesia i-a întemeiat la venirea sa? Pentru că iată, toţi dintre noi, oriunde am fi, suntem numiţi creştini după Numele lui Mesia".

15. „Acesta este originar din Mesopotamia, din oraşul Edessa, iar la început a fost cel mai de seamă bărbat şi a scris foarte multe cărţi, pe când încă era sănătos şi integru la minte. Fiindcă atunci se afla în Biserica universală şi desigur a fost cunoscător al limbii greceşti şi al celei siriace... Într-adevăr, când s-a îndreptat spre nenorocirea lui Valentin, din ticăloşia lor a luat acel venin dăunător şi neghina" *(Panarion*, 56, 1—2).

16. „Acest Bardesane se spune că a fost un creştin desăvârşit, însă, după aceea a ajuns discipolul lui Valentin, încât a zis că trupul omenesc este rău, iar sufletul bun. Atunci l-a condamnat în Cappadocia episcopul Theocrit, care învăţa că Dumnezeu le-a făcut pe ambele bune, pe ambele le-a unit, iar pentru trupul omenesc nu natura este de vină, ci neascultarea" *(Praedestinatus*, 35, PL 53).

17. Acest Bardesane originar din Mesopotamia la început a îmbrăţişat credinţa adevărată şi s-a distins în filosofie. Însă apoi s-a îndepărtat de adevăr şi în acelaşi timp a învăţat cu Valentin, cu excepţia unor puţine lucruri în care se deosebeşte de el" (De *haeresibus*, 56).

18. *Ist. bisericească*, IV, 30, 4 în PSB 13/1987.

19. VI, 9, 32.

20. *Philosophoumena*, VI, 35; VII, 31, PG 16/III.

21. *De vir. ill.*, XXXIII.

22. „Durerea rostită de Domnul nostru a căzut asupra lui Bardesane, care a creat cele şapte fiinţe veşnice (eonice), deoarece sâmburele adevărului l-a îndepărtat şi l-a lăsat în voia soartei. El vesteşte semnul Zodiacului şi cercetează ora (a naşterii, horoscopul), învaţă despre cele şapte planete şi caută începuturile. Durere înşeptită luă asupra lui şi o lăsă moştenire ucenicilor (madhrasa 51,6 în Ausgewählte Schriften des hl. Ephräm von Syrien aus dem Syrischen und Griechischen übersetz von P. Pius Bingerle, BKV, 11/2, Kempten, 1873, p. 307; vezi şi madhrasele 30 şi 40, pp. 241; 245); după PSyr., p. 499: „Nenorocirea prezisă de Domnul «nostru» l-a cuprins pe Bardesane născocitorul celor şapte principii (planete), pentru că rodul adevărului l-a tăiat şi l-a dat sofistului flecar, el a propovăduit semnele zodiacului, a cercetat horoscopul, a slăvit cele şapte (planete), a urmărit orele, în şapte a împărţit (a interpretat) regiunile şi «aceste învăţături» le-a lăsat prin moştenire ucenicilor săi".

23. *Contra fatum*, în *Fotie, Bibliotheca*, codd. 223, PG 103, col. 829;

24. „El se numește soarele Tatăl, iar luna Mama vieții. Zeii și zeițele sunt semnele Zodiacului și sunt numiți zei de astrologi. Stăpânii lor sunt Soarele și Luna, care au primit numele de Moirai pentru că sub acțiunea lor, toate cele din creația măreață există și sunt păstrate" (*Matheseos libri VIII*, 1. II, c. 1, 3; c. 2, 3—9; c. 23; 28, 3; 1. IV, c. 21, 2 ed. W. Kroll et F. Skutsch, K. Ziegler, Teubneriana, Lipsae, 1897—1913).

25. cf. *De Scholiis*, în *Inscriptions mandaites des coupes de Khouabir*, ed. *H. Pognon*, Paris, 1898, pp. 122—123; 169; 177—179; PSyr. I/II, p. 517.

26. PSyr., 1/II, 512; *A. Baumstark*, op. cit., p. 13, n. 3 (și despre pp. 248—256).

27. *F. Nau*, op. cit., pp. 58; PSyr I/II, 513, 611 sq; *A. Baumstark*, op. cit., p. 13 n. 6 (și despre pp. 257—258).

28. *Le livre de l'avertissement et de la revision*, ed. *B. Carra de Vaux*, Paris, 1896, pp. 145; 182; 185; vezi și PSyr I/II pp. 518—519; *Bibl. Geogr. Arab.* 8, 130 apud. *A. Baumstark*, op. cit., p. 13 n. 9.

29. PSyr I/II, 513—516; *F. Nau*, art. cit., 395—396; *A. Baumstark*, op. cit., pp. 281—282.

30. *Chronicon Anonymum (Chronique)*, p. 110; PSyr I/II p. 521 sq.

31. *N. M'Lean*, *Syriac Literature*, EB[11], XXVI/1911 p. 313; *R. Lavenant*, *Bardesane*, în DPAC, I, col. 476.

32. vezi și *L.W. Barnard*, *Early Syr. Christ.*, pp. 212—213.

33. *Ist. bis.*, IV, 30, 1—2.

34. *Haer. fab. comp.*, I, 22.

35. *Hymni et sermones*, în *Bibliotheca Orientalis*, t. III, Roma, 1743, p. 41. și în PSyr., I/II, p. 495: „Într-adevăr a făcut imne și le-a potrivit prin armonii, a compus cântări, a introdus metri și cu măsuri expresive a nuanțat versurile. Astfel a oferit celor naivi otravă amestecată cu dulceață. Firește sufletele bolnave n-au ales hrana cea sănătoasă. A vrut pe David să-l reprezinte, așa încât din frumusețea «psalmilor» lui s-a îmbogățit și prin imitare l-a reprodus. Ba chiar o sută cincizeci de cântări acesta a alcătuit" (alia varia excerpta pp. 497—509).

36. *Istoria bisericească*, III, 16, PG 67, col. 1089;

37. apud *M. Tardieu*, *Maniheismul*, Timișoara, 1995, p. 69.

38. în *Stobaei*, *Eclogae*, 1, 4, 56 apud *Frg. hist. graec.*, pp. 68—69; vezi și *J. Matter*, op. cit., I, p. 180.

39. ed. cit., 1.c.

40. un fragment este reprodus în PSyr I/II, col. 611—615.

41. *O. Bardenhewer*, op. cit., I, p. 367 (*Fihrist aluium în G. Flügel*, *Mani, seine Lehre und seine Schriften*, Leipzig, 1862, p. 161); *A. Baumstark*, op. cit., p. 14 (*Kitāb al Fihrist* al lui Ibn an-Nadîm); *J. Quasten*, Patrologia. Roma, 1980, t. I, p. 233; PSyr I/II, 519.

42. *Eusebiu de Cezareea*, *Ist. bis.*, IV, 30, 3: „peri eimarmenês dialogos hô pros antôninin", *Ieronim*, *De vir. ill.*, 33: „liber est quem M. Antonino de fato tradidit".

43. *Eusebiu de Cezareea*, *Praeparatio Evangelica*, VI, 10, 11: „Oamenii au stabilit diferite legi în fiecare țară, unele scrise, altele nescrise".

44. ibidem, VI, 32, 9: „en tois pros tous etairous dialogous", fragmentele dialogului s-au păstrat în *Recognitiones Clementines*, IX, 19—29 PG 1, col. 1409—1436; *Eusebiu de Cezareea, Praeparatio Evangelica*, VI, 10, 1—48; *Pseudo-Caesar de Nazianz, Dialog II, interrog.* 109—110, PG 38, 977—988 (în prima parte a sec. al VI-lea); *Gheorghe Monahul (Hamartolos), Chronicon*, 19, ed. *C. de Boor*, Leipzig, 1904, pp. 37—39; pentru istoria textului, variante, ediţii şi text vezi PSyr I/II, pp. 527—528; col. 536—610 (lexicon et index analyticus, col. 616—658).

45. *Ist. bis.*, VI, 21, 1.

46. *Epifanie, Panarion*, 56, 1: „hos polla Abeidan ton astronomôn kata eimarmenês legôn sunelogisato"; R. Lavenant, consideră că Avida ar fi fost marcionit (art. cit., I, col. 477).

47. *Eusebiu de Cezareea, Praeparatio Evangelica*, VI, 10, 37.

48. cf. *Ipolit, Philosoph.*, VI, 35; asupra acestui subiect, identificarea Duhului Sfânt cu Sophia în gândirea creştină ortodoxă ori gnostică, vezi *L. Grozea, Clement Alexandrinul, Gnoza şi gnosticii, Fragmente din Theodot şi din şcoala numită „orientală" în vremea lui Valentin*, Bucureşti, 1999, pp. 13; 113, n. 2.

49. PSyr., p. 502 (*tjé* id est *entia*) şi *Moise bar Kepha*, în PSyr, pp. 513—516; *F. Nau*, op. cit., pp. 17—18; 59.

50. idem, ibidem.

51. după doctrina lui Taţian există un „moment" în care Dumnezeu se afla în întuneric: „Taţian Asirianul, neînţelegând expresia «să fie», care nu înseamnă totdeauna o dorinţă, ci uneori şi o poruncă a făcut cele mai uşuratice afirmaţii despre Dumnezeu, spunând că expresia «să fie lumină» ar fi exprimat mai degrabă o dorinţă decât o poruncă, pentru că până atunci Dumnezeu s-ar fi aflat, spunea el cu neruşinare, în întuneric" (apud *Origen, Despre rugăciune*, XXIV, 5 în PSB 7/1982); raportarea la întuneric ca element şi factor ontologic în creştinismul sirian se explică prin moştenirea unor caracteristici importante din religia iraniană (pe această temă vezi şi *M. Eliade, Istoria ideilor şi credinţelor religioase*, II, Bucureşti, 1991, pp. 282—290).

52. ca şi în doctrina platonică cf. *Timaios*, 42 d; *Republica*, 617 e.

53. *Liber Legum Regionum*, col. 572—573; 576—577.

54. *Efrem Sirul, Hymn.* 53/553 F: „De la el ei numesc trupurile noastre principiu rău, au învăţat că au fost întocmite «împreună cu sufletul», neagă pe deasupra că după cădere vreodată vor învia" (în PSyr. pp. 506—507).

55. După Efrem Sirul, Bardesane învăţa că: „anima vero a septem existere e produci' (PSyr I/II, p. 506); „Învierea trupului nu o susţin şi nici că omul este făcut în întregime de Dumnezeu, ci de cei şapte stăpâni ai lui (sed a septem rectoribus illius). Şi zic că Domnul nostru n-a venit în trup omenesc, ci în trup ceresc (sed coelesti corpore). Şi pretind că n-a fost născut din Fecioara Maria. Fiindcă a trecut prin ea străbătând-o (transeundo transit per eam), zic ei, ca şi cum n-ar fi luat nimic din ea. Şi lumea creată nu o supun lui Dumnezeu, ci unor Îngeri (sed Angelorum quorumdam), bineînţeles cei şapte stăpâni ai lor (ipsorum

videlicet septem rectorum)" (*S. Ephraem Syri Commentari in Epistolas D. Pauli* — a Patribus Mekitharistis translati, Venetiis, 1893, apud *A. F. J. Klijn, The Acts of Thomas*, în NTS V, Leiden, 1962, p. 40, n. 2, «Introduction, chap. 6: *The Acts of Thomas and Syriac Christianity»).*

56. *Liber Legum Regionum*, col. 554.

57. ibidem, col. 560—561.

58. ibidem, col. 554—555.

59. adică, Pleroma; vădită influență a gândirii valentiniene de factură orientală, cf. *Frg. din Theodot*, 63, 1—64: „Așadar, odihna pneumaticilor are loc în ziua Domnului, în Ogdoadă, care se mai numește /și/ Ziua Domnului, lângă Mama, când își poartă sufletele ca niște „haine /de nuntă/" până la Desăvârșire. Celelalte suflete credincioase sunt lângă Demiurg, dar la „Desăvârșire", ele se adună în Ogdoadă. Apoi urmează ospățul nuntașilor, comun tuturor celor mântuiți, când toți vor fi egali și se vor cunoaște reciproc. De atunci /semințele/ pneumatice, după ce au încredințat sufletele lor, împreună cu Mama, care își însoțește Mirele, își însoțesc și ele, tot ca miri, Îngerii, intră în *Camera nupțială*, înlăuntrul Limitei și merg către vederea Tatălui, devenind Eoni inteligibili pentru nunțile inteligibile și veșnice ale syzygiei".

60. cf. *L. W. Barnard, Early Syr. Christ.*, p. 213.

61. *Conjunctiones astrorum*, în PSyr, col. 614; o concepție asemănătoare se întâlnește și în eshatologia mazdeană, vezi M. Eliade, op. cit., II, pp. 283—285.

62. *Liber Legum Regionum*, col. 610—611; pentru alte detalii vezi și *J. Matter*, op. cit., I, pp. 182—202; *A. Hilgenfeld, Die Ketzergeschichte des Urchristentums, urkundlich dargestellt*, Leipzig, 1884, pp. 516—522; *O. Bardenhewer*, op. cit., I, pp. 364—368; *F. Nau*, art. cit., col. 391—398; *L. W. Barnard, Early Syr. Christ.*, pp. 210—217; *A.F.J. Klijn*, op. cit., pp. 39—45; *U. Bianchi, Le Gnosticisme*, în Gnosis, pp. 48—50.

63. se presupune că și Clement Alexandrinul va fi fost ucenic al lui Bardesane; ipoteza are ca temei un text din *Stromate* I, 1, 11, 1—3 în care se amintește de niște vrednici bărbați didascali din diferite țări, pe care gânditorul alexandrin a fost învrednicit să-i asculte; unul dintre aceștia era din Asiria (vezi și *Eusebiu de Cezareea, Ist. bis.*, V, 11, 3—5; *G. Bardy* în SCh 41/1955, p. 41, n. 3: „Este cu neputință de a identifica cu certitudine diferiții didascali ai lui Clement. S-a presupus că ionianul era Meliton din Sardes, din Siria Tațian sau Bardesane, evreul, Teofil din Cezareea ori Theodot gnosticul... La fel nu e sigur că cel din Egipt era Pantenu"; vezi și *I.G. Coman, Patrologie*, 2, București, 1985, p. 244).

64. cf. *Theodoret de Cyr, Haer. fab. comp.*, I, 22; PG 83; *Sozomen, Ist. bis.*, III, 16.

65. *Theodoret de Cyr, Istoria bisericească*, IV, 26, PG 82, col. 1189 (IV, 29, 2 în PSB 44/1995).

66. *Eusebiu de Cezareea, Praeparatio Evangelica*, VI, 10, 37.

67. PG 11, col. 1792—1884.

68. cf. *A. Baumstark*, op. cit., p. 13.

PREDICĂ LA DUMINICA A XVII-A DUPĂ RUSALII (DEMONIA ŞI FELURILE EI)

„Miluieşte-mă, Doamne, Fiul lui David! Fiica mea este rău chinuită de demon".
Matei 15, 22

Pericopa evanghelică din Duminica a XVII-a după Rusalii ne relatează un episod din activitatea Mântuitorului: întâlnirea cu femeia cananeancă şi vindecarea fiicei acesteia. Această femeie deşi păgână a intrat în memoria Bisericii şi în istoria creştinismului pentru totdeauna. I s-a dat numele după regiunea în care locuia. Canaanul era inclus pe vremea Mântuitorului în Ţara Sfântă.

Locuitorii acestei regiuni, deşi trecuseră aproape 1500 de ani de la Moise şi venirea evreilor în acel ţinut, mai păstrau anumite elemente din religia păgână. Populaţia nu a fost asimilată de către evrei, în urma tentativelor de cucerire, conduşi de Iosua. Din acest motiv, locuitorii erau consideraţi păgâni (Luca 7, 26). Evreii aduseseră cu ei învăţătura despre Unicul Dumnezeu, pe Iahve, care „cu mână tare şi cu braţ înalt" i-a scos din ţara Egiptului.

Aici, în această regiune s-a întâlnit Mântuitorul cu o femeie. Din dialog reiese că în prima fază a fost neglijată de Învăţătorul, chiar respinsă. „Nu sunt trimis decât pentru oile pierdute ale casei lui Israel". O atitudine oarecum ciudată. Hristos însă nu a insultat-o. El a venit să schimbe o religie, s-o universalizeze. Să aducă era unei noi culturi, a unei noi civilizaţii, dar a fost blocat de conservatorismul iudeu, căruia şi ucenicii îi erau tributari.

Dumnezeu este doar al unui singur popor? A unei singure naţiuni? Oare Dumnezeu ne alege după culoarea pielii, din cauza culturii, a aşezării geografice?

Din păcate există şi astăzi extremişti. Pe de o parte, evreii se cred în continuare poporul ales, L-au confiscat pe Dumnezeu, şi, în virtutea acestei pretenţii se impun în lumea întreagă, cu dorinţa de a stăpâni în toate domeniile social-umane, începând de la activităţi religioase până la cele politice şi economice. Apoi, unele secte, precum mormonii, consideră că Dumnezeu este numai al americanilor, care au primit revelaţii în plus faţă de alte popoare. În sfârşit, şi printre români se găsesc istorici care să afirme că România este Ţara făgăduinţei, exaltaţi mistici

care consideră țara noastră ca având anumite favoruri înaintea altor popoare.

Însă Dumnezeu este al tuturor. Aceasta o dovedește sentința dată de Hristos, „Mare este credința ta", femeii cananeence. Mântuitorul i-a arătat ei cât și celor care erau cu ea că Dumnezeu este al tuturor oamenilor, indiferent din ce neam ar fi ei, unde ar trăi, ce limbă ar vorbi.

Apostolilor le-a arătat, prin vindecarea fiicei femeii, rodul stăruinței prin rugăciune.

Deși s-ar putea vorbi despre credință sau despre rugăciune „mijloacele" prin care cananeanca și-a văzut scopul întâlnirii cu Hristos realizat, ne propunem să vorbim despre demonie, boala sau suferința care a adus-o eroina din Evanghelie la Hristos și care este prezentă în mintea și preocupările credincioșilor noștri tot mai mult. Poate, în mod justificat, oamenii nu fac diferența între nebunia ca boală a minții, deci a trupului și nebunia sufletului. Sau poate unii medici și chiar preoți alimentează în mod voit aceste situații.

*

Sfânta Scriptură ne spune deslușit că omul este trup și suflet. Sfinții Părinți au insistat adesea asupra faptului că ființa omenească nu este numai suflet, nici numai trup, ci una și alta laolaltă, de nedisociat. Sfântul Irineu consideră omul ca fiind complex și constă din trup și suflet, iar „calitatea de om, zice Sf. Grigorie Palama, nu se aplică sufletului sau trupului separat, ci la amândouă împreună, căci împreună au fost create după chipul lui Dumnezeu". Cele două elemente ce alcătuiesc ființa umană sunt distincte fără a fi separate și unite fără a fi confundate. Sfântul Simeon Noul Teolog le consideră unite „într-un chip negrăit și de nepătruns, într-o fuziune fără amestec și fără confundare".

Contopirea sufletului cu trupul implică faptul că, în orice activitate umană, ele acționează simultan și îndură aceleași acțiuni. „În orice acțiune ele sunt legate unul de celălalt și participă în egală măsură la deznodământul ei. Atunci, cum le separați unul de celălalt când admiteți că actele noastre vor fi judecate? Și în ce fel, dacă actele le sunt comune amândurora, îi rezervați sufletului unica responsabilitate?", întreabă Sf. Grigorie de Nisa.

În complexul uman, nici un element nu poate acționa fără să fie implicat și celălalt. Trupul și sufletul capătă prin această contopire putința de a participa integral la viața fizică, corporală, dar și la cea spirituală. Întreaga ființă umană suferă atunci când un element este bolnav, după cum se bucură când ambele elemente sunt sănătoase.

Să vedem, însă, cum se pune problema în cazul demoniei. Și vom vorbi de trei feluri de demonie: 1. de origine somatică; 2. de origine demonică și 3. de origine spirituală.

Nebunia de origine somatică nu este, la drept vorbind, o boală a sufletului, ci o boală a trupului. De aici, o serie de consecințe importante. În primul rând, pe aceasta se întemeiază posibilitatea și chiar necesitatea

unei terapeutici fiziologice. Tratamentul va trebui să readucă trupul în starea lui normală. Se știe că unele substanțe toxice produc tulburări psihice. De exemplu, alcoolul, tutunul, drogurile ș.a. afectează creierul uman, care duce la anumite tulburări psihice. În acest caz, tulburările nu sunt ale sufletului însuși, ci ale expresiei, manifestării lui. Sufletul rămâne neatins în esența lui. Aceste manifestări sunt apanajul Medicinei, în special a Psihiatriei. Deci a medicului și nu a preotului.

Sfinții Părinți după ce au stabilit că acestea țin de trup, au prescris și principii și mijloace terapeutice, între care medicamentele pe bază de substanțe vegetale, minerale și animale, băile și măsurile dietetice.

Nebunia de origine demonică se datorează intervenției directe a demonilor, fără voia omului. Este vorba de posedați. Sfânta Scriptură ne vorbește, pe lângă cel expus de Sfânta Evanghelie de astăzi, de cazul „gadarenilor" (Matei 8, 28—34; Marcu 5, 1—17; Luca 8, 26—39). Numeroase cazuri asemănătoare ne sunt povestite de „Viețile Sfinților", unde se arată clar că este vorba de nebunie și că ea are drept cauză acțiunea directă a unuia sau mai multor demoni.

În acest caz, apar forme agitate, chiar violente, sau dimpotrivă, cu forme depresive, și chiar halucinații, deliruri. În aceste cazuri, demonii acționează asupra sufletului prin intermediul trupului. Evagrie remarca faptul că demonii caută să altereze starea sufletului modificând constituția trupului și acționând asupra creierului. Diavolul generează tulburări psihice, la bază fiind acțiunea demonică. Vindecarea ei ține de sacerdot. Acesta prin exorcisme, prin post și prin asceză, poate aduce tămăduirea. Sunt evidente spusele Mântuitorului: „Acest neam de demoni nu iese decât cu post și cu rugăciune". Și avem cazul Mariei Magdalena din care au fost scoși șapte diavoli.

Diavolul încearcă să cucerească sufletul prin numeroase insinuări, pe care omul însă le poate respinge prin forța harului divin. Foarte elocvent e te cazul Iov: „Îl dau în puterea ta! Numai nu te atinge de viața lui" (Iov 2, 6), adică îți interzic să te atingi de suflet, slăbește-i trupul care reprezintă sediul sufletului, dar nu te atinge de suflet. Acțiunea demonilor e îngăduită de Dumnezeu, căci prin intermediul ei e încercat omul și prin rezistența lui poate fi întărit spiritual. Sfinții Părinți nu-i judecă niciodată pe posedați, îi consideră ca pe semenii lor și îi privesc cu respect și-i tratează cu dragoste și compasiune.

Ca metodă terapeutică, pe lângă post și rugăciune este recomandată invocarea Numelui lui Iisus. Origen spune: Numele lui Iisus alungă din oameni rătăcirile gândirii, demonii, bolile. „Însă Numele lui Iisus nu acționează automat, în felul unei formule magice, ci presupune o credință tare, curățenia inimii, o profundă umilință și desigur harisma exorcistului știind că „să alungi demonii este un dar al Mântuitorului" (Sf. Antonie cel Mare).

Nebunia de origine spirituală ține de liberul arbitru al omului. Bolile mintale care au o origine spirituală nu trebuie confundate cu bolile mintale propriu-zise. Cele spirituale sunt generate de o dezordine sau o alterare a modului de existență în raportul personal al omului cu Dum-

nezeu. Le considerăm psihice, dar țin de domeniul spiritual, sunt boli de etiologie neorganică, acestea datorându-se păcatelor și patimilor. În general, se spune că patimile, atâta vreme cât subzistă în om, reprezintă o formă demonică. Sfinții Părinți pun semnul egal între patimi și diavoli. Unii asimilează cei șapte demoni, de care vorbește Sf. Evanghelist Matei, care au ieșit din Maria Magdalena (Luca 8, 2), ca fiind cele șapte patimi generice tradițional recunoscute. Realitatea aceasta este reprezentată vizual într-o icoană, ceva mai veche și mai rar întâlnită, în care, în momentul spovedaniei corecte, din gura penitentului aflat în scaunul spovedaniei, ies rând pe rând diavoli, adică patimile și păcatele. Ori, gândiți-vă, dacă acești diavoli rămân în om ce se întâmplă? Omul devine supus diavolilor, care se manifestă în om printr-o supravalorizare sau „hipertrofiere a eului", adică psihoza paranoică, sau dimpotrivă prin anxietate și angoasă, tristețe, frică, disperare ș.a. Toate acestea îl conduc pe om pe calea răului, întunericului, ducându-l uneori până la a se considera el Dumnezeu sau Iisus Hristos sau unul dintre sfinți. Din păcate, starea încordată și prelungită îl duc pe om la sinucidere. Sufletul devine incapabil să înțeleagă adevărurile esențiale.

Aici, Sf. Părinți recomandă revitalizarea vieții sufletești prin spovedanie și împărtășanie, metanii, post, rugăciune și desigur fapte de milostenie.

*

Celor trei feluri de nebunie amintite, practica ascetică, pe baza multor texte scripturistice (cel mai elocvent: „Noi suntem nebuni pentru Hristos" 1 Corinteni 4, 10) le opune modelul nebuniei întru Hristos. De aceasta a dat dovadă cananeeanca din Evanghelie prin credința în Hristos și puterea Sa și prin insistența în rugăciune: „Da Doamne, dar și câinii mănâncă din fărâmiturile . . ."

*

Să alergăm, deci, cu bolile trupești la doctorul curant, dar cu convingerea că lucrarea acestuia se înscrie în limitele date lui de Dumnezeu. Să alergăm, însă, și cu bolile trupului și cu cele ale sufletului la Doctorul doctorilor știind că „toate le poate câte le voiește" și să-i înduplecăm nemărginita Sa dragoste față de noi încât să primim, deși „nu avem fiică ci trup", vindecarea de care avem nevoie.

Pr. AUREL PAVEL

PREDICĂ LA DUMINICA A XXXIV-A DUPĂ RUSALII (A FIULUI RISIPITOR, LUCA 15, 11-32)

„Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos; toate îmi sunt îngăduite, dar eu nu mă voi lăsa biruit de ceva".
(din Apostolul zilei, I Cor. 6, 12)

Iubiți credincioși,

De o săptămână încoace am intrat într-o nouă perioadă liturgică, numită a Triodului, de zece săptămâni, dintre care trei premergătoare și apoi cele șapte ale Postului Paștilor. Sunt zece săptămâni „duhovnicești", zece trepte pe care trebuie să le urcăm — prin post, rugăciune, fapte bune, spovedanie și împărtășanie — ca să ajungem la slăvitul Praznic al Învierii Domnului, praznicul biruinței vieții asupra morții, al biruinței virtuților asupra păcatelor de tot felul. În cadrul acestei pregătiri duhovnicești pentru Înviere, Biserica a rânduit spre lectură și cele mai potrivite pericope evanghelice, pentru ca să ne ajute în strădaniile noastre spre pocăință și îndreptare, să contribuie și ele la acest proces al desăvârșirii noastre morale.

Iată că și pericopa evanghelică de azi, după Sfântul Evanghelist Luca (15, 11-32), numită a „fiului risipitor", a adresat mereu, de-a lungul veacurilor, o caldă chemare la pocăință către toate generațiile de credincioși, indiferent de vârstă și de clasă socială, dar mai ales către cei tineri. Pentru ca să-i înțelegem mai bine sensul și chemarea la pocăință, este cazul să precizăm că această parabolă sau pildă, — rostită de Mântuitorul în timp ce făcea ultima sa călătorie la Ierusalim, deci înaintea Patimilor —, este precedată de alte două scurte parabole, mult asemănătoare, pe care unii teologi le-au și numit „gemene": cea despre oaia rătăcită (Luca 15, 3-7) și cea despre drahma pierdută (Luca 15, 8-10). Este vorba de un păstor care, având o sută de oi, dacă pierde una, o caută până când o găsește, ca apoi să-și invite acasă prietenii și vecinii ca să ia parte la bucuria lui. În cea de a doua este vorba de o femeie care, având zece drahme (monedă „forte" din aur sau din argint), dacă pierde una, o caută cu stăruință în toată casa până când o găsește, ca apoi să-și invite și ea prietenele și vecinele ca să se bucure împreună pentru găsirea drahmei. Mântuitorul însuși explică sensul adânc, duhovnicesc, al acestor două parabole, atunci când spune, după cea dintâi: „Mai mare bucurie va fi în cer pentru un păcătos care se pocăiește, decât pentru nouăzeci și nouă de drepți care n-au nevoie de pocăință" (Luca 15, 10).

Deci, dacă pentru o oaie sau o hrahmă se depune atâta stăruinţă în vederea găsirii lor, iar bucuria va fi mare şi pe pământ, dar mai ales în cer, atunci cu atât mai mare va fi bucuria pentru regăsirea unui suflet, pentru câştigarea sau întoarcerea unui păcătos de pe drumul pierzaniei spre adevăratul drum al vieţii, alături de tatăl său şi de familia sa. Un astfel de caz de fiu „pierdut" sau „risipitor" ne prezintă pericopa evangheliei de azi.

Tatăl a doi feciori este solicitat de cel mai tânăr dintre ei să-i dea partea de avere care i-ar fi revenit, cu alte cuvinte voia să iasă de sub autoritatea părintească, se simţea matur, voia să-şi chivernisească singur bunurile materiale. Tatăl i-a respectat dorinţa, mai precis „libertatea de voinţă", i-a dat partea de moştenire care îi revenea, desigur în bani, „şi nu după multe zile" tânărul a părăsit casa părintească, a uitat amintirile copilăriei şi anii frumoşi petrecuţi fără grijă — căci din Evanghelie rezultă că tatăl era înstărit şi avea mulţi argaţi — şi s-a dus într-o ţară îndepărtată. Acolo şi-a cheltuit toţi banii primiţi de la tatăl său, „trăind în desfrânări". Şi sfârşindu-se banii, prietenii de petreceri (şi desigur „prietenele") l-au părăsit, iar el nu mai avea nici din ce trăi. Starea lui s-a agravat şi datorită faptului că peste ţara respectivă s-a abătut o „foamete mare". Şi atunci, cine să-l mai ajute tocmai pe el, pe un străin? Cu greu va fi ajuns să cunoască un om mai înstărit, care neavând „un loc de muncă" potrivit pentru el, i-a încredinţat cea mai înjositoare muncă, cea de păzitor de porci. Nici aici nu avea ce să mănânce şi ar fi dorit să mănânce chiar şi roşcovele care erau date porcilor (fruct dulce şi comestibil în forma unei păstăi, făcut de un roşcov, mic arbore cultivat în regiunile mediteraneene). În această stare de cumplită umilinţă, înjosire şi deznădejde, tânărul se trezeşte la realitate şi „venindu-şi în sine", şi-a adus aminte de belşugul din casa tatălui său, cu argaţi numeroşi, care trăiau mult mai bine decât el, mai ales că acum a ajuns şi el mai rău decât un argat obişnuit.

Aceasta a fost prima parte a parabolei, cea negativă, cu căderea în prăpastia păcatului, după care urmează partea pozitivă, cea după „venirea în sine" şi hotărârea de a se reîntoarce la tatăl său ca să-i ceară smerit iertare pentru greşeala făcută, având încrederea că tatăl i-o va acorda. Lucrurile s-au petrecut întocmai cum a gândit tânărul şi chiar mai mult. Pentru că tatăl văzându-l de departe, i-a ieşit în întâmpinare, a căzut pe grumazul lui şi l-a sărutat — semnul iertării; a poruncit slugilor să-l îmbrace în haina cea mai scumpă — semnul măririi şi al cinstei şi să-i pună inel în mână — semnul de conferire a autorităţii peste toţi slujitorii casei, după care a poruncit să fie tăiat viţelul cel îngrăşat, urmând să se ospăteze cu toţii — expresia bucuriei pentru întoarcerea acestui fiu risipitor. Mai mult chiar: tatăl reuşeşte să stingă şi nemulţumirea de moment a fiului său mai mare, care rămăsese acasă, încât bucuria a fost deplină, prin întregirea familiei, prin împăcare şi iertare. Toţi participă la ospăţul veseliei, la bucuria întoarcerii acestui fiu care era considerat „mort" şi „pierdut" sub raport moral. Tatăl nu-l ceartă, nu-i face reproşuri, dar *îl condamnă* prin iubirea sa, îl face pe

fiu să simtă și mai apăsătoare greșala, să se smerească în fața iubirii părintești; îl obligă să pornească pe o cale nouă de lumină, de iubire și de har dumnezeesc. Iubirea a biruit greșala și moartea morală, încât a dus la praznicul bucuriei, prin înjunghierea vițelului îngrășat. Din aceste motive, un teolog catolic considera — și credem că pe bună dreptate — că parabola citită azi ar trebui numită „parabola tatălui iertător" (sau „iubitor" sau „milostiv").

Iubiți credincioși,

Sfinții Părinți și marii dascăli ai Bisericii au văzut întotdeauna în tatăl din Evanghelia de azi pe Tatăl nostru cel ceresc, Care are și fii buni, dar și fii „risipitori", Care se bucură împreună cu îngerii Lui de întoarcerea celor păcătoși, potrivit cuvintelor spuse de Mântuitorul după rostirea primelor două parabole, pe care le-ați auzit.

„Țara îndepărtată" de care vorbește Evanghelia nu este altceva decât îndepărtarea și uitarea de Dumnezeu și de poruncile Lui. El ne-a înzestrat pe fiecare cu moralitate, cinste, omenie, dragoste de semeni și de muncă și atâtea alte virtuți, pe care de multe ori le uităm, le nesocotim. Din aceste considerente, parabola aceasta a „fiului risipitor" sau a „tatălui iertător" a fost mereu actuală, și este deosebit de actuală și în zilele noastre, căci fii „risipitori" și „rătăciți" au fost și vor fi mereu, ei fiind „contemporani" cu atâtea generații în decursul istoriei.

Din nefericire pentru noi, în ultimii ani a devenit și țara noastră o țară a păcatelor de tot felul și a uitării de Dumnezeu. Astăzi, „fii risipitori" nu sunt doar cei care cheltuiesc în mod nesocotit partea lor din „averea părintească", nici cei care pleacă în țări îndepărtate ale Occidentului să mănânce „roșcovele străinilor". Dimpotrivă, fiii risipitori trăiesc printre noi și apar în ipostaze de o mare diversitate: criminali și sinucigași, traficanți și consumatori de droguri, homosexuali, pedofili și prostituate, traficanți de carne vie dincolo de hotarele țării, delapidatori din bugetul statului sau al unor instituții și falsificatori de bani, corupți din toate păturile sociale, începând cu unii care sunt așezați în funcții de mare răspundere, autori de furturi, numite mai nou „calificate", bețivi și scandalagii în baruri și discoteci, mame fără suflet care fac avorturi sau care își abandonează copiii chiar din maternitate, părinți inconștienți care își maltratează copiii, dar și copii care își bat și chiar îi ucid pe aceia care le-au dat viață. Iată cum am ajuns, dintr-o țară a omeniei și demnității, o țară a păcatului și a morții sufletești.

În fața acestui spectru sinistru care ne face să ne gândim ce se va alege cu această țară într-un viitor apropiat, este firesc să ne întrebăm: oare cine sunt vinovați pentru acest spor nejustificat al „fiilor risipitori" ai acestui neam? Răspunsul este ușor de dat, deși va fi supărător pentru cei care sunt răspunzători pentru acest dezastru moral. În primul rând vina principală revine familiei, de multe ori destrămată, mai ales mamelor, care n-au știut să dea o educație corespunzătoare copiilor lor. Auzim mereu răspunsuri ca acestea: dacă colega fiicei mele are o

îmbrăcăminte luxoasă, trebuie să fie la fel și fata mea; dacă colegii fiului meu stau până dimineața la discotecă, eu nu-l pot opri să facă și el la fel. Cu alte cuvinte sunt nesocotite (sau necunoscute) cuvintele Sfântului Apostol Pavel pe care le-am citat la începutul predicii: „toate îmi sunt îngăduite, *dar nu toate îmi sunt de folos*".

În mare măsură sunt vinovate și cele două instituții care ar trebui să stea și azi la temelia oricărui stat civilizat și conștient de menirea lui: Biserica și Școala. Trebuie să recunoaștem că preoții noștri n-au urmat întotdeauna exemplul păstorului din Evanghelie, care a pierdut o oaie din o sută dar o caută până o găsește, readucând-o în staulul său, în cazul nostru, în Biserică. Iar slujitorii de azi ai școlii nu urmează întotdeauna exemplul femeii din parabolă care aprinde făclia și își mătură casa până găsește drahma pierdută, nu stăruie pentru întărirea disciplinei în școală, pentru sporirea exigenței la examene, și cu atât mai puțin unii nici nu sunt interesați de problemele morale ale tineretului, privind de multe ori ca adversitate prezența profesorului de Religie în școală, și chiar distrugând ceea ce a clădit acesta, prin lecțiile despre „sex", care li se par mult mai folositoare, uitând că acești tineri va trebui să întemeieze o familie binecuvântată de Dumnezeu și în spiritul tradițiilor sănătoase ale Bisericii și ale neamului.

O mare parte de răspundere poartă și presa, dar mai cu seamă posturile de televiziune, care parcă se întrec în prezentarea unor filme cu crime, cu scene erotice dezgustătoare (unele, chipurile, „interzise copiilor sub 12 ani, fără acordul părinților"!), scene de violență, figuri de infractori și delapidatori de tot felul și atâtea altele. Tânărul de azi vede la televizor doar modele negative, încât consideră că acestea sunt normale, că acestea trebuie să fie urmate, rămânându-i complet străine, necunoscute, modelele pozitive. Nu în ultimul rând, o mare răspundere poartă și statul care n-a intervenit niciodată (sub pretext că se respectă „libertatea presei"), în problema unor ziare de scandal, cu un conținut imoral sub toate aspectele și nici în viața posturilor de televiziune, cu programele lor nefericite. Oare de ce nu s-ar putea oferi tinerilor — măcar duminica — emisiuni cu caracter moral-educativ la posturile de radio și televiziune?

Și atunci, nu este de mirare că prăpastia morală se adâncește, încât ea va înghiți mereu suflete tinere nevinovate și va spori vertiginos numărul „fiilor risipitori" ai acestui neam, ai acestei țări care tinde să devină — datorită inconștienței unor oameni politici — o țară a imoralității, a corupției, a drogurilor și altele asemenea, o țară fără viitor, sortită pieirii morale și naționale.

Iubiți credincioși,

Poate am făcut un rechizitoriu prea aspru la adresa tineretului și a unor instituții. L-am făcut, în speranța că ne vom recunoaște fiecare partea de vină pe care o avem din cauză că au apărut printre noi atâția

„fii risipitori". Dar aceasta nu înseamnă că nu avem astfel de fii și printre noi, printre credincioșii obișnuiți, printre cei prezenți la slujbele noastre din duminici și sărbători. Fiecare dintre noi ne-am îndepărtat, într-un fel sau altul, de „casa părintească", adică de Biserică; fiecare L-am supărat pe Tatăl nostru cel ceresc prin faptele noastre: neînțelegeri în familie, calomnii sau dușmănie față de anumiți semeni ai noștri, minciuni, intrigi, necinstirea părinților și multe altele.

Biserica ne pune acum la dispoziție această perioadă a Triodului, dar mai ales cele șapte săptămâni ale Postului Mare, pentru ca prin rugăciune, dar mai ales prin pocăință, în deplină smerenie, să ne întoarcem la Tatăl. Partea a doua din istoria tânărului risipitor de bunuri materiale și spirituale trebuie să ne slujească drept exemplu vrednic de urmat. Să nu uităm dar etapele care i-au marcat cea de a doua parte a vieții: *venirea în sine,* care nu este altceva decât trezirea la realitatea crudă, piatra de hotar între ce a fost rău și dorința de îndreptare, supremul eroism moral și dorința de-a începe o viață nouă; *nădejdea* în îndurarea și iertarea Tatălui ceresc, Care nu-și uită niciodată fiii rătăciți, ci dimpotrivă, se bucură împreună cu îngerii Săi la reîntoarcerea lor; *căința, sau remușcarea, sau părerea de rău* pentru faptele săvârșite, îmbrăcată *în deplină smerenie,* așa cum a făcut și fiul din Evanghelie, care și-a pronunțat singur sentința: „Am greșit Cerului și față de Tine și nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău; fă-mă ca pe unul din argații tăi" (Luca 15, 18-19).

Desigur, ne întrebăm fiecare: dar unde este tatăl nostru, la cine ne vom duce, cui îi vom cere iertare? Răspunsul este simplu: ne vom duce — mai ales acum înaintea Praznicului Învierii — la preotul nostru duhovnic, la scaunul spovedaniei. Acolo ne așteaptă Mântuitorul Iisus Hristos, prin preotul duhovnic, căruia i-a dat puterea să lege și să dezlege păcatele firii noastre omenești. Acolo ne vom mărturisi păcatele și vom cere iertare pentru tot ce am greșit de la ultima spovedanie, acolo „vom lepăda lucrurile întunericului și ne vom îmbrăca în armura luminii". Acolo îi vom aduce și pe cei mai tineri din familiile noastre, încercând să facem din ei „fii ai luminii" și nu fii ai întunericului și ai pierzaniei, așa cum se întâmplă cu atâția semeni ai noștri. Iar după ce ne-am mărturisit păcatele și am dobândit iertarea, vom lua parte și la ospățul duhovnicesc al întoarcerii „fiului risipitor", prin împărtășirea cu Trupul și Sângele Domnului.

Iar acest ospăț se prelungește într-un fel, prin toată participarea noastră la Sfânta Liturghie, care este sărbătoarea obștei noastre parohiale întregi, în cadrul căreia ne bucurăm pentru întoarcerea celor rătăciți, ne întristăm pentru cei căzuți și ne rugăm pentru ei. Așa să facem și noi: să-i ajutăm pe părinții noștri sufletești, pe preoți, să caute „oile" și „drahmele" pierdute, să-i ajutăm și pe frații noștri peste care a pus stăpânire „întunericul acestui veac", să ne rugăm dar pentru ei, ca Dumnezeu să-i lumineze și să le dea puterea de „a-și veni în sine" și să se întoarcă la Tatăl cel ceresc și să rostească împreună cu noi: „Ca fiul cel

risipitor am venit, Îndurate, cel care toată viaţa am cheltuit-o întru înstrăinare; risipit-am bogăţia pe care mi-ai dat-o, Părinte; primeşte-mă acum pe mine, cel ce mă pocăiesc, şi mă miluieşte" (la Litia praznicului de azi). Vom avea bucuria să reauzim şi noi cuvintele Tatălui nostru cel din ceruri: „Să ne veselim şi să ne bucurăm, căci fratele tău acesta mort era şi a înviat, pierdut era şi s-a aflat" (Luca 15, 32). Amin.

Pr. Prof. MIRCEA PĂCURARIU

PREDICĂ LA DUMINICA A III-A DIN POST (A SFINTEI CRUCI)

Fără Cruce nu putem înţelege mântuirea.

„Cel ce voieşte să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia Crucea sa şi să-mi urmeze Mie“ (Mc. 8, 34)

Iubiţi fraţi întru Hristos şi iubiţi credincioşi,

Ne aflăm în Sfântul şi Marele Post şi Biserica noastră, ca o mamă bună, ne mângâie şi ne pregăteşte să privim la cinstitul semn al Crucii Mântuitorului Hristos, ca să primim mângâiere şi întărire, ca urcuşul spre Înviere să fie mai uşor. Şi Evanghelia care s-a citit la Sf. Liturghie este un cuvânt de mângâiere şi întărire, pentru că ne învaţă cum trebuie să abordăm drumul Postului şi mai precis şi punctual, cum trebuie să privim la Crucea Mântuitorului Hristos, care este putere şi mântuire.

De aceea am şi început cuvântul meu de astăzi cu primele cuvinte din Evanghelie, ca îndemn: „Cel ce voieşte să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia Crucea sa şi să-Mi urmeze Mie“. Crucea este putere şi mântuire, căci prin Cruce a venit bucurie la toată lumea. Dar cuvântul Crucii este un cuvânt greu de priceput. De aceea astăzi, cu ajutorul lui Dumnezeu, să încercăm să desluşim câteva înţelesuri ale Crucii. Să înţelegem că ea face parte din planul de mântuire a neamului omenesc şi să înţelegem că Crucea este putere şi mântuire. Crucea este cea care ne aduce nouă, prin jertfa Mântuitorului Hristos, izbăvire de păcate, prin Cruce noi ne mântuim. Fără Cruce noi nu putem să înţelegem mântuirea. De aceea şi Sfântul Apostol Pavel în repetate rânduri vine să limpezească acest cuvânt greu de priceput. La un moment dat el spune: „Cuvântul Crucii pentru cei ce pier este nebunie, iar pentru noi, cei ce ne mântuim, este puterea lui Dumnezeu“ (I Cor 1, 18).

Iată primul înţeles al Crucii: Crucea este puterea lui Dumnezeu. Crucea este nebunie pentru cei ce nu o înţeleg, dar pentru noi, cei ce ne mântuim, este puterea lui Dumnezeu. Iar în alt loc, spune un cuvânt chiar greu de înţeles: „Iară mie să nu-mi fie a mă lăuda decât în Crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea s-a răstignit şi eu lumii“. Greu de înţeles e acest cuvânt al Sf. Apostol Pavel, care, după ce înţelege Crucea, poate să spună: iar Mie acum nu-mi este altceva decât să mă laud în Hristos, Cel care S-a răstignit şi de acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine.

Iată, iubiţii mei credincioşi, definiţia Crucii: Crucea este altarul de jertfă prin care nouă ni s-a adus mântuirea; Crucea este puterea lui

Dumnezeu; Crucea a șters zapisul păcatelor noastre și prin Cruce ne-am împăcat cu Dumnezeu. De aceea, o rugăciune spune că prin Cruce a venit bucurie la toată lumea.

Dar, iubiți credincioși, se vorbește prea des, dar prea puțin se înțelege cuvântul de taină. De aceea, un mare Duhovnic, Sandu Tudor (Daniil de la Rarău), în caietele sale, volumul trei, o carte despre Taina Crucii spune: „Crucea mântuiește lumea și nici un Sfânt nu s-a mântuit fără Cruce". Și adaugă apoi: „dacă și Fiul lui Dumnezeu a fost dat și s-a răstignit pe Cruce, atunci cu atât mai mult noi, muritorii". Spune, subliniind acolo, că „așa de mult a iubit Dumnezeu lumea încât, pe Fiul Lui L-a dat, ca tot cel ce crede în El, să nu moară și să aibă viața veșnică și L-a dat și a fost ascultător până la moarte, și încă moarte pe Cruce".

Iubiți credincioși,

Astăzi, cu ajutorul lui Dumnezeu, spun, să înțelegem că și noi suntem confruntați cu această lecție de înțelegere a Crucii. Cruci sunt peste tot, de aceea noi trebuie să știm să le alegem ca să o ducem și noi, privind la Cel de pe Cruce, la Cel de pe Golgota, să putem să ducem viața spre mântuire cu puterea Crucii. De aceea am dori să clarificăm puțin lucrurile și lecția Crucii să ne fie nouă mai ușoară.

Am putea să vorbim despre *crucile exterioare* sau *crucea exterioară,* care o formează necazurile, problemele cotidiene, care ne sunt povară pentru fiecare zi.

Apoi putem să vorbim despre *crucea interioară,* care o formează lupta noastră neîncetată cu patimile, cu cele din interiorul nostru, pentru că ni se spune, că este mai ușor de a cuceri o cetate decât să ne cucerim pe noi înșine. Dar privind la Crucea Mântuitorului Hristos, vom birui și patimile, și instinctele, și luptele noastre interioare. Aceasta este Crucea noastră, lupta noastră interioară neîncetată cu patimile, care vin asupra noastră în fiecare zi ca să ne doboare, ca să uităm drumul mântuirii.

Apoi mai avem, iubiți credincioși, *crucea duhovnicească,* spirituală, harică.

Să încercăm să le prezentăm pe rând, spunând câteva cuvinte despre fiecare.

Vorbind despre *Crucea exterioară,* am anticipat și am afirmat că mulți spun că atâtea necazuri sunt pe noi, încât uităm calea mântuirii. Chiar generic spunem, și este luată aproape ca un leit motiv zicerea aceasta din popor — că își duce fiecare Crucea. Desigur, trebuie să ducem Crucea necazurilor și poverilor zilei și să nu uităm că Dumnezeu lucrează pedagogic, ca să nu ne pierdem smerenia. De aceea când ne aflăm în fața necazurilor — vine o boală peste noi, vine o ispită peste noi, vine pierderea serviciului, vin atâtea și atâtea necazuri cu care ne confruntăm; lipsurile, războaiele, toate la un loc formează o Cruce —, dacă știm să ne uităm la Crucea de pe Golgota, ne vom lua Crucea noastră, a necazurilor noastre și o vom duce cu hotărâre schimbându-i sensul nu

acela superficial, ci acela profund. Punând Crucea pe umăr să nu o luăm de capăt că e grea, să o luăm cu hotărâre de mijloc și să o punem pe umăr și Crucea necazurilor zilnice o vom duce cu mai multă ușurință. Desigur privim în jur, și ne compătimim pe noi că avem Crucea cea mai grea. Nouă ne este dat să ducem poverile cele mai grele; uitându-ne în jur zicem: acela păcătuiește atâta și nu are o Cruce așa de grea. Dar ne înșelăm amarnic, iubiți credincioși, pentru că Dumnezeu nu privește ora și ceasul, Lui îi aparține veșnicia nu timpul, fiecare are timpul lui să-și ducă Crucea, fiecare are timpul necazului să și-l ducă și să se confrunte cu necazurile. Dumnezeu lucrează pedagogic ca să putem să ne câștigăm smerenia. Privind la Crucea Mântuitorului Iisus Hristos, așa cum Și-a dus-o și El pe Golgota, necazurile zilnice ni le vom duce cu mai multă ușurință pentru că Crucea, iubiți credincioși, este și pentru cel bogat și pentru cel sărac. Crucea necazurilor și a gândurilor este și pentru împărat și pentru ostaș. Să ne gândim doar la cât nesomn este supus un împărat, un rege, un președinte. Câte zile de nesomn are un patron, un om cu o firmă pentru ca să ducă lucrătorii lui o viață tihnită. Câte zile de nesomn și cât necaz nu înfruntă el pentru ca împărăția lui să meargă bine. Iubiți credincioși, așa și-a dus Crucea și Simon Cirineanul la vremea potrivită, când venea de la câmp, când probabil era cel mai fericit că și-a împlinit osteneala zilei. Dar el supus și ascultător a luat Crucea lui Iisus și a dus-o până pe Golgota. Și noi să ducem necazurile zilnice, problemele cu care ne confruntăm, privind la Crucea Mântuitorului de pe Golgota.

Crucea lăuntrică iară este o Cruce grea cu care ne confruntăm. Aici, este vorba de lupta neîncetată pe care trebuie să o ducem cu noianul poftelor, cu noianul ispitelor. Sfânta Evanghelie ne învață să ne luăm Crucea, să ne lepădăm de noi înșine și așa să-L urmăm pe Hristos. Aici este lupta împotriva ispitelor, împotriva concupiscenței, a poftelor; aici înțelegem cuvântul Sfântului Apostol Pavel care a spus că se laudă prin Crucea Mântuitorului Iisus Hristos prin care lumea s-a răstignit și el pentru lume. Lumea, ne spune Sf. Evanghelist Ioan, să nu o dorim cu poftele ei, pofta ochiului, pofta trupului, trufia vieții. Împotriva acestor pofte trebuie să luptăm. Aici este Crucea lăuntrică care roade neîncetat în sufletele noastre cu fel de fel de ispite, cu fel de fel de păcate. Suntem răi, suntem invidioși, ne mâniem prea repede, suntem lacomi. Aici trebuie să lucrăm clipă de clipă, ceas de ceas, și atunci ne vom răstigni și noi pentru lume, adică ne lepădăm de poftele acestei lumi și atunci putem să luăm cu hotărâre Crucea Mântuitorului Hristos, că ne-am biruit pe noi, ne-am exersat pe noi, am făcut așa încât ne-am lepădat de tot ceea ce este mizerie, puzderie, ceea ce ne îndepărtează de Calea Crucii, de Calea Mântuirii, de puterea lui Dumnezeu.

Iubiți credincioși, să urcăm și noi pe *Crucea cea Duhovnicească*, cea Spirituală, pe care s-a urcat Hristos Domnul. Pentru că așa a hotărât Dumnezeu. Vă aduceți aminte, și noi deseori pătimim același lucru, ne rugăm: „Doamne treacă de la noi paharul acesta, Doamne izbăvește-ne de necazuri, Doamne izbăvește-ne de ispite, de pofte, Doamne dă-ne drumul spre calea

mântuirii". În Ghețimani Mântuitorul s-a rugat Tatălui ceresc dacă e cu putință să treacă de la El paharul Crucii, dar a mai spus: „Doamne, nu cum voiesc Eu, ci cum voiești Tu". Și Hristos Domnul a ascultat de sfatul Tatălui și s-a suit pe Cruce. Chiar dacă batjocoritorii din vremea aceea îl blasfemiau zicând: „Dă-te acuma jos de pe Cruce să vedem dacă ești Dumnezeu". El nicidecum nu s-a mișcat de acolo, a rămas țintuit. A rămas acolo neclintit până a zis: „Părinte, în mâinile Tale Îmi încredințez Duhul Meu". Atunci birui necazurile acestei lumi când lupta lăuntrică este susținută. Mântuitorul a însetat, a flămânzit, a fost confruntat cu necazuri, cu prigoniri, a înfruntat ispitele, — vă aduceți aminte cele trei ispitiri, și-a stat neclintit, ascultător, urcându-se pe Cruce și-a dat sufletul și-a câștigat mântuirea neamului omenesc. De aceea spun Sfinții Părinți: „Nici un Sfânt nu a câștigat mântuirea fără Cruce"; nici noi nu vom putea să câștigăm, fără înțelesurile crucii pe care le-am arătat mai înainte. Să biruim necazurile cu cuvântul Mântuitorului Iisus Hristos: „În lume necazuri veți avea, dar îndrăzniți eu am biruit lumea, cel ce va răbda până la sfârșit se va mântui, întru răbdarea voastră veți mântui sufletele voastre". Să nu cârtim atunci când vin peste noi necazuri, că s-ar putea să fie plata păcatelor noastre, plata păcatelor părinților și moșilor, și strămoșilor noștri, cum zicem noi la dezlegări, să ne gândim că poate am păcătuit undeva. Din aceste încercări și biruințe ajungem să înțelegem înțelesul Crucii Exterioare. Să ducem și lupta interioară neîncetată și dacă vom birui în ispite, atunci aflăm Calea Crucii și vom pregusta bucuria Crucii Harice, Spirituale a Mântuitorului Hristos și noi ne vom sui pe Golgota și ne vom răstigni lumii și poftelor ei, ca să viețuim în Hristos și să spunem cu Sf. Apostol Pavel: „dacă am biruit, de acum nu mai trăiesc eu ci Hristos trăiește în mine".

Iubiți credincioși, suntem în mijlocul Postului Paștilor. Pentru ordine și disciplină haideți să ne pregătim consecvent, din timp, nu în fugă, nu în grabă. Să ne analizăm sub aceste aspecte, să înțelegem că necazurile, bolile, problemele nenumărate sunt niște exerciții de voință, prin care noi să fim tari, să biruim în credință prin puterea Crucii. Să ne întoarcem în sufletele noastre, să luăm Cele Zece Porunci, să luăm păcatele capitale, să vedem cu care ne-am confruntat, și să le biruim și atunci să le prezentăm duhovnicului ca o suire pe Cruci și să ne răstignim împreună cu Hristos, ca să câștigăm Crucea cea Spirituală. Aș încheia, iubiți credincioși, cu un exemplu din Patericul egiptean, care să ne facă să înțelegem și să învățăm din lecția Crucii să ne împăcăm cu Hristos, să ne urcăm cu El pe Golgota, să biruim necazurile lumii, și atunci, ajungem să pregustăm bucuriile celeste, cele de dincolo, unde vom cina cu Avraam, cu Isac și Iacob și vom putea să înțelegem, că și aici anticipat ne vom putea împărtăși de aceste bucurii. De aceea, după ce ne-am spovedit și ne-am împărtășit, biruind cu Crucea lui Hristos toate necazurile lumii, să nu ne mai întoarcem ca „porcul la mocirlă" și „câinele la vărsătură" și să stăm cât mai mult în nepăcătuire la umbra Crucii, pentru că dacă a fost grea Crucea și roadele sunt frumoase.

Am spus că mă voi opri la Patericul egiptean. Ni se spune de un ucenic care se străduia și el pe drumul Crucii, dar cu prea multă ușurință se întorcea după spovedanie și împărtășanie la viața cotidiană, la acea exuberanță, la acele păcătuiri care i se păreau ușoare. Așa cum avem și noi să facem: ne împărtășim și nu ieșim bine pe porțile bisericii și începem să privim în stânga și în dreapta, să bârfim. Oare asta vrea Dumnezeu de la noi? Oare de asta s-a suit Iisus Hristos pe Cruce? Nicidecum, iubiți credincioși. Iată ce-a pățit acest ucenic despre care vreau să vă povestesc. Știind că este bun și că de multe ori nu păcătuiește cu bună știință, Dumnezeu s-a milostivit de el. Dar a vrut să-i dea o lecție. I s-a arătat într-o vedenie, atunci când mergea singur pe cale, pe drum și ce credeți că i-a arătat Dumnezeu? Un om mare, păros, urât cu ochi de flăcări și l-a bătut pe umăr. Desigur, cine nu s-ar fi speriat, când vedea o asemenea arătare. Abia a putut să-și tragă sufletul și a putut să-L întrebe, cu sufletul la gură: „Cine ești tu?" Și el a răspuns calm: „Eu sunt cel care l-am bătut, l-am lovit, cel care l-a răstignit pe Mântuitorul Iisus Hristos, dar noi vom avea același loc dincolo, de aceea suntem prieteni" și a plecat. Omul nostru s-a înspăimântat și a plecat în pustie și toată viața și-a plâns păcatele sale. Nouă nu ni se cere, iubiți credincioși, să plecăm în pustie. Să rămânem în lume dar să nu prigonim cu păcatele noastre Trupul Mântuitorului nostru Iisus Hristos, euharistic, să nu-L răstignim din nou, să nu-L rănim din nou cu păcatele noastre, să nu-L supărăm pe Mântuitorul Iisus Hristos. Îndemnul meu, iubiți credincioși, este că de acum puteți veni la spovedanie pe îndelete, calmi, cuminți, liniștiți și să stăm cât mai mult în nepăcătuire. Mulți spun că dacă se spovedesc, atunci cât mai aproape de Paști sunt mai curați de Înviere. Haideți să facem un exercițiu de voință să ne împărtășim acum și să rămânem așa puri ca să putem zice atunci curați: „Hristos a înviat". Ce frumos este, iubiți credincioși, drumul Crucii privind la Golgota. Să învățăm și să zicem: „Crucii tale ne închinăm Hristoase și Sfântă Invierea Ta o lăudăm și o mărim". *Amin.*

Pr. GH. STREZA

Preot Lector Dr. VASILE GORDON: **PREDICA OCAZIONANALĂ (Pareneza).** Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, 262 p.

Lucrarea Părintelui Vasile Gordon, subintitulată „Pareneza — Considerații teoretice și exemplificări", se constituie în teza de doctorat în teologie care l-a avut ca îndrumător pe Părintele Profesor Constantin Galeriu, cel care îi și prefațează și girează apariția ei în spațiul informației de specialitate.

Lucrare amplă și bine documentată, teza privind considerațiile teoretice și practice referitoare la una din cele mai vii laturi ale propovăduirii creștine analizează pe rând: propovăduirea cuvântului ca dimensiune esențială a slujirii preoțești (*Introducere*, p. 9-22), genurile propovăduirii privite în ansamblul lor (*Cap. I*, p. 23-32), pareneza, formă distinctă a predicii creștine, în trecut și azi (*Cap. II*, p. 33-44), capitol ce cuprinde și câteva precizări etimologice de reală necesitate în discursul ulterior, precum și câteva date istorice și practice cu privire la pareneză; Categorii de pareneze (simplă, cu caracter festiv, de bucurie, la diferite încercări ale vieții, de mângâiere — *Cap. III*, p. 145-183), capitol care sintetizează fericit elemente de teologia și practica parenezei, precum și implicațiile misionar-duhovnicești ale acesteia în „corpusul" propovăduirii Evangheliei.

Bogăția exemplelor ce marchează lucrarea (schematizate în *Anexă*), precum și o bibliografie bine structurată și oferită cu generozitate cititorului întregesc fericit acest tratat de radiografiere a cuvântului ieșit în întâmpinarea omului aflat în momente de cumpănă sau biruință, cu tot ceea ce înseamnă ele pentru credincios. Implicațiile interconfesionale pe care le observă și analizează, larga paletă a bibliografiei fac din carte și un bun partener de valorizare reală a ecumenismului.

Concluzia Părintelui Galeriu poate fi concluzia prezentării noastre: „Părintele Vasile Gordon dovedește, biblic și patristic, pe baza unei bogate bibliografii, inclusiv prin clarificări etimologice, că pareneza este prezentă între formele predicii încă de la începutul propovăduirii creștine . . ." (*Cuvânt înainte*, p. 4).

Cartea rămâne așadar, dincolo de un excelent îndrumar și îndreptar într-ale parenezei, una din cele mai valoroase contribuții românești la teologia „omiliei" creștine.

Pr. Lect. Univ. Drd. CONSTANTIN NECULA

SORIN CRISTEA: DICȚIONAR DE PEDAGOGIE, Grupul editorial Litera Internațional Chișinău — București, 2000, 398 p.

Beneficiind de o excelentă pregătire în domeniul pedagogiei, Conf. Univ. Dr. Sorin Cristea (Doctor în pedagogie în 1994, cu lucrarea *„Fundamentele pedagogice ale reformei învățământului"*, în prezent cadru didactic al Universității bucureștene la Facultatea de Sociologie — Pedagogie / Psihologie — Științe ale Educației, Departamentul pentru pregătirea personalului didactic) pune la dispoziția căutătorului de sensuri în pedagogia de altădată și în cea de acum o lucrare cu adevărat de excepție. Ea este, de altfel, o a doua ediție a *„Dicționarului de termeni pedagogici"*, editat de Ed. Didactică și Pedagogică, în 1998.

Actualul op pedagogic și metodologic propune analiza a trei categorii cu valoare metodologică superioară, care apar în activitatea de formare-dezvoltare permanentă a personalității, proiectată în mediul școlar și extrașcolar (cf. *Argument*, pg. 5):

a) concepte fundamentale de maximă stabilitate epistemică (educația, finalitățile educației, sistemul de educație, reforma acesteia etc.).

b) concepte operaționale, variabile în funcție de condițiile concrete care apar la nivelul practicii educației (educație intelectuală, morală, fișa dirigintelui etc.).

c) concepte specifice, preluate din alte domenii de cercetare științifică — disciplinară, intradisciplinară, interdisciplinară, transdisciplinară — valorificate din perspectivă pedagogică (administrație școlară, gestiunea educației, democratizarea învățământului etc.).

Parte din aceste direcții se bucură de o analiză specială, care aliniază, de altfel, acest *Dicționar* în „raftul" bibliografic al altor mari ediții în domeniu (de exemplu: *Dictionnaire encyclopedique de l'education et de la formation*, Ed. Nathan, Paris, 1994). Autorul le identifică astfel:

a) concepte în ascensiune (curriculum, reforma educației etc.).

b) concepte tradiționale (procesul de învățământ, plan de învățământ etc.).

c) concepte preluate din alte științe, aplicate spectrului pedagogic.

d) concepte tehnice (itemul pedagogic, creditul pedagogic etc.).

Avem astfel consemnate mai mult de 200 de cuvinte-țintă în definirea cărora autorul ține cont de cele mai elaborate cercetări și, nu în ultimul rând, de cercetarea românească în domeniu.

De la A la Z se înscriu în paginile dicționarului cuvintele forță ale noului limbaj pedagogic. O *Tematică generală* a *Dicționarului* (ghid de lectură orientativ) ingenios și metodic realizat completează discursul oferit „pe litere". Tematica este realizată în funcție de următoarele teme de studiu oferite drept cuvinte-cheie: 1. Educația; 2. Sistemul educației;

3. Managementul educației; 4. Finalitățile educației; 5. Reforma educației / învățământului; 6. Științele pedagogice / educației; 7. Procesul de învățământ; 8. Organizarea procesului de învățământ; 9. Proiectarea pedagogică; 10. Curriculum; 11. Creativitatea pedagogică (p. 379—381). Ei se adaugă cinci module de cercetare, după cum urmează: 1. Educație; 2. Sistemul de educație; 3. Finalitățile educației; 4. Procesul de învățământ; 5. Proiectarea pedagogică / didactică (p. 381).

O altă parte importantă a *Dicționarului* o constituie *Bibliografia* (p. 382—395), grupată pe: I. Cursuri, Dicționare, Tratate de specialitate; II. Literatură de specialitate; III. Legi, regulamente, reviste, ghiduri, culegeri metodologice, documente de politică a Educației, *Bibliografie* care, cel puțin până acum, radiografiază cel mai vast producția de gen.

Totuși. Ca om al Bisericii rămâi descumpănit dacă vei căuta termenii: cateheză sau catehizație; educație religioasă (deși cea estetică, fizică, tehnologică nu poate fi, pentru un bun pedagog, mai presus de ea) sau pe Mihail Burlacu, Nicolae Terchilă, Ioan Popescu sau Dumitru Călugăr (mai ales pentru teza-i strălucită de doctorat!) în vreuna din etapele pe care autorul le identifică în procesul de apariție și dezvoltare a pedagogiei în România (p. 286—287).

Sigur, aceasta nu schimbă cu nimic calitatea demersului metodologic și nu numai. Dar obligă Biserica și specialiștii ei în ale pedagogiei să caute să reafirme unicitatea pedagogiei religioase românești, deschiderea ei spre metoda occidentală, dar și umplerea ei de spiritualitatea plină de har pedagogic a Răsăritului ortodox.

Dincolo de toate acestea, entuziastul cercetător și pedagog Sorin Cristea merită pe deplin a fi citit.

De același autor: „Pași spre reforma școlii", Buc. 1991: „Învățământul în anticamera reformei", Galați, 1992); „Metodologia reformei învățământului", Pitești, 1996; „Pedagogie generală. Managementul educativ", Buc. 1996; „Pedagogie", vol. I, 1996; vol. II, 1997, Pitești; „Sociologia educației (în colaborare)", Pitești, 1998; „Introducere în studiul științelor pedagogice", Târgoviște, 2000.

Pr. Lect. Univ. Drd. CONSTANTIN NECULA

ANTHONY-EMIL N. TACHIAOS, **SFINȚII CHIRIL ȘI METODIE ȘI CULTURALIZAREA SLAVILOR,** Editura Sofia, București 2002, 219 p.

Chiar dacă perioada Apostolilor s-a încheiat cu moartea Sfântului Ioan (+ 98) în insula Patmos, totuși pentru merite deosebite, Biserica n-a încetat a numi în sens larg „apostoli", anumite persoane care s-au evidențiat prin sfințenia vieții și mai ales prin activitatea misionară. Astfel, se poate vorbi despre Sf. Bonifaciu ca despre „apostolul" germanilor, despre Sf. Patrick ca despre „apostolul" irlandezilor. La fel se poate vorbi și despe apostolii slavilor, Sf. Chiril și Metodie, cărora profesorul Anthony-Emil N. Tachiaos le-a dedicat o carte cu titlul: „Sfinții Chiril și Metodie și culturalizarea slavilor", tradusă și apărută la editura Sofia din București, în 2002, cu binecuvântarea ierarhului Galaction al Alexandriei și Teleormanului.

În prefața cărții sale, autorul prezintă situația generală a secolului al IX-lea, subliniind faptul că Bizanțul se afla într-o puternică ascensiune după ce scăpase de lupta iconoclastă, iar statul franc, după ce se mărise pentru un timp prin anexarea ducatelor germane și italiene, din 843 era descompus în trei părți distincte. În acest secol lumea slavă devine obiectul politicii externe și diplomației bizantine, care dorea să-i aducă pe aceștia în sfera sa culturală și spirituală. La înfăptuirea acestui mare proces două persoane au jucat rolul principal: Chiril și Metodie!

Copilăria, tinerețea și carierele celor doi farți sunt tratate de către autor în primele două capitole ale cărții. Astfel el accentuează faptul că cei doi frați proveneau dintr-o familie aleasă, tatăl lor fiind „drungarios", adică dregător militar și administrativ, având în subordine o mie de oameni. Cei doi s-au născut la Tesalonic, oraș aflat sub protecția Sfântului Dimitrie. Autorul afirmă că Metodie s-a născut în anul 815,[1] iar Chiril în 826 sau 827.

Provenind dintr-o fimilie aleasă, cei doi au avut posibilitatea de a crește într-un mediu social caracterizat prin cultură intelectuală și educație. În special, cel mai mic dintre frați, Chiril, s-a evidențiat între colegii săi prin buna memorie, prin ascuțimea minții și printr-o înzestrare poetică aparte.

Autorul descrie și Tesalonicul, poarta Bizanțului spre Apus, situat pe drumul ce lega vechea Romă cu cea nouă, Constantinopolul, cetate situată până în 732 sub jurisdicția bisericească a Romei.

De mici cei doi frați au avut contact cu arta și cu literatura referitoare la slavi. De asemenea, ei au cunoscut și urmările atacurilor și răscoalelor dezlănțuite de slavi, dar au putut observa și prezența lor pașnică. Încă din secolul al 6-lea Peloponezul era puternic slavizat. În ju-

rul Tesalonicului existau așezări slave și se vorbea slava. În studiile recente se vorbește chiar de o „simbioză greco-slavă" în aceste ținuturi din care au provenit cei doi apostoli.[2] Întrucât slavii erau necultivați și nu puteau să comunice cu locuitorii greci, localnicii erau siliți să învețe limba acestora. În ciuda acestui contact autorul respinge ideea că cei doi frați au cunoscut limba slavonă din copilărie.

Datorită studiilor sale juridice, Metodie va fi numit administratorul unei provincii în care erau mulți slavi, provincie pe care cercetarea istorică n-a reușit s-o localizeze încă. Autorul emite ipoteza că-n același teritoriu Metodie va fi trimis mai târziu ca arhiepiscop. Fratele mai mic, Chiril, după ce și-a sfârșit educația generală la Tesalonic, își va potoli „setea" cunoașterii la Constantinopol, având ca profesori două personalități care dominau viața intelectuală a capitalei bizantine, pe Leon Matematicianul și pe marele Fotie, viitorul patriarh (p. 34).

În capitolul al 3-lea este prezentată șederea celor doi frați la mânăstirea Agauros, din Olimpul Bitiniei, unde existau și monahi slavi și unde predomina un climat ascetic îmbinat cu independență.

Capitolul următor (al 4-lea) prezintă prima misiune întreprinsă de cei doi frați în țara hazarilor, popor de origine turcică care trăia la nordul Mării Caspice. Motivul principal al misiunii îl constituia încheierea unei alianțe cu aceștia împotriva rușilor. Chiril a avut discuții teologice importante cu reprezentanții celorlalte religii monoteiste: cu evreii și cu mahomedanii. În urma discuțiilor, care se ocupau mai ales de opiniile teologice ale evreilor, s-au convertit la creștinism vreo 200 de hazari. În drumul lor prin Cherson cei doi frați au descoperit moaștele unui sfânt cu numele Clement, confundat cu Sfântul Clement, papă al Romei (conform unei vechi legende creștine, Sf. Clement, papă al Romei, a fost osândit la surghiun în Crimeea, unde a și murit). Această misiune a fost un succes și hanul hazar îl caracteriza pe Chiril, într-o scrisoare adresată împăratului bizantin, ca fiind un om sfânt, care le-a arătat credința creștină atât cu vorba cât și cu fapta. La întoarcerea spre Bizanț cei doi au făcut misiune și în jurul Chersonului, Chiril înființând și o arhiepiscopie la Phoullae, așezată sub conducerea bizantină. El a luat cu el și moaștele Sf. Clement, lucru care le va da mare autoritate în viitoarele misiuni. Potrivit biografului lui Chiril, acesta a găsit în Crimeea „o Evanghelie și o Psaltire scrise cu slove rusești" (p. 50). Informația a dat naștere la diverse speculații pe care autorul le respinge foarte documentat, ajungând la concluzia că Chiril, care cunoștea deja slavona, căuta informații acolo despre diferențele dialectice dintre limba vorbită de către slavii din Balcani și cea a slavilor ruși.

În următoarele două capitole (5 și 6) este prezentată misiunea moravă și pregătirea acesteia. Întorși din misiunea hazară, Chiril s-a așezat la mânăstirea Sfinții Apostoli din Constantinopol, în timp ce Metodie a fost numit stareţul mânăstirii Polihroniu, o stavropighie bizantină. În anul 862 cârmuitorul Moraviei, Ratislav, simțind presiunea exercitată simultan de germani și de bulgari, dorea relații strânse cu Bizanțul. În acest scop el a cerut împăratului bizantin un învățător capabil care să le

deslușească credința creștină în limba lor, după ce mulți dascăli creștini latini, greci și germani au trecut prin ținuturile lor. Moravia Mare era cel dintâi stat slav cunoscut în centrul Europei, deși originile sale rămân obscure. Autorul dezbate pe scurt și problema jurisdicției asupra acestor teritorii, subiect de aprigi dezbateri între istoricii de azi, unii pledând pentru Roma, alții pentru Bizanț. Referitor la acest stat morav, cercetarea istorică actuală arată clar că primii misionari care au venit aici n-au fost irlandezi, ci proveneau din centrele ecleziale bavareze. Chiril accepta misiunea în Moravia cu condiția ca aceștia să aibă „litere pe limba lor" (p. 76). Tachiaos subliniază și ajutorul acordat lui Chiril de către colaboratorii săi în elaborarea alfabetului slav, precizând că un anumit „proiect slav" fusese pus în aplicare înainte de epoca celor doi frați. Echipa de colaboratori se pare că-și avea centrul chiar în mânăstirea Polihroniu, unde Metodie fusese numit egumen, iar sarcina ei era aceea de a traduce textele sfinte grecești în slavonă pe baza unui alfabet făcut la repezeală care urma să fie apoi perfecționat. Cererea făcută de trimișii lui Ratislav a dus la refacerea imperfectului alfabet provizoriu. Acum slavii care folosiseră o amestecătură de scrijelituri și semne, au dobândit un alfabet propriu perfect, ce fusese alcătuit pentru a reproduce exact particularitățile fonetice ale limbii lor. Referitor la acest alfabet numit și „scriere glagolitică" s-au emis diverse teorii, afirmându-se că derivă din alfabetul georgian, din cel ebraico-samarinean, din cel siriac și dintr-o altă grămadă de alfabete și scrieri, teorii care nu pot fi însă explicate mulțumitor. Dintre toate teoriile autorul o acceptă pe cea a paleografului rus E. E. Granstrem, care a arătat cum „Chiril a creat scrierea glagolitică alegând litere din alfabetele criptografice bizantine și simboluri folosite în magie, alchimie și alte arte cultivate în Bizanț" (p. 81). Spre a reda Evanghelia în slavonă a fost nevoie de construirea unei enorme cantități de substantive și adjective abstracte, și chiar de cuvinte compuse, inexistente în slavă. Însuși Chiril afirma un lucru pe care trebuie să-l cunoască și să-l aplice orice traducător: „cuvintele nu au fost traduse orbește cu echivalențele lor slave". În 863 grupul de misionari a plecat spre Moravia Mare, luând cu el alfabetul slavon, „un dar mai mare și mai de preț decât aurul".

În Moravia, prin introducerea alfabetului slavon și a cărților de cult slave, nu numai latina era pusă în pericol, ci și ritul și tipicul, lucru care va nemulțumi clerul german aflat aici, care văzându-și periclitată propria misiune, susținea teoria trilingvismului. După o muncă de aproximativ trei ani, nu ușoară, dar încununată de succes, cei doi frați și însoțitorii lor vor pleca spre Veneția, trecând prin Panonia, care era și ea populată de slavi și care din punct de vedere bisericesc era subordonată arhiepiscopiei de Salzburg. În scurt timp limba slavonă și ritul bizantin au înlocuit limba latină, protopopul Richbald fiind nevoit să se întoarcă la Salzburg. Ajunși la Veneția, însemnat centru cultural și bisericesc, misionarii sunt atacați verbal de către clericii latini nemulțumiți, care au contestat validitatea și sfințenia scrierii slavone și traducerea textelor sacre în limba slavonă. Papa Nicolae auzind certurile îi

invită pe cei doi frați la Roma. Ei sunt întâmpinați de succesorul papei Nicolae, Adrian II, care le-a sfințit cărțile slave folosindu-le și la o messa, chiar dacă acest lucru s-a întâmplat după multe dezbateri și chibzuieli. Autorul face aici o observație foarte fină care scoate în evidență tactul diplomatic de care a dat dovadă Scaunul Papal, observație care merită să fie citată integral: „Papa și sfetnicii săi au văzut cu multă agerime necesitatea acceptării slavonei ca limbă liturgică pe picior de egalitate cu celelalte, aprobarea papală însemnând că Bizanțul nu mai avea prerogativa exclusivă a încuviințării folosirii limbilor naționale în viața bisericească“ (p. 95).

Chiril și-a dat ultima suflare într-o mânăstire grecească din Roma, la vârsta de 42 de ani, la 14 februarie 869, după ce cu câteva săptămâni înainte fusese tuns în monahism și primise numele de Chiril (numele lui de botez fusese Constantin!). Metodie este hirotonit preot de către papa însuși și trimis în Panonia la cererea conducătorului Kocel.

Metodie continua activitatea începută cu fratele său, activitate descrisă de Tachiaos în capitolul al 7-lea, capitol interesant și pentru observarea evoluției poziției Romei în ceea ce privește problema bisericii slavilor. Trimis înapoi la Roma de către Kocel, Metodie este sfințit episcop și apoi așezat arhiepiscop pentru Moravia și Panonia, cu scaunul la Sirmium, devenind astfel legat papal. Evoluția situației din Moravia și orientarea conducătorilor acesteia din nou către germani, a avut consecințe și pentru Metodie și ucenicii săi. El a fost judecat de către un sinod ținut la Regensburg (870) și apoi închis probabil într-o mânăstire din Ellwangen. Trei ani mai târziu, papa Ioan al 8-lea a reușit să-l elibereze. Între timp situația se schimbase în Moravia unde clerul german s-a reîntors și a restabilit liturghia latină. În timpul celei de-a doua pericade petrecute în Moravia, Metodie a lucrat în mod energic la organizarea și consolidarea Bisericii. Concomitent cu lucrarea pastorală a început să scrie. Dintre scrierile lui s-au păstrat: un Nomocanon, un fragment dintr-o lungă predică și Pravila judecării poporului, toate în slavonă. Clerul german deranjat de reușita activității lui Metodie nu-și încetează uneltirile. Confruntat cu o nouă schimbare de direcție în politica papală, Metodie deși este chemat la Roma, pleacă la Constantinopol, călătorie învăluită în mister. El este aici foarte bine primit de către împăratul bizantin Vasile I, care împreună cu patriarhul, îi împlinește toate cererile, fapt ce demonstrează că Metodie și asociații săi păstrau contactul cu Bizanțul și se simțeau uniți duhovnicește cu Biserica-Mamă din Constantinopol. Între 881 și 885 (anul morții sale) Metodie a reușit să traducă toate cărțile Sfintei Scripturi (fără cartea Macabeilor) și Cărțile Părinților, o culegere de lucrări fundamentale ale marilor dascăli ai Bisericii.

Metodie și-a desemnat urmașul în persoana lui Gorazd, care împreună cu ceilalți ucenici i-au continuat activitatea. Papa este însă atras de Wiching, protopopul latin, care va fi numit conducătorul Bisericii Morave. Papa recunoștea și doctrina acestuia despre Filioque, problemă care avea atunci o mică însemnătate dogmatică, dar în același timp o importanță politică indiscutabilă. Dacă ar fi fost acceptată de moravi, ei

s-ar fi aflat în acord cu Biserica Germană şi s-ar fi îndepărtat de lucrarea lui Chiril şi Metodie care-i lega de Bizanţ. Până la urmă conducătorul morav a sprijinit clerul german, astfel că ucenicii lui Metodie au fost vânduţi ca sclavi sau întemniţaţi.

Astfel, sămânţa semănată de cei doi fraţi s-a uscat în Moravia, dar a prins rădăcini într-o altă ţară, în Bulgaria. Activitatea desfăşurată de ucenicii celor doi fraţi, în Bulgaria, este descrisă de către autor în al 8-lea capitol. Bulgarii s-au luptat mult cu bizantinii, până când inteligentul han Boris I, evaluând puternica influenţă a învecinatului Bizanţ, a hotărât să introducă în mod oficial creştinismul în ţara sa. Imediat după botezul lui Boris (864), Fotie a trimis misionari bizantini care să boteze şi să catehizeze poporul. După o scurtă orientare spre Biserica Romei, în speranţa că papa va numi un arhiepiscop pentru Bulgaria, domnitorul bulgar a păstrat Biserica ţării sale unită cu cea a Constantinopolului. După alungarea lor din Moravia, în drum spre Bizanţ, ucenicii celor doi fraţi au trecut prin Bulgaria, fiind întâmpinaţi cu căldură de Boris. Acum limba greacă, care fusese limba oficială a statului bulgar, este înlocuită cu slavona chiar şi în afacerile de stat. Boris era conştient că folosirea slavonei în cult şi educaţia făcută prin literatura bisericească slavă putea fi cea mai puternică armă a culturalizării, un mijloc de expansiune a statului bulgar. Astfel, Bulgaria câştigă o poziţie dominantă în literatura slavă până în secolul al XIV-lea. La sfârşitul acestui capitol autorul face o remarcă foarte interesantă: în timp ce Sf. Chiril e creatorul primului alfabet slav, cel glagolitic, Constantin, episcopul Preslavului, este autorul celui de-al doilea numit şi „alfabetul chirilic",[3] în cinstea Sf. Chiril al Tesalonicului. Astfel, Bulgaria a fost locul de naştere al celui de-al doilea alfabet slav! Acest alfabet a dăinuit şi nu atât datorită unei autorităţi spirituale superioare de stat, cât mai ales voinţei şi conştiinţei oamenilor. El a fost revizuit de mai multe ori, o revizie drastică făcând în secolul al XIV-lea patriarhul Eftimie al Bulgariei.

În penultimul capitol autorul analizează şi moştenirea lăsată slavilor de cei doi fraţi, şi face o observaţie foarte pertinentă, subliniind că pe lângă alcătuirea alfabetului, Chiril şi Metodie, şi-au asumat o sarcină mult mai serioasă şi esenţială: atragerea slavilor în sfera vieţii religioase şi culturale bizantine. Analizând procesul prin care valorile culturale bizantine au ajuns în lumea slavă, el distinge trei etape fundamentale: 1. etapa de transplantare, în care lumea slavă a dobândit o limbă şi o literatură „cultă" şi simultan structurile culturii bizantine; 2. etapa în care au asimilat elementele bizantine transplantate între ei şi 3. etapa influenţei bizantine propriu-zise, în care au primit şi au selectat idei, moduri de exprimare, genuri literare şi stiluri. Prin marele val de migraţii din ultimul secol, tradiţia chirilică a fost purtată şi în Europa Apuseană, în America, în Canada şi chiar în Australia. Autorul mai afirmă că în conştiinţa slavilor occidentali cei doi fraţi tesaloniceni supravieţuiesc mai mult ca o amintire pioasă a două persoane mărețe şi sfinte decât ca şi creatorii unei tradiţii vii ce a supravieţuit peste veacuri. Totuşi, nu

uită să amintească frumosul gest al papei din anul 1980, când i-a declarat pe cei doi misionari greci „copatroni ai Europei".

După ce a prezentat activitatea şi moştenirea lăsată de cei doi apostoli, în capitolul final, Tachiaos aminteşte, pe lângă elementele principale care au determinat cultul celor doi fraţi (sfinţenia vieţii şi jertfa de sine a propovăduirii) şi alte virtuţi pentru care au fost cinstiţi de către neamurile slave. Sunt nominalizaţi şi câţiva dintre membrii unor cercuri care, în secolele XVIII şi XIX, i-au redescoperit pe cei doi fraţi nu numai ca sfinţi ai mineelor bisericeşti, ci şi ca simboluri ale Ortodoxiei, ale iluminării duhovniceşti şi culturale.

Complexitatea informaţiilor şi modul obiectiv în care sunt prezentate sunt numai două dintre motivele care pot determina un cititor, nu neapărat avizat, să parcurgă paginile reputatului profesor academician şi să descopere, sau să redescopere, rolul jucat în Istoria bisericească universală de cei doi fraţi din Tesalonic.

Drd. ALEXANDRU DAN NAN

NOTE BIBLIOGRAFICE

1 Autorul fixează data naşterii lui Metodie în 815 ca şi profesorul Eugen EWIG, Papsttum und Abenland von Tode Ludwigs des Formmen bis zum Tode Ludwigs II. (840-875), in: HKG III, 1, p. 169, în timp ce Reichert susţine că Metodie s-a născut între 816 şi 820, Eckhard REICHERT, Methodius, in: BBKL 5, p. 1382.

2 Eckhard REICHERT, Methodius, in: BBKL 5, p. 1382.

3 În literatura mai veche mulţi autori nu făceau nici o distincţie între cele două alfabete! A se vedea spre exemplu: Milan ŞESAN, Istoria bisericească universală, Bucureşti, 1975, p. 346.

REVISTA TEOLOGICA
THE THEOLOGICAL REVIEW

— The Review of the Metropolitanate of Transylvania —
New Series, Vol. XIII, No. 1, January-Mars, 2003

CONTENTS

I. *Studies and articles*

Fr. VASILE OLTEAN, *The oldest statute of the church and school from the „Șcheii Brașovului"*

The church dedicated to St. Nicholas from the district „Șchei" of the city of Brașov seems to date from the 11th—12th centuries. Along its school it survives until nowadays due to a most competent organization and to the devotion of its servants to their Orthodox faith. The document presented here, dated 1843, belongs to the museum of the St. Nicholas and contains the statute of the functions, officials and wealth of deserving the church and its school.

Fr. AUREL PAVEL, *On „The Witnesses of Jehovah"*

Among the proselytizing sects in Romania „The Witnesses of Jehovah" is one of the most active. The „Watch Tower" Society, its leading, authoritarian, super-state structure strives to get rid of the national, ethnical, and cultural traits of the members. The recruiting methods includes „informal witness" — occasional accosting-, „witness by publications", „home witness", as well as the „charming" music and common chanting of their. Unfortunately, the like contemporary pseudo-Christian movements spread millenarian heresies and pietistic deviances detrimental to the genuine and sane teaching and spirituality of the Church of Christ.

Fr. IRIMIE MARGA, *The Romanian Orthodox Church, majority Church in the Romanian society*

The relationships between majority and minority prove to be one of the most troublesome issues of democracy, and of the inter-confessional relations as well. The Romanian Orthodox Church is in the majo-

rity, but this fact has both advantages and disadvantages. For a sane relation between the majority Church and the minority Churches both equality and proportionality are required. These two aspects are complementary and mutual sustaining. This issue has led to a great deal of polemics within the post-December '89 Romanian society, which in turn has postponed a new Law of the Cults.

Fr. CONSTANTIN NECULA, *The Holy Cross. Aspects of liturgical theology according to the Triodion*

In the field of Orthodox theological research the liturgical texts play an essential role. The present article deals with the liturgical and spiritual dimension of the theology of the Cross illustrated by the Lenten Triodion, with systematic references to the Patristic texts of the preceding or contemporary epochs to the time of the Triodion's elaboration.

Fr. CONSTANTIN OANCEA, *The prophet Elijah in the Patristic literature*

For the patristic authors Elijah was constantly present in their concerns and matters and served them as a model. In the author's opinion, the multitude of representations of the prophet Elijah offered by the patristic exegesis is also important as far as hermeneutics is concerned. In the contemporary debate on 'synchronic versus diachronic' exegesis it gives us important hints. Although we cannot find in the works of early Christian writers synchronic or diachronic exegesis as we conceive them nowadays, there are some tendencies towards both of them that can be traced in their writings, showing us that diachronic exegesis and synchronic exegesis are not alternatives, but only two different ways to approach the Scripture. We should rather use both of them in order to share as much as possible the richness of biblical texts.

Dr. LUCIAN GROZEA, *The case of Bardesane. A patristic or philosophic dilema?*

The present study is an approach to Bardesane's life and work from a descriptive-historical perspective, in an attempt to collate all the sources available on the given subject.

Bardesane, regarded as the father of Syrian Christian literature, holds an important role not only in Christian history, even if in a deviant form, but also in the history of philosophy.

Cryptic and hardly to define because of its spiritual and cultural allegiance, Bardesane was a *terminus a quo* for the development of Christian thinking: this is a hint to the alleged cultural paternity over Clement of Alexandria, the Bardesane School or the poetic influences found in Efrem's hymns.

II. *Homilies*

III. *Book Reviews*

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

RECENZII